

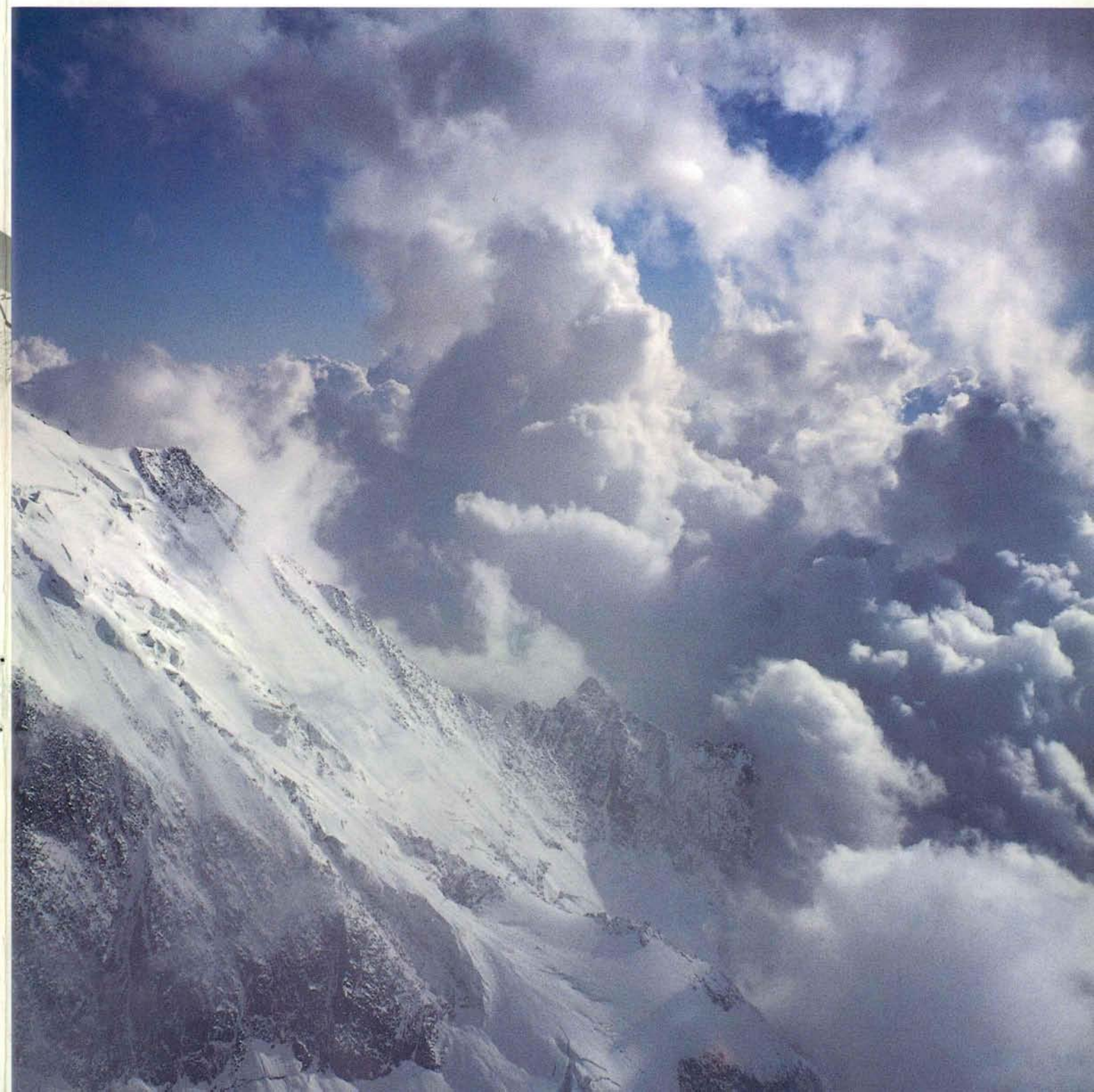
Núm. 837

OCTUBRE 2001

650 ptes.

MUNTANYA

MIDA NATURAL

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

LA VALL DE NÚRIA

BALANDRAU-TAGA-PUIGLLANÇADA

(EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

EL MASSÍS DEL CANIGÓ

Carançà-
Mentet-Costabona

(Propera aparició)

COMISSIÓ DE PUBLICACIONS

L'àmbit d'aquesta guia comprèn les capçaleres de les valls dels rius Ter i Freser, amb la incorporació de totes les valls properes del vessant meridional del tram de Pirineu oriental que ens ocupa en el present treball.

Aquest sector pirinenc té grans cims, com el Puigmal, els pics de Segre, de Finestrelles, de Noufonts, de Noucreus, de la Fossa del Gegant, de l'Infern, el Bastiments, el pic de la Dona, el Roca Colom o el Costabona. També el sector situat al sud de la carena principal té altres cims més baixos, però per això no menys interessants, com el Balandrau, el puig Cerverís o el Taga.

Tots aquests cims i altres recorreguts per valls i carenes són els que us proposa aquesta guia, especialment des del santuari de Núria, els refugis d'Ulldeter i de la Coma de Vaca, i des de moltes poblacions dels voltants.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

Any CXXV, Vol. 105, Núm. 837, octubre 2001

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10 pral. E-08002 Barcelona,
tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08,
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
web: www.cec-centre.org

Director: Josep Nuet i Badia,
adreça electrònica: nuet@arrakis.es
Secretari: Joaquim Bordons
Consell de redacció: Francesc Beato,
Joaquim Bordons, Daniel Brugaroles,
Francesc X. Gregori, Josep M. Panareda,
Miquel Rafa, Josep M. Sala
Corrector lingüístic:
Eulàlia Nuet i Badia
Cartògraf i dibuixant:
Armand Ballart
Dissenyador i maquetador:
Josep Nuet i Badia
Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives
Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01
Fotocomposició: PC Gràfic,
adreça electrònica: pcgrafic@arrakis.es
Fotomecànica: Sorrosal, SA.
Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.
08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958
ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 650 ptes.
(IVA inclòs)
Preu de la subscripció anual: 3.500 ptes.
(IVA inclòs) (sis exemplars).
A l'estranger: 5.100 ptes.
Comanda de números endarrerits a
la redacció de la revista.
La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALA

Els articles publicats a MUNTANYA
expressen l'opinió dels seus autors.
La revista MUNTANYA, editada pel
Centre Excursionista de Catalunya es
publica sense cap finalitat lucrativa.
El copyright dels articles, tant de la part
literària com de les il·lustracions, és
propietat dels autors respectius. Per
tant, és absolutament prohibit la
reproducció total o parcial, per
qualsevol sistema, dels articles de la
revista MUNTANYA sense permís escrit
 dels propietaris del copyright.

Portada: Des del refugi de Gouter grans nuvolades tapen
l'Aiguille de Bionnassay.
Foto: Estanislau Tomàs.

2002. Any Internacional de les Muntanyes	178
L'aigua que empeny embarrats. La primera Revolució Industrial a Catalunya, per Lorenzo Correa i Lloreda	179
D'excursió pels pics de Urbiñ (sistema Ibèric), per Daniel Maldonado i Marín i Joan Mundet i Bellavista	185
Una caminada per la serra del Verd, per Jaume Fruitós i Sayol	187
Excursió a la serra d'Ensija, per Joan M. Vives i Teixidó	192
Canvis en el paisatge de Cunit durant el segle xx, per Albert Prades i Albert	195
Mont Joly, Mont Tondou i Mont Blanc, per Estanislau Tomás i Bilbeny	199
Relíquies del Capcir, per als amants de les canals esquiabls, per Pau Margarit	204
El calcari bereber de les gorges del Todra, una ferida oberta al cor del massís de l'Atles	206
El Kilimanjaro: la muntanya més divertida del món, per Iñaki Núñez	208
Titelles a l'Àsia, per Rafael Battestini	211
Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart	169
Notícies, llibres & mapes	171

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic (disquet) amb indicació del programa i versió o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part,

precedits d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc, també els podeu aportar en format digital (disquet), preferiblement fets en Corel Draw o Illustrator.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

2002

Any Internacional de les Muntanyes

«Durant mil·lennis, les muntanyes han estat font de recursos valuosos, i també, darrerament, centres de cultura i lleure».

«Els objectius de l'Any Internacional de les Muntanyes són:

- assegurar el benestar present i futur de les comunitats de les muntanyes, promovent la conservació i el desenvolupament sostenible d'aquestes zones;

- incrementar la consciència i el coneixement de l'ecosistema de les muntanyes, les seves dinàmiques, la seva manera de funcionar i la seva importància decisiva en proporcionar béns i serveis estratègics essencials per al benestar de l'home de les terres altes o de les terres baixes, tant urbanes com rurals, en particular la provisió de l'aigua i la seguretat alimentària;

- promoure i defensar l'herència cultural de les comunitats/societats de muntanya;

- posar atenció als conflictes freqüents que succeeixen a les àrees de muntanya i promoure la pau en aquelles regions».

La millor manera d'anunciar la celebració d'aquesta iniciativa tan important és reproduir literalment, com fem, els continguts essencials de la presentació de l'Any Internacional de les Muntanyes.

Les Nacions Unides han proclamat el 2002 com a Any Internacional de les Muntanyes; és un dels resultats del procés iniciat a la Cimera de Rio l'any 1992, que va posar aquesta temàtica (capítol

13 «Desenvolupament sostenible de les muntanyes»), al mateix nivell d'importància que el canvi climàtic o la desforestació de les selves tropicals. Posteriorment, el 1995, es va crear el «Mountain Forum» com a xarxa mundial per al suport, difusió d'informació i defensa de les comunitats que viuen a les muntanyes i del seu medi ambient.

Aquest Any de les Muntanyes pretén promoure i catalitzar accions a llarg termini que vagin molt més enllà del 2002.

Des de la Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme (UIAA), de la qual som socis fundadors, s'ha demanat a tots els seus membres que contribueixin a la difusió d'aquesta iniciativa, i des del Centre Excursionista de Catalunya així ho fem.

I ho fem per raons que van més enllà de l'obvietat de la necessitat de col·laborar en una actuació per al bé col·lectiu planetari. Ho fem perquè les nostres activitats esportives i culturals es desenvolupen i s'han desenvolupat sempre majorment a la muntanya, ho fem perquè entenem —i ho hem dit altres vegades— que cal atendre les necessitats de desenvolupament i benestar de la gent que hi viu, tant com, tot fent sostenibles les respostes a aquestes necessitats, vetllar per la conservació del seu equilibri, en especial de l'alta muntanya.

I com que volem que la nostra actuació sigui quelcom més que un manifest d'intencions, el Centre està preparant unes *Jornades sobre el Medi Ambient a les Muntanyes*,

que també seran la cloenda dels actes de celebració del 125è aniversari, i que tindran lloc a finals de març del 2002. Comptem amb la col·laboració de científics de renom i de persones que viuen el tema directament sobre el terreny, també hi participaran persones que ajudaran a la reflexió i ens enriqueiran el pensament. Les institucions també hi aportaran mitjans i parers. També desitgem fer avançar les conclusions que en surtin en forma d'actuacions, a la nostra mida, que perdurin en el temps.

El 1976, amb motiu del Centenari del Centre vam promulgar el que va ser el primer manifest de defensa del medi ambient, quan encara no existia el moviment ecologista, que tanta importància i protagonisme ha adquirit. Una vegada més el Centre va ser pioner d'iniciatives en les quals després ha deixat el protagonisme a d'altres organitzacions més específiques.

Potser ara és el moment de fer noves aportacions a les preocupacions, que ja són socials, sobre la protecció, l'equilibri i la sostenibilitat d'un conjunt vastíssim (la natura sencera) en què les muntanyes són la part més feble. L'excursionisme, els excursionistes, hi tenen el seu rol honest i constructiu, el de sempre.

L'aigua que empeny embarrats. La primera Revolució Industrial a Catalunya

Lorenzo Correa i Lloreda

Aquest article és una col·laboració al cicle «L'entorn de l'aigua a Catalunya», que organitzà el Grup de Ciència i Tècnica, del Centre Excursionista de Catalunya, conjuntament amb l'Associació Catalana d'Amics de l'Aigua, durant el curs 2000-2001.

tela, incrementant significativament la velocitat del teixit. El 1785, Edmund Cartwrights augmenta encara més aquesta velocitat amb el tel·ler mecànic. Els anys 1764 i 1769, Hargreaves i Arkwright introdueixen la filadora múltiple, coneguda popularment com a *jenny*, en honor de la seva filla, i la *water frame*, moguda amb força hidràulica. Finalment, el 1779, Samuel Crompton patenta la selfactina o màquina automàtica discontinua de filar. Aquestes tres darreres màquines perfeccionen la velocitat i la qualitat de les operacions de fabricació de teixits. Una sisena invenció, la màquina de vapor de James Watt, i la seva aplicació en una fàbrica de teixits de cotó, el 1785, van ser la clau d'un desenvolupament vertiginós dels processos productius.

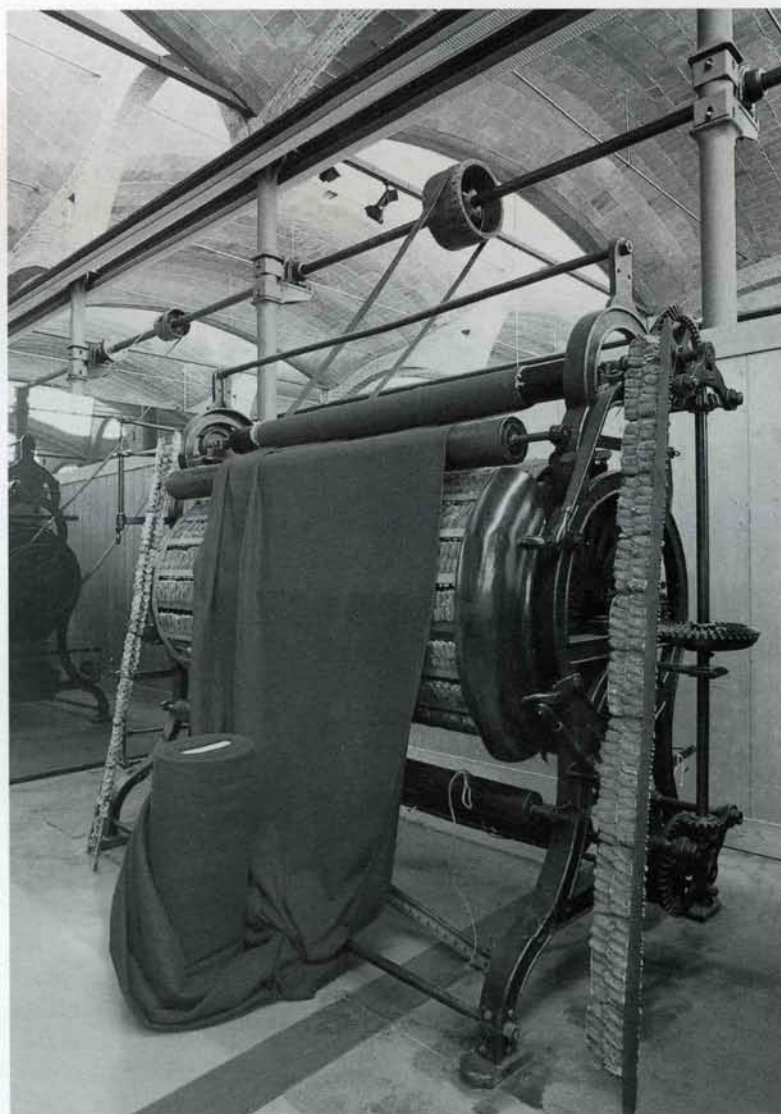
La substitució de la força humana, animal i hidromecànica per una font d'energia motriu segura i barata, va significar el triomf i la implanta-

La Revolució Industrial

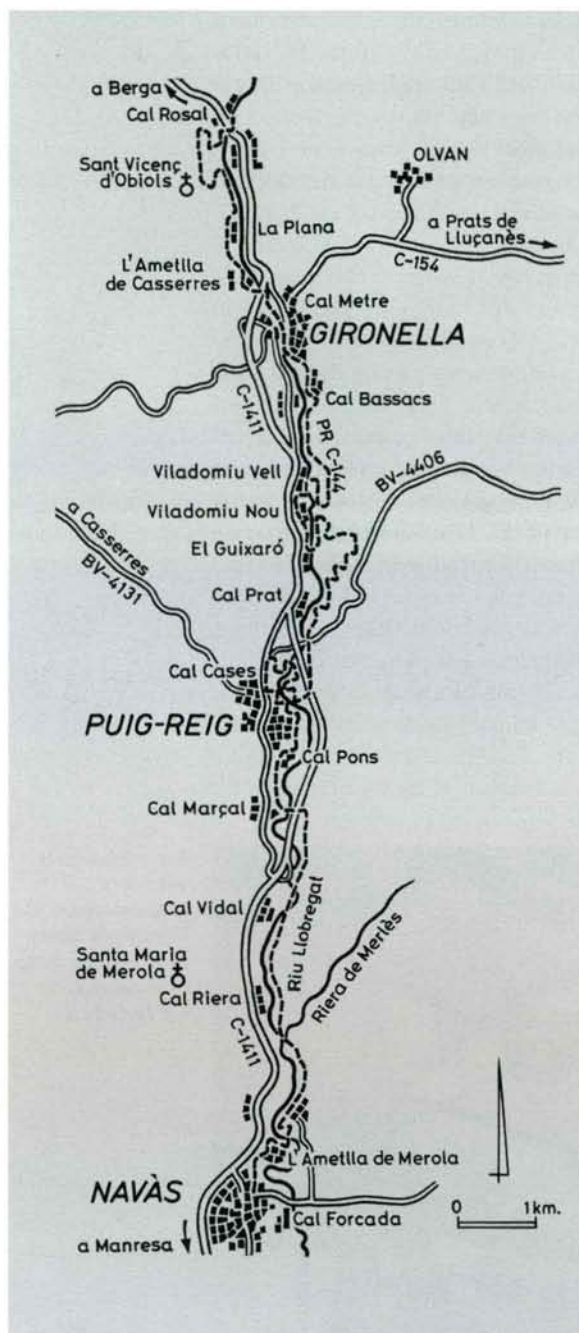
El concepte de «revolució» té moltes accepcions. La més comuna és la que es refereix al canvi violent en les institucions polítiques d'una nació. Quan parlem de revolució industrial, adoptarem l'accepció de revolució com a canvi ràpid i profund d'una cosa, en aquest cas, referint-nos als transcendents canvis provocats per l'adopció dels nous processos industrials de transformació de les matèries primeres aprofitant l'enorme força creada per les màquines generadores d'energia i la consegüent metamorfosi social associada a ella.

El principi de la divisió del treball i la consegüent especialització de les tècniques es pot trobar en diverses activitats humanes, i tenim proves de la seva aplicació a la manufactura de productes ja a l'antiga Grècia. Els primers exemples indiscutibles d'operacions de manufactura adreçades a reduir costos de producció utilitzant treballadors especialitzats i màquines, apareixen a l'Anglaterra del segle XVIII.

Els elements clau van ser cinc invents de màquines destinades a la indústria tèxtil: el 1773, John Kay posa en marxa la llançadora, que permet el teixit de grans amplituds de

Els embarrats eren els transmissors de l'energia que feia moure tota la maquinària de la fàbrica.

ció indiscutible de la Revolució Industrial, que durant els dos-cents anys següents va assolir fites en la invenció i la innovació que mai no es podien haver imaginat abans.

Catalunya va ser capdavantera en la implantació dels usos industrials de l'aigua, que, aprofitant el seu decurs per la llera del riu, transformen l'energia hidràulica en mecànica, creant riquesa, treball i transformant, per tant, la vida i els costums de les persones que van participar en el procés, com també es van transformar els rius i els terrenys que els envolten. Aquesta transformació va afectar d'una manera transcendental homes i dones, paisatges i rius.

Per a comprendre millor tota aquesta transformació, des dels seus orígens fins a l'actualitat, donant també una ullada al futur pròxim, farem referència a un riu emblemàtic, el Llobregat, i a unes comarques, el Bages i el Berguedà, que durant un important període de temps van ser protagonistes d'una epopeia amb un ressò enorme: la creació de les colònies industrials, emblema d'aquesta revolució a Catalunya.

Abans de tractar els aspectes que relacionen l'aigua, els embarrats, les turbines i les colònies, amb Catalunya com a fàbrica d'Espanya i amb la proliferació de les indústries tèxtils, amb la finalitat de poder entendre la seqüència de fets que van donar protagonisme a l'aigua dins la primera Revolució Industrial catalana, ens hem d'endinsar en la nostra història, situant-nos a la Catalunya preindustrial.

El sector tèxtil a Catalunya

La principal indústria catalana medieval era la draperia, és a dir, la fabricació de roba de llana de qualitat, centrada principalment a Barcelona, Girona i Perpinyà. A causa del desenvolupament del comerç per part dels holandesos, que portaven gra del Bàltic al mar del Nord, els anys de collites escasses, aquest gra també arribava a Catalunya. Amb el gra, transportaven teixits de bona qualitat, sobretot anglesos, ja que en les seves colònies es produïa el cotó de millor qualitat, amb els quals els fabricants d'aquí no podien competir. L'increment del consum d'aiguadents a tot Europa i el fet que els vaixells que portaven el gra marxessin buits va suposar l'inici del conreu de raïm a Catalunya, deixant la indústria tèxtil tradicional, que necessitava molta mà d'obra, molt afectada. Per aquesta raó, el benestar econòmic que portava l'exportació de vi permetia comprar roba de bona qualitat, que ja no era d'aquí sinó de fora, deixant el tèxtil autòcton per a proveir de roba barata els catalans, i provocant el trasllat de la manufactura cap a l'interior, a les comarques del Moianès, la plana de Vic,

el Berguedà, el Bages, part del Vallès i a Igualada.

Amb aquesta situació van començar a proliferar les confraries, que consolidaven la feina d'un grup de menestrals i organitzaven el treball de les famílies de pagès de les rodalies que intervenien en el procés, sobretot, en l'activitat més consumidora d'hores de treball, que era la filatura.

Els reials decrets de 1719 i 1726 van impulsar definitivament el foment d'aquesta indústria, obligant que tots els draps dels uniformes espanyols de soldats i oficials fossin d'aquí i que tothom fes servir per a vestir, gèneres i sedes fabricats a Espanya, fet que va provocar l'entrada del tèxtil català al mercat espanyol i americà, amb la coneguda diàspora mercantil catalana del segle XVIII.

Fins aleshores, l'activitat tèxtil es podia desenvolupar lluny dels corrents fluvials. El centre organitzador era el nucli urbà, i les llars camperoles del voltant treballaven per a ell: uns cardaven la llana, altres la filaven i altres la teixien, en un sistema productiu fragmentat coordinat pel paraire, que preparava la llana que s'havia de teixir i, un cop acabada la peça, en controlava la comercialització. La filatura era el coll d'ampolla del procés, perquè fixava el sostre productiu, ja que calien moltes filadores per a alimentar un sol teiler. Calia, doncs, per a sortir d'aquest cercle viciós, tecnificar el procés mitjançant la mecanització de les màquines filadores.

El 1770, mitjançant la famosa *spinning-jenny* (filadora manual múltiple) de Hargreaves, es va iniciar la mecanització. Posteriorment, la *jenny* va ser millorada per les *water frame* de Sir Richard Arkwright, que van començar a funcionar l'any 1769. El fil que sortia de la *jenny* no era tan fort com aquest i només era apropiat per a fer trames. Arkwright, amb el temps, es va convertir en el líder del sector tèxtil a Gran Bretanya.

Tornant al nostre país, l'impuls definitiu a la indústria cotonera, el va donar, el 1795, Ramon Farguella, «Maixerí», que ideà i construí la famosa berguedana, màquina moguda a mà, que filava 120 fusos a la vegada i triplicava la capacitat de la

jenny. Aquesta berguedana va simbolitzar el paper actiu de les economies rurals en la gestació de la moderna Catalunya industrial, encara que tot el procés s'havia d'efectuar manualment. Per a accionar les cardes es necessitava molta força, circumstància que va obligar a utilitzar salts d'aigua per a fer moure aquestes màquines cardadores.

A Berga es va aprofitar el pendent del riu Demetge per a instal·lar les màquines que alimentaven de metxa les berguedanes instal·lades per tota la conurbació, fet que va suposar el començament d'una època de gran esplendor d'aquesta ciutat. A Sallent, les primeres fàbriques de riu també es van construir amb aquesta mateixa finalitat.

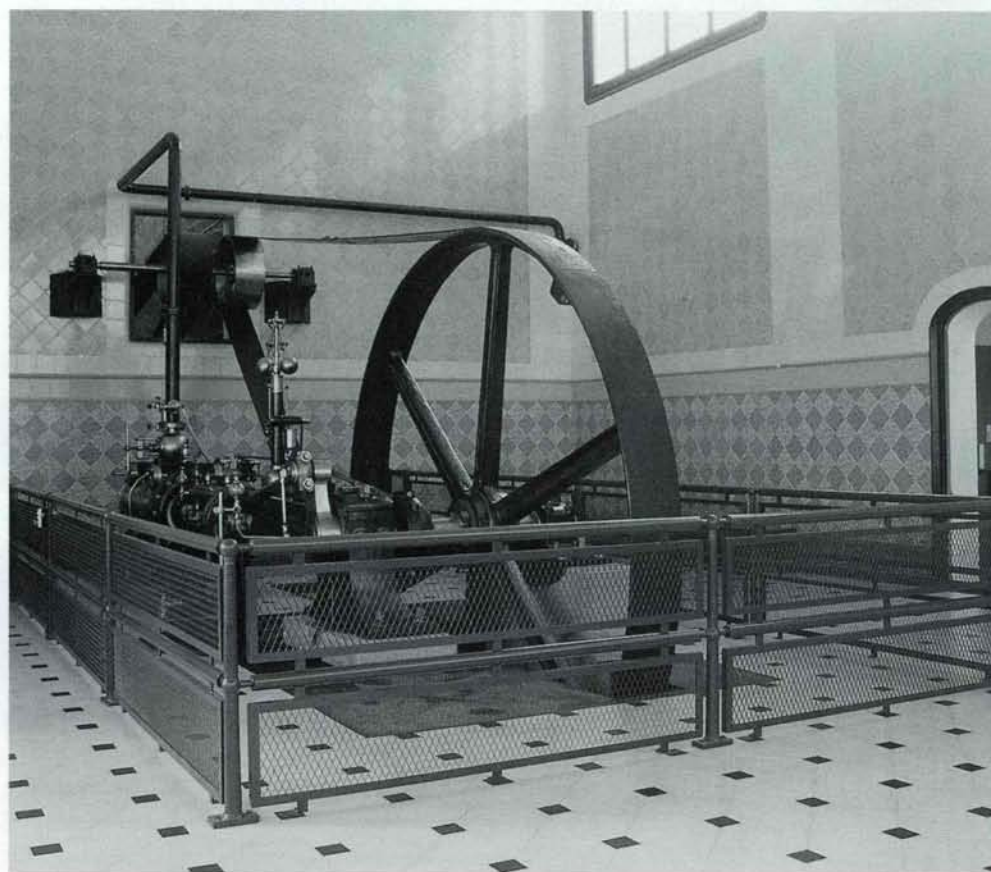
Les fàbriques de riu

Les primeres fàbriques de riu, precursoras de la primera industrialització, es basaven en màquines de cardar mogudes amb força hidràulica i en màquines de filar mogudes amb força humana. Aquest model va començar a decaure cap al 1830, quan també les màquines de filar van començar a funcionar amb força hidràulica, amb la *water frame* d'Arkwright, i es va mecanitzar tota la preparació de la filatura. La berguedana, màquina manual, ben aviat va ser substituïda per la *mule-jenny*, automàtica, i per la selfactina.

L'any 1850, el reusenc Jacint Barrau va inventar un teler que podia fer dues peces de pana l'hora, l'una damunt de l'altra amb un sol ordit, i aquesta millora va representar un gran augment de la producció i un fort desenvolupament de la indústria tèxtil del segle XIX. Per a allotjar aquestes màquines i el personal que les feia anar, els edificis havien de ser més grans i l'energia bàsica també.

Un cop mecanitzada la manufactura tèxtil, el pas immediat va ser la substitució del motor «de sang» per un nou motor, la màquina de vapor, que suposava un canvi energètic, del sol al carbó, el «pa de la indústria».

El principal problema a resoldre va ser d'on treure aquest aliment meravellós: el d'Astúries era molt car i de baixa qualitat. El britànic

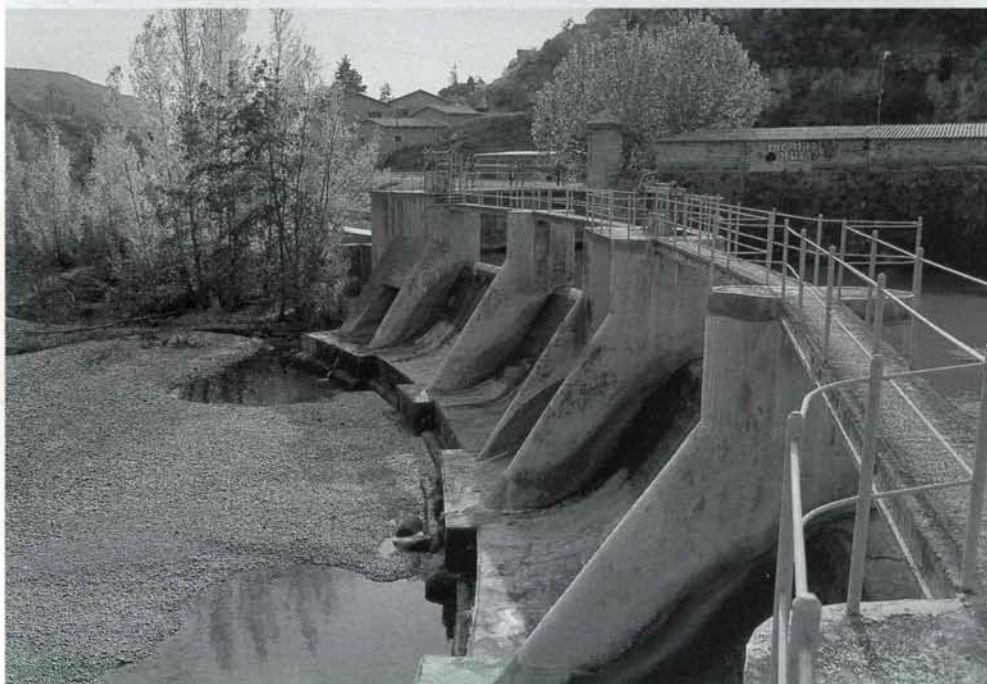
tenia un preu impossible de pagar, imposat pels intermediaris, transportistes i duaners. Aquí teníem lignit, de baix rendiment calorífic, a Calaf i a l'alt Berguedà (Fígols, Cercs, Saldes) i hulla al Pirineu gironí. En qualsevol cas, la llunyania dels centres d'extracció a Barcelona vinculava el consum de carbó al ferrocarril. Malgrat el gran esforç que es va portar a terme per la construcció de les diverses línies de ferrocarril amb l'objecte de garantir un abastament econòmicament viable, la realitat va ser que aquestes línies van afavorir abans la penetració de l'hulla britànica cap a l'interior de Catalunya, de millor qualitat que l'autòctona, que la sortida i distribució de la nostra. La nefasta política estatal de subvencions als promotors del ferrocarril i els contenciosos per la propietat de les mines van suposar un enorme retard en la construcció de la infraestructura de transport i, per tant, l'abandonament del carbó com a font primordial d'alimentació de la indústria, arribant els industrials a la conclusió que el model d'industrialització anglesa no era sostenible aquí, i traslladant els seus esforços a l'aprofitament de l'anomenada

«hulla blanca», l'aigua com a element generador de l'energia necessària per a fer anar les seves màquines.

De 1840 a 1900, la segona onada de fàbriques de riu, més intensa que la primera, ratifica i accentua el retorn a l'energia hidromecànica, tret diferencial de la industrialització catalana i detonant de la Revolució Industrial. Quan el riu falla, per manca de cabals, i la fàbrica no pot treballar, és quan la màquina de vapor resulta imprescindible. A la resclosa, el canal i la turbina, cal afegir-hi la màquina de vapor o el motor de gas pobre. En aquesta època el 75% de les màquines de filar i la meitat dels telers del sector cotoner es localitzen a les conques del Ter i del Llobregat.

Fins i tot la sèquia de Manresa, mítica obra de regadiu de la comarca del Bages, iniciada el segle XIII, encara avui en funcionament, va apostar per aquesta nova moda, impulsant l'ús de l'aigua de les escorialles i retorns del rec de la sèquia amb finalitats industrials. Atesa la gran distància existent entre aquestes petites fàbriques, situades als extrems de la zona regable, es podia assegurar que el riu Llobregat

La màquina de vapor, dita popularment, «la burra». Quan l'aigua del riu és escassa, la màquina de vapor era imprescindible perquè la fàbrica seguis treballant.

**A dalt,
la resclosa i el
canal de la
colònia Vidal de
Puig-reig.**

**A baix,
els habitatges i
l'església de la
colònia
Viladomiu Nou
des de la
torratxa de la
casa de l'amo.**

feia funcionar fàbriques tèxtils a distància.

Arriba el moment de parlar de l'energia hidràulica, de l'aigua que empeny embarrats. Aquesta font d'energia és generada per la força que proporciona l'aigua que discorre pel tram de riu adjacent al punt de captació. Inicialment, l'aigua en moviment feia girar una roda de calaixos que transmetia el moviment a una gran politja amb cordes. Aquestes cordes anaven connectades en altres rodes més petites, i aquestes a les màquines. Aquest sistema de transmissió d'energia mecànica es coneix com

a sistema d'embarrats.

Amb el decurs del temps, i amb l'avenç de la tècnica, es va substituir la roda de calaixos per una petita turbina que aprofitava molt millor tota la força de l'aigua, encara que es van mantenir els embarrats. Quan arriba la segona onada de les fàbriques de riu abans comentada, en la segona meitat del segle XIX, augmenten les necessitats energètiques de la fàbrica, i no es disposa, a causa de l'estacionalitat dels cabals al riu, de més aigua per a fer anar turbines més grosses. Per aquesta raó, l'única solució per a resoldre el creixement de la fàbrica

és actuar dins del riu, augmentant la capacitat d'emmagatzematge d'aigua, construint rescloses, obres de tancament del riu amb murs que tenen una alçària major que la dels marges. Si es construïen diverses rescloses en sèrie, successivament s'anava aprofitant l'energia de l'aigua, fent-la saltar de turbina en turbina, conduint-la per un riu paral·lel, conformat pels diferents canals que enllaçaven cada resclosa amb la seva turbina. Així, doncs, la resclosa és l'element que permet disposar d'una reserva d'aigua a un nivell permanentment estable, que garanteix el funcionament de la turbina amb una alçada o salt constant, igual al que la màquina necessita per a moure les seves pales o àleps, i garantint, per tant, un mínim de producció constant d'energia, imprescindible per a fer anar la fàbrica, que es complementa amb la màquina de vapor.

Quan els avenços tècnics ho van permetre, les turbines que continuaven fent anar els embarrats per la simple força mecànica de la rotació del seu eix, a través de cordes i politges, van ser acoblades, transferint el moviment de rotació mitjançant un eix, primer a una dinamo i més tard a un alternador, fet que va permetre produir corrent elèctric continu, destinat aleshores al consum intern de la fàbrica i que ara recorre un camí llarg i amb destinatari final desconegut, a través de les grans línies de transport i distribució d'energia. Aquesta transferència de kW i la seva venda a les grans empreses elèctriques distribuïdores és l'actual *leit motiv* de les concessions de petites centrals hidroelèctriques, perquè ja no té sentit utilitzar l'energia generada dins de la fàbrica a causa de la pràctica desaparició d'aquestes per la crisi del sector tèxtil de l'últim quart del segle XX.

Les colònies industrials

L'inici de la segona meitat del segle XIX va comportar el naixement d'una nova manera d'organitzar l'activitat industrial a Catalunya: les colònies industrials. Aquest tipus d'organització, originària de la Gran Bretanya, presenta un seguit

de trets bàsics: localització al costat d'un riu, fora de qualsevol aglomeració urbana; existència, al costat de la fàbrica, d'un nucli d'habitatges on resideixen els seus obrers i tracte paternalista del propietari cap als obrers. La diferència fonamental amb les fàbriques de riu preexistents era que la major part dels treballadors no anaven cada dia des del seu poble o mas a la fàbrica, sinó que residien allà mateix i, per tant, tots els membres de la família feien la seva vida quotidiana, des del naixement fins a la mort dins de la colònia. Totes les instal·lacions de la colònia (botigues, cantina, teatre, església, escola i fins i tot sucursal bancària) evitaven que l'obrer hagués de sortir fora de la colònia, prevenint així el contacte amb obrers d'altres disciplines i la comparació amb la vida dels pobles, és a dir, el contagi d'idees o experiències que l'amo podia considerar nocives, i permetent també que tot el sou guanyat es quedés a dins, retornant a l'amo pagador, propietari de totes aquestes instal·lacions, incloent-hi els diners recaptats pel lloguer dels pisos.

La implantació de les colònies va ser molt ben rebuda pels habitants de les valls altes del Principat, molt castigades per les guerres carlines i mancades de treball i sovint d'habitatge, perquè els permetia disposar d'uns mínims de qualitat de vida impossibles d'assolir abans, així com tenir la possibilitat que els seus fills aprenguessin un ofici i disposessin de millors perspectives de vida.

Tant el fabricant de l'interior, procedent de la indústria artesanal, com el fabricant del litoral van decidir instal·lar-se al llarg dels rius catalans, atrets per les exempcions fiscals, salaris baixos, falta de conflictivitat i, sobretot, per la possibilitat d'aprofitar en origen les fonts d'energia que representaven els salts d'aigua, per a moure la maquinària tèxtil.

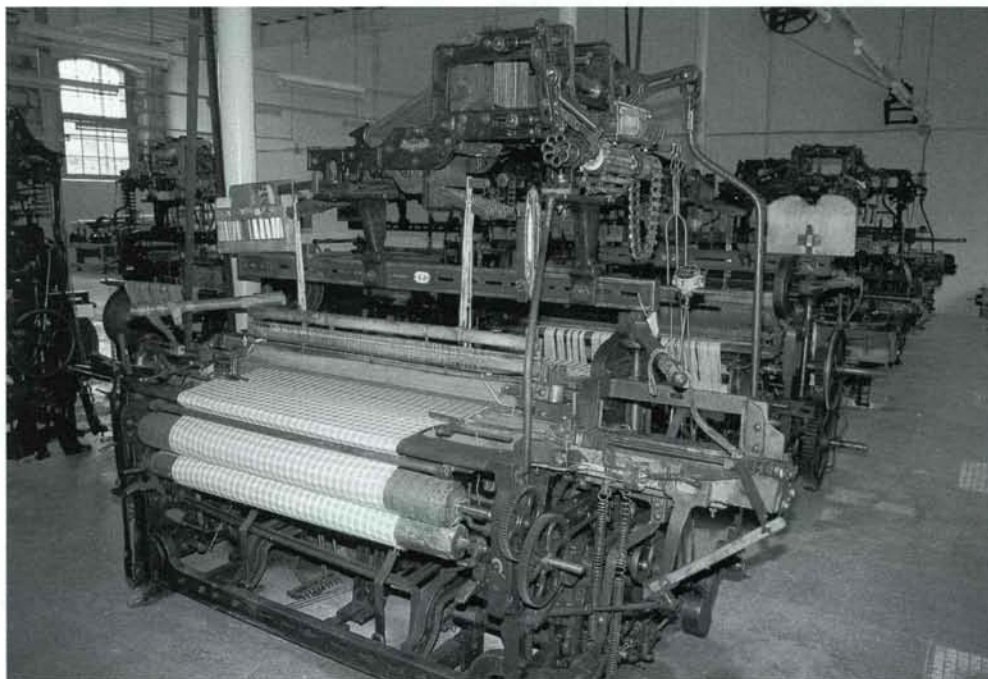
Les colònies consolidades van arribar al centenar. Cada vall fluvial susceptible d'allotjar un aprofitament hidràulic, és colonitzat per l'empresari, implantant un establiment alternatiu a les formes tradicionals i definint un eix cotoner que arriba fins a Barcelona. Aquest nou escenari suposa una profunda

transformació del territori preindustrial, despoblat, ocupat exclusivament per masos i viles, on l'agricultura i la ramaderia eren els protagonistes absoluts de la vida quotidiana, imposant la seva rutina secular.

El curt tram, d'uns vint quilòmetres, existent al Llobregat entre els municipis de Puig-reig, Casserres, Olvan, Gironella i Avià, és probablement la millor mostra del patrimoni històric de les colònies, ja que n'hi van arribar a conviure quinze. Aquest tram ha estat objecte de la visita guiada, organitzada pel Centre Excursionista de Catalunya i per l'Associació Catalana d'Amics de l'Aigua, amb la inestimable col·laboració dels tècnics del Patronat del Parc Fluvial Navàs-Berga. Durant tota la jornada del dia 11 de novembre passat, els seixanta assistents van gaudir dels paisatges fluvials del Berguedà i van poder visitar sis colònies, en companyia de persones que hi havien viscut i treballat, arribant a un complet coneixement de l'epopeia passada, del present i de l'esperançador futur.

Avui, la colònia, segons descriu

Les galeries quasi sempre eren presents en els blocs d'habitatges de les colònies. A la fotografia un bloc d'habitatges de la colònia Viladomiu Nou de Gironella.

**Un teler
del museu de
la colònia Vidal
de Puig-reig.**

Pere Vall, «és una peça productiva obsoleta i una peça urbana marginada, envellida i abocada a la degradació progressiva del seu paisatge i del seu teixit social. L'eix industrial entra en l'època de la post-indústria reduït a la condició d'eix de pas (des de Barcelona i el seu entorn metropolità fins a l'oferta d'oci de les comarques de muntanya), sense expectatives de revaluació i sense identitat pròpia».

La davallada del sector tèxtil va provocar l'enfonsament de les colònies i de tot el teixit social que les envoltava. Fins no fa gaire, l'única activitat que no havia notat el canvi era la de la turbina productora de l'energia vital per a les antigues fàbriques.

Quan, durant les dècades del setanta al noranta, els últims propietaris van prendre la decisió voluntària o obligatòria per causa del gran deute acumulat, de deixar la seva colònia, van aparèixer altres empresaris que aprofitaven els avantatges inclosos en la Ley de Conservación de la Energía de 1980, llei promulgada amb l'objecte de combatre la crisi del petroli, promovent la utilització d'energia autòctona i neta, sense emissions de gasos a l'atmosfera. Aquesta llei donava un seguit de subvencions i reduccions fiscals a tots els que s'acollissin a la producció amb aquest tipus d'energia.

Aquesta activitat productiva

provoca, com ja hem esmentat, afeccions al tram de riu comprès entre la resclosa i el retorn de les aigües turbinades. El nombre cada cop més gran de pescadors federats i el nombre també creixent de persones que gaudeixen, en el seu temps d'oci, apropant-se al riu, per passejar i fruit de l'entorn, es troba en moltes ocasions amb trams en els quals no hi ha aigua.

L'amortització de les instal·lacions destinades a la producció d'energia elèctrica destinada a la venda a grans empreses distribuïdores, exigeix al concessionari que tot el cabal concedit es derivi cap a la turbina, deixant sec el riu. Aquesta situació no és nova, sempre, des que els molins ocupaven el riu, s'ha produït. Però abans, la sensibilitat ambiental de la societat no era tan acusada com ara, perquè la gent no tenia ni tant temps lliure ni mitjans de transport adequats per a apropar-se massivament als rius. Per altra part, els beneficis derivats de l'ús de l'aigua eren molt repartits, ja que, encara que donaven un gran percentatge al propietari, també possibilitaven la vida en unes condicions mínimes de subsistència a la gent dels encontorns, és a dir, gairebé tothom a la comarca, vivia de la turbina, la fàbrica i el tèxtil. Sembla indispensable que els actuals concessionaris deixin passar un percentatge del cabal que tenen concedit pel riu, amb l'objectiu ètic

de respectar-hi la persistència de vida faunística i l'estètic d'evitar la trista impressió que fa veure un canal ple i una llera buida.

Aquesta realitat fa que la situació actual no agradi a les persones que resideixen a prop de les antigues colònies, a les quals els agradaria que aquestes recuperessin l'antiga esplendor per a poder gaudir dels beneficis associats a aquesta recuperació del patrimoni comarcal, no tan sols des del punt de vista de reactivació econòmica, ja que l'eix del Llobregat veu passar una gran quantitat de persones cada cap de setmana camí de la Cerdanya que es podrien quedar al Berguedà si existís una oferta lúdica adequada, mentre que altres podrien ubicar les seves empreses dins les colònies. També, des del punt de vista ambiental, els berguedans, els bagencs i tots en general hi sortiríem guanyant si poguéssim gaudir d'un riu que fos un autèntic corredor biològic, en el qual un cabal mínim constant fos el fil conductor de la vida, i en què es pogués pescar i passejar en un gran parc, gestionat i mantingut amb el compromís de totes les administracions, empreses concessionàries i persones implicades.

Per sort, aquesta tasca ja fa temps que ha començat, gràcies a la iniciativa d'Àngel Miralda i Pere Vall, que a finals de l'any 1997 van presentar el seu projecte de «Parc Fluvial Navàs-Berga, la Ruta de les Colònies».

Aquesta ruta comprèn una gran diversitat d'aspectes: més de mil cinc-cents pisos, 60.000 m² de naus industrials, catorze colònies i quinze fàbriques tèxtils sense activitat, en 20 km de riu Llobregat.

L'aposta és molt forta, i se li ha de donar suport amb tot l'entusiasme, perquè transformacions similars ja són tot un fet a Alemanya i Anglaterra. Ja s'ha creat un Patronat i la idea va avançant, amb dificultats però amb pas ferm.

Aquesta és la situació actual de les colònies industrials, immerses fins fa poc en un procés de degradació, però amb expectatives de futur definides que pretenen la seva transformació en llocs d'activitat industrial i econòmica.

D'excursió pels pics de Urbión (sistema Ibèric)

**Daniel Maldonado i Marín
Joan Mundet i Bellavista**

La descripció d'una travessia, a aquest massís situat entre Castella i la Rioja, amb inici i final al poble sorià de Covaleda.

*Y un amanecer en las montañas:
Se iba teñiendo de rosa
la espesa y blanca neblina
de los valles y barrancos
y algunas nubes plomizas
a Urbión, donde el Duero nace,
como un turbante se ponían.
(Leyenda de la Tierra de
Alvagonzález)*

ANTONIO MACHADO

Els Picos de Urbión están situats a la serralada Ibèrica, entre les províncies de Sòria, Burgos i la Rioja. Aquest bonic massís, en el qual predominen els materials calcaris (Mesozoic) fortament marcats pel glacialisme quaternari, té, cap a llevant la Sierra Cebollera, a ponent la de Neila i al nord les serres de San Millán, la Demanda i San Lorenzo. La bellesa i la singularitat d'aquestes muntanyes castellanes, que s'alcen sobre un mar de pi roig, ha esdevingut font d'inspiració literària per a escriptors com Gustavo Adolfo Bécquer, Gerardo Diego, Jorge García Nieto, etc., i sobretot per a Antonio Machado, el qual fins i tot va pujar fins al cim de la Muela de Urbión durant el mes de setembre de 1910, quan vivia a Sòria. Amb un grup d'amics, van anar amb el cotxe correu fins al poble de Vinuesa, on van llogar cavalls per a anar fins a Covaleda i, des d'allí, van emprendre la pujada definitiva a la serra fins al cim de l'Urbión, des del qual, extasiats per la bellesa que els envoltava, contemplaren bona part de

Castella. La davallada la van fer cap a la Laguna Negra i la vall de Revinuesa.

La travessia

Nosaltres vam fer la travessia per Covaleda, Choza del Muchachón, El Mojón Alto (2.093 m), La Laguna Helada, Risco Zurraquín (2.091 m), La Laguna Helada, La Laguna Larga, Llanos de la Sierra (2.183 m), Muela de Urbión (2.229 m), Picacho del Camperón (2.093 m), Cerro Pantorra (2.044 m), Alto de las Tres Provincias (2.049 m), La Muñalba (2.074 m), Peña Triguera

(1.958 m), Cueva Covernates o de los Moros, Regumiel, Duruelo de la Sierra, Covaleda.

Aprofitant un pont de tres dies, anem fins al bonic poble de Covaleda, situat a 1.214 metres d'altitud i a 41 km de Sòria, des del qual, després de deixar-hi el cotxe, comencem a caminar, des de prop de l'església, en direcció a uns dipòsits d'aigua i després fins a un característic indret anomenat Los Hoyos, ja en el bosc, on hi ha una antena que es veu des del poble, i tot seguit trobem la carretera que puja de Covaleda a Urbión.

Després de passar a l'altra banda de la carretera, només uns metres més a l'esquerra, comença un camí, força perdut a causa d'una recent tala d'arbres, que puja a través de la pineda tallada, fins que, al cap d'uns vint minuts, ens trobem amb una font trencada per les màquines que tallen els arbres.

El camí puja sempre entre aquest magnífic bosc i, uns trenta minuts després, arribem a una pista forestal que puja al Tejo, en el punt on hi ha els Hornos, en els quals, antigament, s'obtenia quitrà de les arrels dels pins. De cop ens trobem davant les ruïnes de la grandiosa casa del Muchachón i, pocs metres més enllà, ja a la carena, arribem a una torre de vigilància des de dalt

Laguna Helada, Llanos de la Sierra i Muela de Urbión.

**A dalt,
cim de la Muela
de Urbión.**

**A baix,
la Muela de
Urbión i les
Lagunas de
Urbión des del
cim del Cerro
Pantorra.**

de la qual podem veure, cap al nord, i de dreta a esquerra, una mica nevats: el Zurraquín, el Mojón Alto, darrere el qual s'amaga la Laguna Helada, i la Loma de los Llanos de la Sierra, darrere la qual hi ha el cim de la Muela de Urbión, punt culminant dels Picos de Urbión. Des d'aquest indret anem a trobar, quasi allà mateix, la pista que ve de Covaleda, que seguim un tros, fins que, una mica més amunt, pel mateix fil de la carena, pugem fins al cim del Mojón Alto, sota el qual tenim ja la Laguna Helada, on podem fer nit. Des de dalt del cim podem veure, per primera vegada, la Muela de Urbión.

Com que encara és d'hora, baixem cap a l'estany i, després de deixar-hi les motxilles, anem fins al cim del Zurraquín, un magnífic mirador a 2.091 metres, força escarpat en el tros de dalt. Tornem a la Laguna Helada i, en aquest bonic i solitari indret, muntem la tenda per passar-hi la nit.

L'endemà al matí, amb les primeres llums de l'alba, comencem a enfil·lar els pocs metres de desnivell que resten fins al cim dels Llanos de la Sierra, de 2.183 metres, des del qual gaudim d'una magnífica sortida de sol i, tot fent carena, assolim el cim de la Muela de Urbión, de 2.229 metres, un vèrtex geodèsic de primeríssim ordre des del qual po-

dem veure emergir, d'un immens mar de boires, els cims nevats del Pirineu, el Moncayo, Gredos, Guadarrama, etc. Seguim per l'ampla carena, passant pels cims del Camperón (2.093 m), el Pantorra (2.044 m), el Tres Provincias (2.049 m), la Muñalba (2.093 m), i la Peña Triguera (1.958 m), des dels quals podem gaudir de les diferents i interessants vistes del massís i de les muntanyes que ens envolten. Des del cim de la Peña Triguera deixem la carena i iniciem la davallada pel riu Triguera, sempre pel bell mig de magnífics boscos de pi roig, al nostre modest entendre, massa sobreexplotats, amb l'agreujant que, en fer-la amb màquines tan grosses, es provoca, a més de la tala excessiva, una molt més gran erosió del sòl. Uns tres quarts d'hora abans d'arribar a l'indret de la Cueva de los Moros o Covernate, en una mica de clariana enmig del bosc, parem la tenda per passar-hi la nit. El lloc és molt bonic!

L'endemà continuem la davallada fins al lloc conegut com El Astillero, on hi ha un conjunt de grans blocs de pedra que constitueixen un mirador sobre el pic Triguera i el poble de Duruelo i sota els quals hi ha una barraca. Continuem avall fins que, abans d'arribar al poble de Regumiel, agafem un camí a l'esquerra, que va força paral·lel a la carretera, fins que arribem al poble de Duruelo de la Sierra, a 1.189 metres d'altitud, on hi ha importants indústries cooperatives que treballen la fusta. Des de Duruelo, ja per la carretera, fem els set o vuit quilòmetres que ens separen de Covaleda i així podem tancar la volta d'aquests magnífics tres dies del mes de maig. Val la pena anar a conèixer aquestes boniques muntanyes castellanes i anar-hi d'excursió.

Bibliografia consultada

- Mapes del Servicio Geográfico del Ejército, esc. 1:50.000: *Canales de la Sierra* 21-12 (278), *Villoslada de Cameros* 22-12 (279), *Quintanar de la Sierra* 21-13 (316).
Andar por las Sierras de Urbión, Neila y Cebollera, de Manuel Rincón i J. Rodríguez Jimeno. Editorial Penthallón.

Una caminada per la serra del Verd

Jaume Fruitós i Sayol

La serra del Verd és molt poc coneguda, sobretot el seu vessant sud, fonamentalment perquè no hi ha cap carretera ni pista forestal que hi accedeixi fins a les parts més altes, tret d'una bonica pista que s'hi apropa pel veïnat de les Valls de la Pedra, al terme municipal de la Coma i la Pedra.

La serra del Verd forma part de l'espina vertebrada del Prepirineu català, situada entre el Port del Comte, a ponent, a la qual dona la mà a coll de Port, i la d'Ensiya, a llevant, separada pels profunds engorjats de l'aigua de Valls, que neix als seus peus, al vessant nord de la serra, concretament a l'indret anomenat torrent Senta, prop de Gósol.

Es tracta d'una serra de característiques semblants a les seves veïnes, és a dir, gairebé despullada de vegetació a les parts més altes del vessant sud, que en tots els casos es desploma quasi vertical, formant tarteres i zones rocalloses, i on els boixos, ginebres i boixerols són de les poques espècies vegetals que s'adapten a un sòl sec i a unes condicions força hostils.

Per contra, el vessant nord és tot al contrari. Immenses obagues de pi roig primer i pi negre més amunt, que arriba en alguns indrets fins al cap de la serra, la cobreixen d'un bonic mantell verd aprofitant la humitat deguda a les poques hores d'insolació.

Vista des del sud, és a dir, des de qualsevol indret de la vall de Lord, que té com a nucli més important Sant Llorenç de Morunys, aquesta serra sempre m'ha fet la impressió que és més altívola, agresta i salvatge que la seva veïna i germana gran, la del Port del Comte.

La serra del Verd és molt poc coneguda, sobretot el seu vessant sud, fonamentalment perquè no hi ha cap carretera ni pista forestal que hi accedeixi fins a les parts més

altes, tret d'una bonica pista que s'hi apropa pel veïnat de les Valls de la Pedra, al terme municipal de la Coma i la Pedra.

Ben al revés passa amb els habitants de la vall de Gósol, que queda al vessant nord de la serra, ja que després del Pedraforca, la muntanya més emblemàtica per a ells és la serra del Verd, gràcies al seu fàcil accés, ja que des del coll de Mola hi ha una pista que arriba còmodament fins al mateix Cap del Verd. Sortosament, en els darrers temps s'hi ha tallat el pas mitjançant una barrera i des d'aleshores la tranquil·litat torna a regnar a la serra.

Si l'hagués de definir amb uns mots, crec que els més adequats serien: «la serra de la solitud», ja que

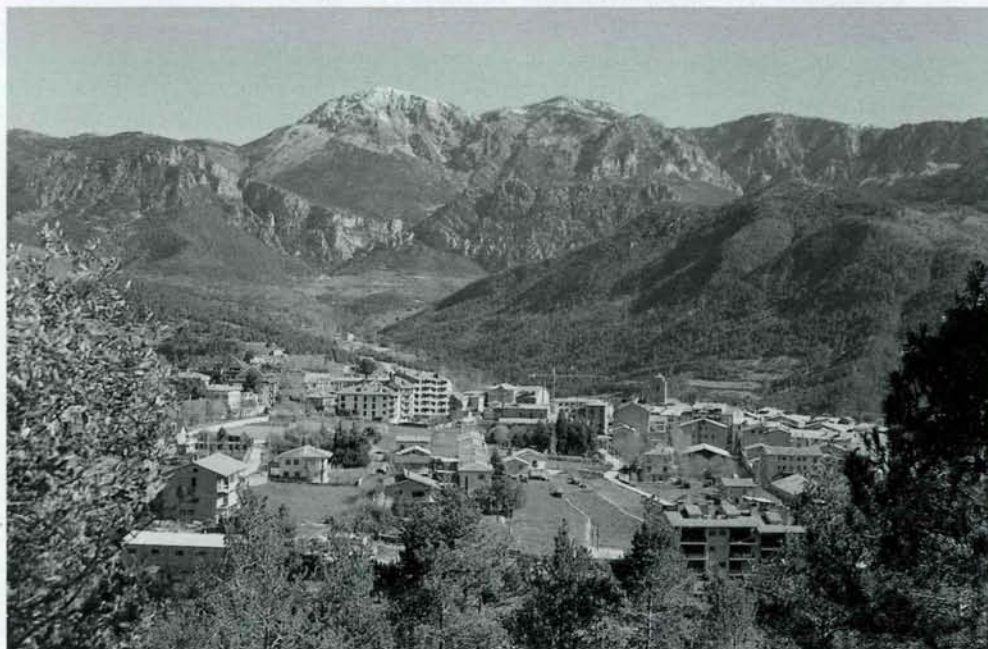
en gairebé cap de les nombroses incursions que hi he fet no hi he trobat altres éssers que no fossin isards o voltors, tret, és clar, de l'estiu, quan és molt freqüent trobar-hi ramats d'ovelles, cabres, eugues o vaques.

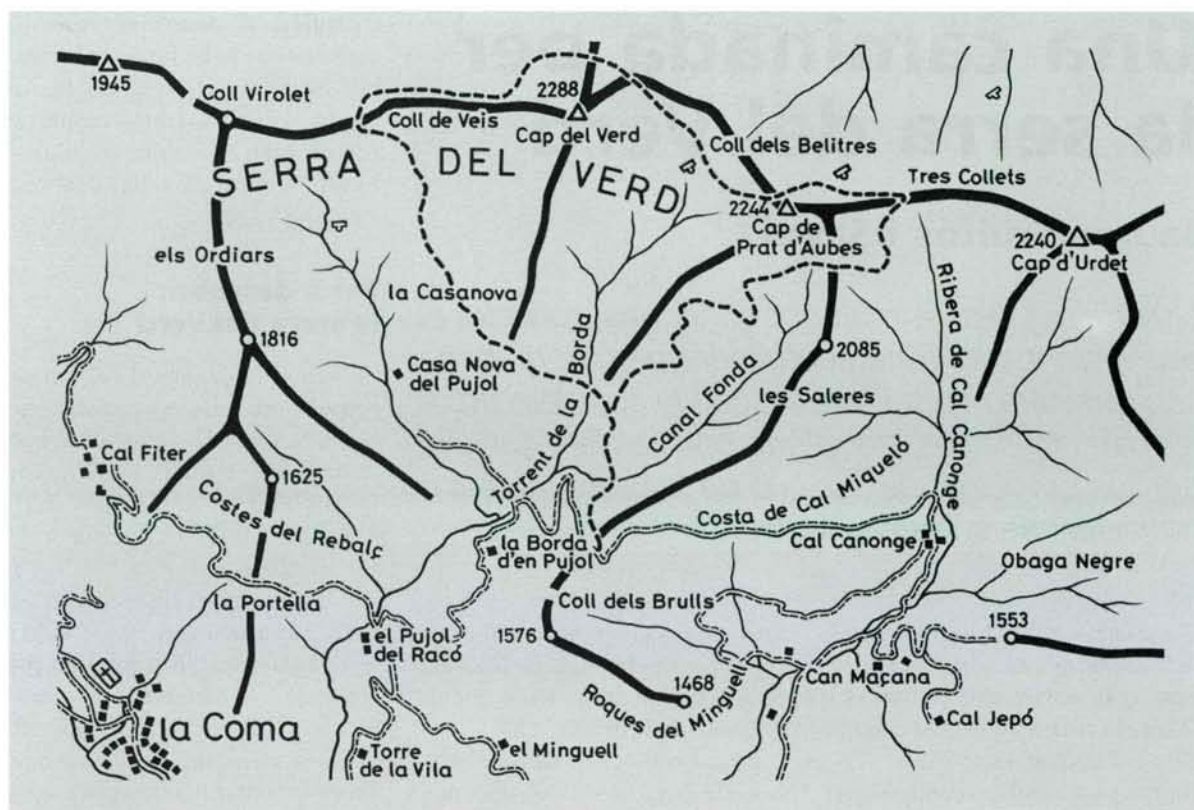
Per a descobrir la serra del Verd

Perquè la pugueu descobrir us proposo una excursió circular que no durarà més d'un matí i que ben segur que, si teniu la sort d'agafar un dia clar, us complaurà. Cal, però, que comenceu a caminar de bon matí.

El seu inici el situo al coll de Rulls. Per a arribar a aquest indret hi ha una bona pista forestal que comença a la carretera que comunica Sant Llorenç de Morunys amb la Coma, en el punt on hi ha la cruïlla de la Pedra. Aquesta pista, apta per a tota mena de vehicles, després de passar pel coll de la Creu i les Valls de la Pedra, hi arriba després d'uns nou quilòmetres. Cal advertir, però, que poc abans d'arribar a aquest coll és possible que trobeu un pas compromès una mica més amunt de cal Canonge, última casa d'aquest veïnat, que pot comportar alguns problemes als turismes. En aquest darrer cas us aconsello que aparqueu el cotxe en aquest indret i acabeu d'arribar al ja molt proper coll a peu, seguint la pista.

Vista de la serra del Verd des de Sant Llorenç de Morunys.

El coll de Rulls és el nexa d'unió entre la serra del Verd, al nord, i les abruptes roques del Minguell, al sud, que es desplomen espectacularment i caòticament sobre el riu Mosoll i els camps de conreu del Pujol del Racó.

A llevant queda enfonsat el dispers veïnat de les Valls de la Pedra, pel qual acabeu de passar tot fent l'aproximació, i a ponent s'inicia la clotada de la Borda d'en Pujol, que des de la collada on us trobeu queda amagada per un espès bosc de pins.

Situats, doncs, al **coll de Rulls (1.525 m)**, comenceu a caminar creuant el filat que enmig de grans pedres barra el pas als vehicles.

Un cop creuat, seguiu la pista que a la dreta i en lleugera pujada va en direcció nord. Comenceu a caminar per uns paratges coberts de pi roig. La pista en aquest primer tram volta, força enlairada, la **clotada de la borda d'en Pujol**, que des d'aquí encara resta amagada darrere els pins un centenar de metres més avall a la nostra esquerra.

Aneu caminant pel mig d'un bonic bosc de pi roig amb algun exemplar de pi negre, clapejat de petits pradells. Aquest indret és molt preuat i concorregut en èpoques de bolets.

Davant vostre podeu observar el dret i pedregós vessant sud de la serra, que molt aviat us disposareu a superar.

Després de creuar la petita i seca **torratera de la Canal Fonda**, trobareu una cruïlla de pistes. Seguiu la de la dreta, que s'enfila sobtadament per un terreny pedregós envoltat de boixos i pins. Agafeu-vos-ho amb calma, ja que, si no, us cansareu de bon començament. Vista cada cop més àmplia i àeria de la vall de la Coma, amb el Port del Comte al fons.

Després d'uns cinc minuts, abandoneu la pista i agafeu un dret sender que comença a la dreta. Punt molt important i una mica difícil de localitzar. Normalment hi ha fites de pedra que indiquen l'inici i també algunes marques de pintura.

El camí en aquest primer tram és un recte i pendent ròsec de desemboscar. Fatigosa i llarga pujada per un terreny no gaire atractiu, ple de boixos, ginebres i pins.

Després d'uns deu minuts i en una clariana del bosc, el pendent se suavitza. Cal seguir un camí poc marcat que gira un xic a la dreta. Algunes marques de pintura vermella o groga força despintades indiquen la bona direcció, que a vegades es fa confusa pels múltiples

carreranys fets pel bestiar. Aquest és probablement un dels trams més perdors de l'excursió.

Aneu guanyant a poc a poc altura per aquest rocós i atarerrat vessant sud de la serra.

A la dreta us queda enfonsat el torrent de la Canal Fonda, amb algun avet de considerables dimensions.

Després de superar un tram del camí ple de pedres amb un curt tram de tartera, el pendent se suavitza. La vista cada cop és més esplèndida. En primer terme els plans i la casa de la Borda, que des d'aquí semblen talment sortits d'un pessebre; al fons la llarga serra del Port del Comte mostra les seves arrodonides formes. Us aconsello que feu una aturadeta, que us servirà per a recuperar forces i, a més, per a contemplar un bonic i dilatat panorama.

Ara el camí planeja en passar per un tram ple de pins, poc abundosos en aquest vessant de la muntanya.

Un tros més amunt, després de pujar un tram amb poc pendent, i també enmig d'un grup de pins, hi ha una ramificació de camins que en aquest punt semblen carreranyes.

El camí que cal seguir és el que va cap a l'esquerra i en diagonal guanya altura progressivament per

un terreny calcari esmicolat, voltat d'arbustos de boix que s'arrelen amb força en un terreny tan sec i pedregós.

El camí, a partir d'aquest tram, és força evident i clar.

La pujada ara és bastant més suau i còmoda.

De mica en mica us sentireu com formant part de la muntanya. Podreu escoltar el valor del silenci només trencat per l'oreig del vent o del sec crit d'un corb.

Després de superar un acusat pendent herbat i glevós, arribeu al **replà del roc de la Mira (1.950 m)**, que queda penjat sobre el torrent de la Canal Fonda. És un lloc de parada obligada després de l'esforç que acabeu d'esmerçar. Gaudiu de la magnífica vista de l'agrest vessant que acabeu de superar. Boixos, boixeroles i nerets són els únics estandants d'aquests tocos.

Una curiositat: pocs metres abans d'arribar-hi fixeu-vos en un gran arbust de boix. Si us hi apropau, podreu comprovar que el seu interior ha estat buidat i serveix per a aixopluc dels pastors en època estival.

Després d'haver recuperat forces, seguiu pujant en direcció nord per un terreny glevós i, després de travessar en diagonal una petita tartera, arribareu a un gran pi negre, lloc on el camí, força evident, gira a la dreta.

El camí emprèn l'ascensió definitiva pujant transversalment i apropant-se a poc a poc al tram inicial del **torrent de la Canal Fonda**.

Finalment, després de pujar durant uns quinze minuts, haureu superat un petit grau de roca, creuaréu la torrentera i us enfilareu pel pendent herbat cap a la dreta, en direcció est. Com a referència, s'ha d'anar a sortir a la collada que queda enlairada davant.

Per fi arribeu a la zona de pastures. Ja sou a la part alta i més bonica de la serra.

Amb uns cinc minuts més arribareu al **prat d'Aubes (2.060 m)**, més conegut com **les Saleres**, ja que hi ha dispersos pel mig del prat uns rocs plans, on a l'estiu els pastors posen sal per als ramats de bestiar.

Es tracta d'un xamós prat natu-

ral en forma de llom entre els cims de les Saleres, al sud, i l'alterós Prat d'Aubes, al nord. Segur que sentireu un gran sensació de tranquil·litat mentre gaudiu d'una àmplia vista cap a llevant, amb la serra de les Comes coronada pel Cap d'Urdet i separada de nosaltres pel profund i salvatge torrent de la Baga Agra, que s'inicia a l'àmplia i doble collada dels Tres Collets, punt d'unió d'aquestes dues serres bessones. No us enganyo si us dic que en aquest indret m'hi he sentit a voltes reconfortat d'una tranquil·litat d'esperit que m'ha alliberat de cop de tots els problemes quotidians. És com si els espe-

rits de la muntanya m'haguessin xuclat i m'intentessin convertir no en un intrús sinó tot al contrari, en un element més del paisatge. Un paisatge perfectament harmoniós i on cada element es troba en la seva justa mesura.

També en aquest indret, així com a l'inici de la canal Fonda, és fàcil que pugueu observar petits grups d'isards, espècie força abundant en totes aquestes contrades.

Després d'haver fet un merescut descans, seguiu pujant pel vessant dret de la muntanya de **Prat d'Aubes**, en direcció nord. El camí passa pel costat d'un tancat dins el qual hi ha uns abeuradors.

A dalt, vista de la vall de Gósol des dels Tres Collets. Al fons, la serra de Cadí i el Pedraforca.

A baix, boires sobre la бага Agra, des de la font d'Urdet.

**La font d'Urdet,
entre les
Saleres i els
Tres Collets.**

Seguiu els carreranyes més marcats que pugen en diagonal per aquesta costa amb restes de pins socarrats per un incendi ja llunyà.

Després d'uns deu minuts trobareu la **font d'Urdet**, en un recer a peu de roca. És una de les més importants d'aquesta seca muntanya. Aigua fresquíssima i abundosa, malgrat que a vegades el seu mal estat de conservació fa difícil poder-hi beure. El darrer dia que hi vaig pujar la vaig arranjar de nou, feina que he hagut de fer en múltiples ocasions perquè el bestiar la malmet contínuament. Gran vista cap a llevant de la Baga Agra i de la serra de les Comes, amb el cim culminant del Cap d'Urdet (2.233 m), voltat de grans obagues de pi negre. Cap al nord es veu el nexa d'unió en els Tres Collets, lloc al qual ara ens dirigim.

Des de la font pugeu al replà superior, on hi ha les restes d'una antiga cabana, i d'allí seguiu planejant en direcció nord per un camí a voltes poc marcat que es va acostant a l'àmplia collada.

Després d'uns deu minuts creueu l'inici d'una profunda rasa. És un pas en què cal posar un xic d'atenció.

El camí, planejant, volta la part inicial de la profunda Baga Agra per un bonic bosc de pi negre i arriba ràpidament a la **collada dels Tres Collets (2.127 m)**. Al fil de la carena. Punt d'unió de les bessones serres del Verd i de les Comes, i també de les comarques del Berguedà, al nord, i el Solsonès, al sud.

Al nord es despenja, poblada d'un majestuós bosc de pi negre, la vall de Gósol i al fons es veu la rocallosa i erma serra de Cadí. Aquí és un bon lloc per a tornar a fer una aturadeta i contemplar el canvi de paisatge entre els vessants nord, força poblat de pi negre, i sud, gairebé desproveït de vegetació.

Des de la collada gireu cap a l'esquerra (W), i comenceu a pujar pel fil de la carena sense camí. Forta pujada entre bosc de pi negre i prats alpins.

Després d'uns quinze minuts arribareu al **cim de Prat d'Aubes (2.244 m)**. De fet, no es tracta de cap cim, ja que el punt més alt és un llarg prat d'uns cent metres voltat de bosc de pi negre pels quatre costats. Es tracta d'un replà paradísac i amb una vista extraordinària. Se'm fa difícil expressar amb paraules la sensació que sento quan camino per aquests indrets.

Travésseu aquest pla en direcció W. Davant, bastant properes, queden les rampes orientals del Cap del Verd.

Bona vista cap al nord de la serra de Cadí i del Pedraforca i de l'enfonsada vall de Gósol.

Quan s'acaba el prat baixeu, sense camí, pel mig d'un espès bosc de pi negre fins a l'ampli coll **dels Belitres (2.145 m)**, gran zona de pastura entre el Cap del Verd i el Cap de Prat d'Aubes. Sorprenen trobar aquest gran replà herbat en aquest alt indret, sobretot després d'haver travessat unes contrades tan feréstegues i encinglerades.

Cap al nord s'estenen uns llargs prats que pel lloc de la carena van perdent altura per la solana dels Ginebrons fins a arribar al coll de Mola, lloc per on passa una de les pistes forestals que comuniquen les poblacions de Tuixén i Gósol.

Travésseu aquest ampli coll encafitat de verd i inicieu, vers l'oest, la pujada definitiva cap al Cap del Verd.

Llarga i monòtona pujada per un terreny glevós. Agafeu-vos-ho amb molta tranquil·litat. Us aconsello que aneu pujant tot fent petites llaçades.

Arribareu finalment, després d'uns vint minuts, al **Cap del Verd (2.274 m)**, també conegut com a Prat Naviral, cim culminant de tota la serra. Es tracta, com el seu veí Prat d'Aubes, d'un allargat altiplà, en aquest cas orientat de nord a sud.

No cal dir que, gràcies a la seva màxima altitud, és el cim amb millor vista panoràmica pels quatre costats de tota l'excursió. Malgrat aquest fet, per a mi no és el més bonic. Es tracta d'un cim monòton, i això li resta d'alguna manera un protagonisme que bé es mereix com a punt culminant. Hi trobareu, amagat dins d'un munt de rocs, un llibre registre i les restes d'una bandera metàl·lica. Val la pena apropar-se al seu extrem sud per a gaudir d'una meravellosa vista de la vall de Lord, amb Sant Llorenç al centre de la vall.

Si dirigiu la vista cap al nord, podreu contemplar en tota la seva grandiositat la llarga serra de Cadí amb tots els seus punts culminants. De dreta a esquerra es veu Comabona, la depressió dels Cortils, el Costa Cabirolera o Roca Punxenta, que es distingeix perquè acaba en punxa cara al nord, el Cristall, el Canal Baridana, al centre i més elevat, les Gralleres, les Tres Canaletes, la Torre de Cadí i, ja perdent altura cap a la vall del Segre, el pic de l'Orri i el Cap de la Fesa.

A la dreta del Cadí i més proper, el massís del Pedraforca ofereix la seva agresta i característica figura.

Cap a ponent queda la llarga serra del Port del Comte, on es poden distingir amb claredat de sud a nord els punts més alts, el puig de Morrerres, la tossa Comtessa, el Pedró dels Quatre Batlles i la tossa Pelada.

També cal que sapigueu que el Cap del Verd és límit de tres comarques catalanes: al nord-oest l'Alt Urgell, al nord-est el Berguedà i al sud el Solsonès.

Un cop contemplada la grandiositat paisatgística, seguiu cami-

Urgell, 95 bis - Tel. 93 453 50 01
08011 Barcelona

OFERTA D'ESQUÍ 2001-2002

e-mail: pedraneu@mx4.redestb.es

Urgell, 95 bis - tel 93 453 50 01
08011- Barcelona

CONJUNT ESQUÍ CARVING

ESQUÍS
FIXACIÓ
MUNTATGE

156,23 euros
25.995 ptes

CONJUNT ESQUÍ FREE

ESQUÍS (TOT TERRENY)
FIXACIÓ
MUNTATGE

216,33 euros
35.995 ptes

CONJUNT ESQUÍ DE MUNTANYA

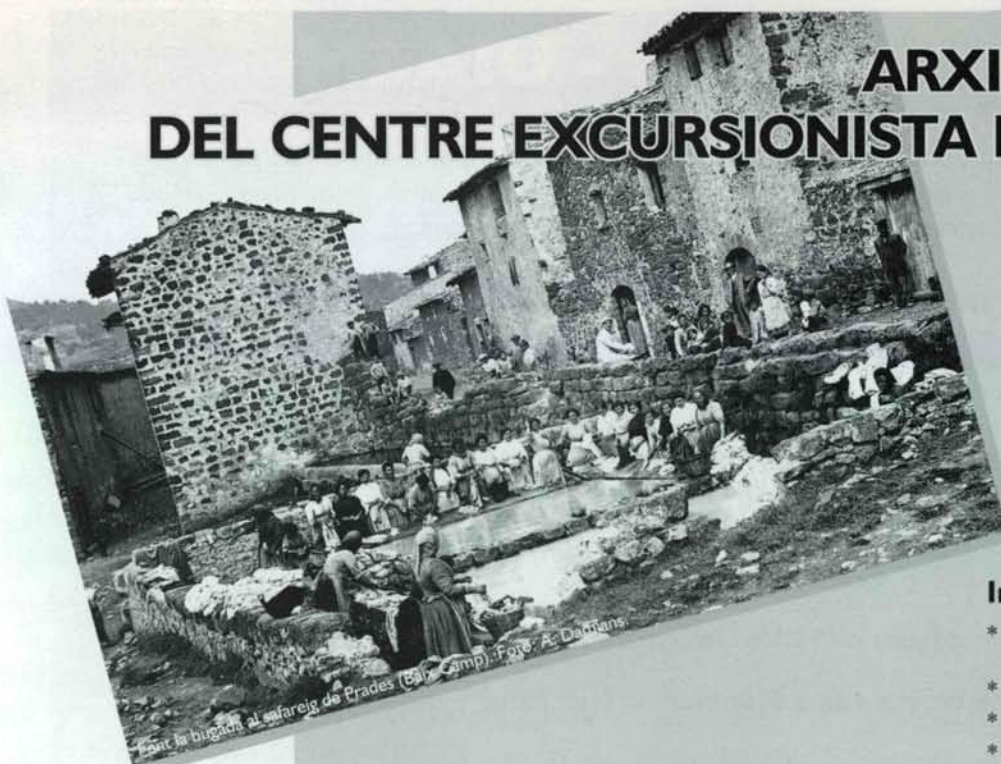
ESQUÍS
FIXACIÓ
MUNTATGE

274,99 euros
45.754 ptes

PEDRA NEU • CAMPAMÀ

LLOQUEM: ESQUIS PISTA/MUNTANYA/ FONS/ARVA/PELLS DE FOCA
TENIM CURA DEL MANTENIMENT D'ESQUIS I FIXACIONS

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

L'arxiu fotogràfic del Centre conté col·leccions de fotografies des de 1886 d'una gran diversitat de temes, com ara aeronàutica, arqueologia, arquitectura, carrers de Barcelona d'abans de la Reforma, esports, fauna, folklore, geografia física i econòmica, pobles i indrets de Catalunya, del Pirineu aragonès, d'Espanya i d'altres països del món. A més de fotografies estereoscòpiques i autocrom.

Instal·lacions i serveis:

- * Sala de treball per a ordenació i classificació de material.
- * Sala de conservació i arxius d'originals.
- * Laboratori.
- * Equip de tractament digital de les imatges: digitalització, retoc fotogràfic, gravació de CD ROM.
- * Servei de còpia i ampliació.
- * Reproducció de positius paper.
- * Reproducció de transparències positives blanc i negre.
- * Còpia i reproducció de negatius.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA/Arxiu fotogràfic
Carrer del Paradís, 12. 08002 Barcelona
Tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
Horari d'atenció al públic:
de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts i dijous de 18,30 a 21 h

El Vostre Especialista en: Esquí i muntanya

Qui Coneix Bé Aconsella Bé

Oficina de guies - UIAGM

El Centre ofereix als seus socis la possibilitat de realitzar ascensions de tot tipus acompanyats per un guia d'alta muntanya. Ara podeu viure aquella escalada o travessa que sempre us ha atret, sense preocupar-vos de res i amb la tranquil·litat de saber-vos en bones mans.

PROGRAMA DE SORTIDES GUIADES PER A L'ANY 2001

Esquí fora de pista sobre glaceres: la Vallée Blanche i l'Argentièrre (hivern, 3 dies)
Iniciació a l'escalada en cascades de gel (hivern, 2 dies)

Travessa amb esquí Chamonix-Zermatt (setmana santa, 7 dies) o Verbier-Zermatt (5 dies)

Mont Blanc (estiu, 5 dies)
Mont Rosa: punta Gnifetti (estiu, 4 dies)
Cerví (estiu, 5 dies)

Mali, tresc i escalada per l'Alt Gourma (tardor, 8 o 15 dies)

Baptisme d'escalada a Montserrat (tot l'any, 1 dia)

Per a més informació:

Àrea d'atenció al soci, cada dimarts de 7 a 9 del vespre o parlant amb Joan Jover, telèfon 93 347 02 69

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - Club Alpí Català

Paradís, 10 pral. - E-08002 Barcelona - Tel. 93 315 23 11, fax 93 315 14 08

Adreça electrònica: cec@cec-centre.org - Web: www.cec-centre.org

nant en direcció a ponent, sense camí.

Cal que tingueu en compte que ara comença la part més aventurera i salvatge de l'excursió.

A poc a poc anireu perdent altura pel vessant occidental del Cap del Verd. El pendent cada cop es fa més pronunciat.

Cordeu-vos bé les botes i prepareu-vos per a un descens vertiginós.

Després d'uns cinc minuts, arribareu al començament d'una canal rocosa que s'enfonsa cap a l'esquerra seguint més o menys el fil de la carena. Cal que hi baixeu. El camí és gairebé inexistent. Forta baixada per un terreny majoritàriament de tartera i amb poca vegetació.

Com a referència, baixeu pel terreny que considereu més transitable sense allunyar-vos del fil de la carena, que en aquest primer tram esdevé molt agresta i salvatge formant petits pollegons que cal esquivar. En aquest tram també teniu moltes possibilitats de poder observar algun isard.

A mitja baixada, un bon tros més avall, trobareu, paral·lel al fil de la muntanya, un tancat per al bestiar. Continueu baixant, paral·lels a aquest tancat, sense camí, per un terreny tarterós; als vostres peus veureu enfonsat un collet envoltat de pins.

En uns deu minuts hi arribareu: és el **coll de Veís (1.925 m)**. S'ha acabat la forta baixada.

Heu de travessar aquest pradell en direcció a ponent. Trobareu un petit corriol que passa pel mig d'un espès bosc sense perdre gaire altura. Seguiu-lo.

Al cap d'uns deu minuts arribareu al **Prat Major (1.856 m)**, collada principal que és resseguida pel seu llogar per les tanques que eviten el pas del bestiar. Pel vessant nord hi arriba una pista forestal procedent de la vall del riu de Mola. Paratge envoltat de pastures molt xamós que contrasta amb la rudesia del paisatge que acabem de trepitjar.

La zona sud, herbada i amb uns bells exemplars d'avets, és l'inici de la clotada al fons de la qual hi ha la borda d'en Pujol.

Des del mateix coll dirigiu-vos en direcció sud, cap a l'esquerra, sense perdre gaire altura, pel límit superior de la zona de prats.

Ben aviat trobareu l'inici d'un senderó que, planejant, volta aquesta clotada pel seu vessant esquerre.

A uns deu minuts trobareu, envoltada de boixos i timons, una mullena que pertany a una poc abundosa font. No us feu il·lusions de poder-hi beure. El camí segueix planer, travessa una petita rasa i s'enfila uns quants metres per continuar de pla travessant perpendicularment la tartera per la qual heu baixat del Cap del Verd. Després d'un tram força planer, començareu a baixar ràpidament i us endinsareu en un bosc de pi roig.

Després d'un quart d'hora arri-

bareu al final d'una antiga pista de desemboscar. Seguiu-la en direcció sud. Resseguiu bona part del vessant sud de la serra del Verd i a poc a poc anireu perdent altura. Aquesta pista ja no la deixareu fins al coll de Rulls.

Després de vint minuts, deixeu a la dreta una pista forestal que avança en baixada. Seguiu recte per la pista, per on ja heu passat a l'inici de l'excursió, però en sentit contrari, en direcció sud, creuant tot seguit el **torrent de la Canal Fonda**, i uns cinc minuts més tard tornareu a ser al **coll de Rulls (1.525 m)**, lloc on heu iniciat l'excursió.

Vista del Cap del Verd des de les Saleres.

Horari

Coll de Rulls - final pista	15 minuts
Final pista - roc de la Mira	40 minuts
Roc de la Mira - les Saleres	25 minuts
Les Saleres - Tres Collets	25 minuts
Tres Collets - Prat d'Aubes	15 minuts
Prat d'Aubes - Cap del Verd	35 minuts
Cap del Verd - Prat Major	35 minuts
Prat Major - coll de Rulls	35 minuts

Temps total de marxa efectiva: unes quatre hores.

Excursió a la serra d'Ensija

Joan M. Vives i Teixidó

L'excursió que us proposem és un circuit circular que ens permet assolir el cim culminant de la serra: el Cap de la Gallina Pelada. Es tracta d'una excursió molt variada i atractiva per l'alternança de paisatges i molt poc freqüentada.

La característica més remarcable de la serra d'Ensija és la seva gran paret calcària, la roca Gran del Ferrús o paret de la Gallina Pelada, que contrasta amb els relleus més arrodonits de les carenes. La paret de la roca Gran del Ferrús va ser assolida per primera vegada l'any 1952 per una canal que, de fet, la voreja per la dreta. No va ser fins fa pocs anys que aquesta solitària i allunyada paret va despertar l'interès d'algunes cordades. De tota manera, no espereu trobar-hi gaire gent, ja que tant la paret com l'excursió que us proposem són ben solitàries.

La paret de la Gallina Pelada des de més amunt del Ferrús.

L'excursió proposada és un circuit circular que ens permet assolir el cim culminant de la serra: el

Cap de la Gallina Pelada. Es tracta d'una excursió molt variada i atractiva per l'alternança de paisatges.

Comencem la marxa per dins un bosc de pi roig amb boix; durant aquest tram veurem la serra de Busa i els rasos de Peguera, amb una densa vegetació arbrada, així com la característica barrera rocosa que ens amaga el poble de Peguera. En arribar al peu de la roca de la Bruixa, un roc curiós que sembla una cara, canviarem de paisatge; el bosc continua una estona, però la presència, cada cop més propera, de la roca Gran del Ferrús, atrau la nostra mirada.

El Ferrús és una casa situada en un racó de món; el camí per a arri-

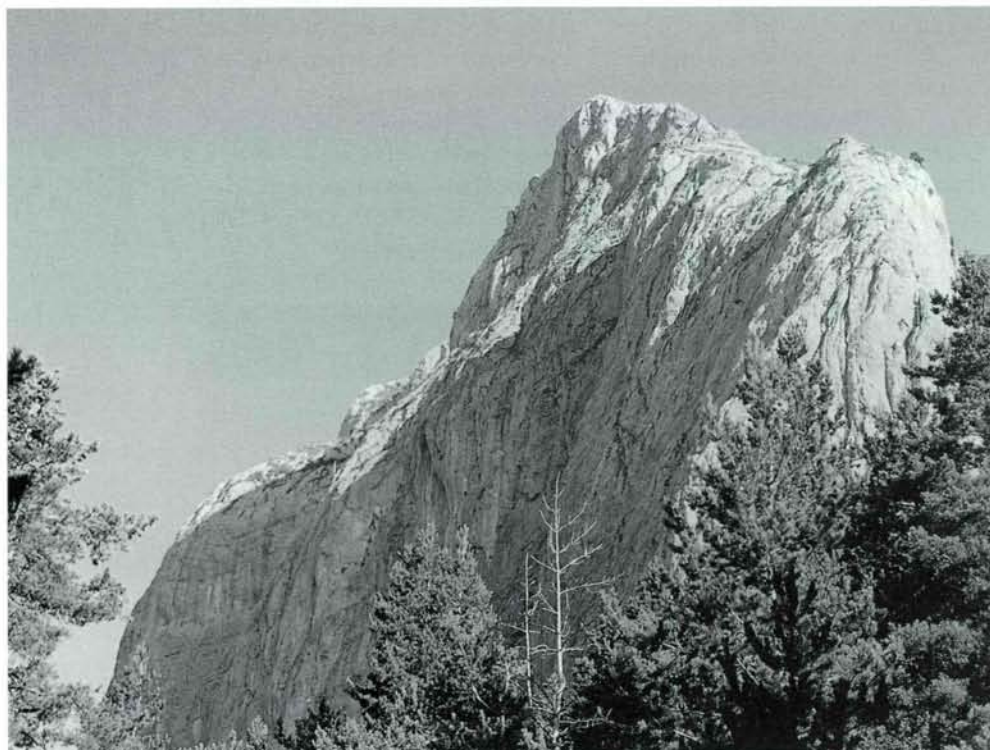
bar-hi encara conserva algun tram d'empedrat. La solitud i rusticitat d'aquesta casa i la seva situació en fan un racó ben atractiu. A partir de la casa, la paret de la Gallina Pelada es fa present. Sortim del bosc i ja la tenim a la dreta. Ara és el moment de començar la pujada per una vall tancada entre les parets i que ens portarà a l'Estret, un petit i herbat collet que ens fa canviar de paisatge. A la dreta, entre els pins, es veuen parets i sembla difícil poder-hi passar. La pujada ens permet ampliar el panorama; ara veurem la serra del Verd, el Port del Comte, el Cadí..., mentre l'herba dona pas a la roca en algun tram, però les fites, escadusseres, i algun senyal de pintura molt esborrat ens fan guanyar altura. Finalment, assolim una penja i rocosa carena, que ens portarà a la carena principal; el cim ja és al nostre abast. La carena continua rocosa, però l'herba va guanyant terreny.

En arribar al cim és el moment de parar i contemplar l'extens panorama. La serra d'Ensija està força aïllada i per això el panorama és ampli per totes bandes. Cap al nord veiem el Cadí, el Moixeró, la Tosa d'Alp, el Puigllançada i el Puigmal; també entreveiem la Cerdanya amb el massís del Carlit. Més a prop tenim el Pedraforca, amb Salades i Gósol als seus peus. Cap a l'oest tenim la serra del Verd i el Port del Comte. Cap a l'est, el Taga i els serrats del Puigsacalm. Cap al sud veiem la vall del Llobregat, els propers rasos de Peguera i les planes del Solsonès i la Segarra.

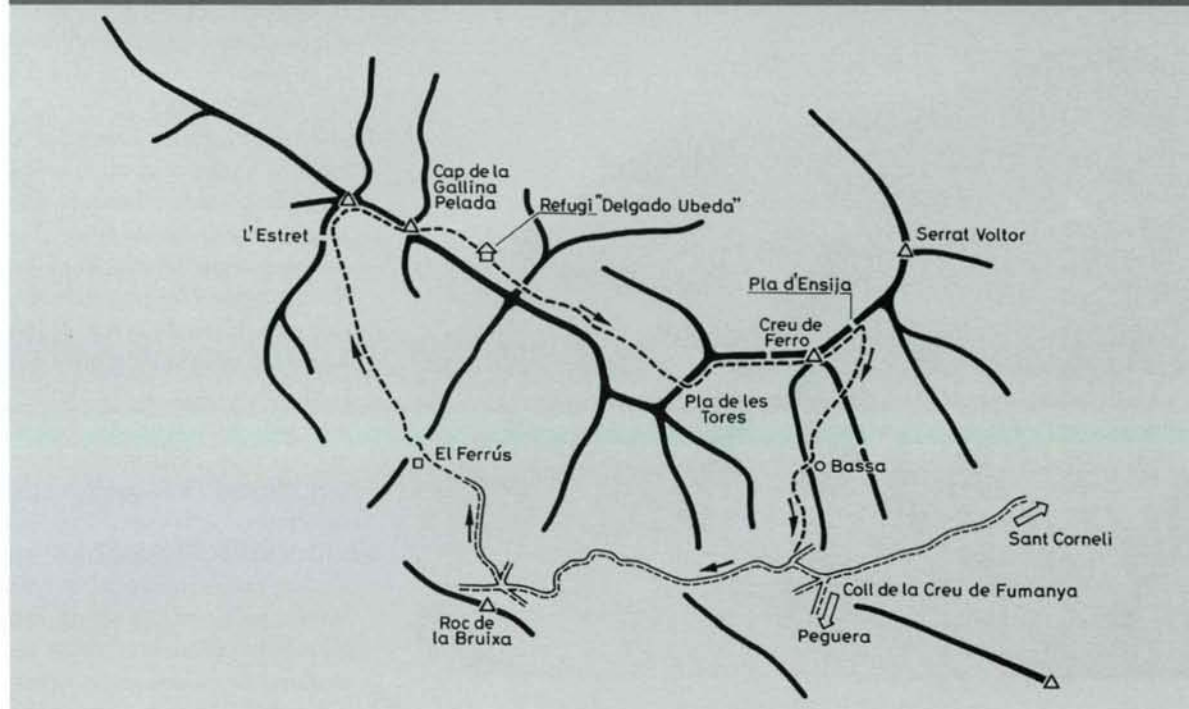
Des del cim comença el passeig per la carena, per comes herbares que ens portaran a l'inici del descens. En el descens tornem al bosc de pi roig, tot contemplant uns bons panorames locals sobre la vall del Llobregat i els rasos de Peguera.

Descripció de l'itinerari

Coll de la Creu de Fumanya, 1.660 m. Per a arribar-hi cal deixar la carretera C-1411 a l'altura de la central tèrmica de Cercs i d'allà seguir la carretera

Excursió a la serra d'Ensija

que s'enfila cap a Sant Corneli i Fumanya. Una vegada hem passat el cementiri de Fumanya, la carretera continua una estona asfaltada i després es converteix en pista. Hem de fer 1,1 km per arribar al coll, on hi ha una trifurcació de pistes (la de més a l'esquerra va a Peguera). L'indret és magnífic, entapissat de verd, amb els pins que l'envolten i la curiosa paret rocosa que amaga el poblet abandonat de Peguera.

Comencem a caminar per la pista que hi ha a la dreta i que comença a pujar, endinsant-se al bosc. Deixem un primer trencall a la dreta (tancat amb una cadena), que serà per on tornarem, i continuem en suau pujada. Més endavant trobarem dos trencalls, en els quals hem de seguir cap a la dreta, per la pista més fressada.

25 min. Trencall en un planet herbat, 1.760 m. Una pistota va cap a la dreta. Continuem per la pista que comença a baixar. Passem una tanca canadenc i podem anar veient els rasos de Peguera i el característic roc de la Bruixa. En un revolt deixem una pistota a la dreta.

45 min. Peu del roc de la Bruixa,

1.650 m. Trobem un indicador del GR-107 (camí dels Bons Homes). En aquest indret conflueixen cinc pistes, però el nostre camí és evident. Cal agafar el GR en direcció al coll del Portet. Veiem, per primer cop, la paret de la Gallina Pelada. Ara seguim una pistota que una mica més endavant es bifurca (trencall poc marcat a la dreta). Anem en lleu baixada i veiem la paret i el Ferrús. De mica en mica, la pista es difumina i trobem el camí antic que s'enfila envoltat d'avellaners.

1 h. El Ferrús, 1.630 m. La casa, situada al peu d'un roc i envoltada de petits planells, antics camps, té un obert panorama cap al sud. El corriol planeja una mica i enllaça amb un altre que ve per l'esquerra. Entrem al bosc i fem una lleu baixada fins a prop de la paret, on comença a pujar fortament.

1 h 25 min. Bifurcació de corriols. Hi arribem després de fer un tram planer. Pugem cap a la dreta i fem una lleu baixada per endinsar-nos en una valleta tancada per la paret del roc Gran del Ferrús (a la dreta) i la carena de les Llosanques (esquerra). La pujada alterna tram de ro-

quissers amb altres de corriol ben marcat.

1 h 50 min. L'Estret, 1.970 m. Petit collet herbat des d'on veiem el Port del Comte, la serra del Verd i el Cadí. Des d'aquí veiem la complicada orografia de la carena per on hem de pujar. Girem cap a la dreta i pugem per la carena herbada, on es dibuixa un corriol. Anirem pujant fins a trobar una llosa rocosa, a la dreta, que hem de pujar en diagonal fins a un esperó rocós. Tirem cap a l'esquerra fins al capdamunt de l'esperó.

2 h. 05 min. Tirem amunt uns quants metres i ens decanem cap a l'esquerra per un corriol que després tira amunt travessant una mena de rierol i després el segueix per «l'esperó» de l'esquerra fins a la carena.

2 h 20 min. Carena. Magnífic panorama: Pedraforca, Salades, Gósol i una petita valleta als nostres peus. La carena és rocosa i estimbada pel costat esquerre. Ens enfilem per la carena on s'han de fer servir les mans (uns moments). Al capdamunt trobem un corriol que ve per l'esquerra. Pugem per la carena (herbei i roca) en direcció a una barrera rocosa.

**A dalt,
el darrer tram
de carena amb
el Cap de la
Gallina Pelada
al fons.**

**A baix,
tot pujant cap a
la carena.**

2 h 25 min. Carena principal, 2.270 m. Ja veiem el cim. Seguim la carena, estreta, estimbada i rocosa durant uns quants metres, però que aviat es difumina en l'herbei que ens acompanyarà fins al cim.

2 h 35 min. Cap de la Gallina Pelada, 2.327 m. Baixem per l'altre vessant per herbei i rocs fins a un collet herbat on es fa evident un corriol molt fressat

cap a l'esquerra. Resseguim la carena i el corriol es bifurca; el més marcat és el de l'esquerra, però seguint-ne qualsevol dels dos, anem a parar al refugi que ja havíem vist.

2 h 50 min. Refugi Delgado Úbeda, 2.200 m. Aquest refugi pertany a la FEEC. El petit refugi lliure està en un estat deplorable (setembre 1999). Des d'aquí seguirem un corriol que

s'enfila, suaument, per sota la carena, dominant una clotada (esquerra). El contrast entre aquestes carenes arrodonides i la pujada que hem fet des del Ferrús és força gran.

3 h 10 min. Pla de les Torres, 2.250 metres. Collet a la carena. Pugem per la carena, herbada, cap a l'esquerra fins a un bony. Passem una ampla inflexió i ens enfilem suaument fins al proper cim.

3 h 25 min. Creu de Ferro, 2.286 metres. Cim arrodonit que contrasta amb el veí serrat Voltor, amb pins, però molt rocós. Baixem per un pedruscall; aviat surt l'herbei i més avall ja trobem pins.

3 h 30 min. Pla d'Ensija, 2.190 m. Tirem en direcció al serrat Voltor, però ens decantem cap a la dreta per anar a trobar els viarans de ramat que es veuen més avall. Hem d'anar seguint els viarans, tot planejant, cap a la dreta, entre els pins.

3 h 45 min. Carena. Continuem cap a la dreta i sortim a un extens pendís herbat on hi ha molts pins morts, segurament a causa d'una allau, i d'altres de vius que semblen joves. Hem d'anar a parar a un collet que es veu més avall, a la carena. Anem planejant o perdent altura suaument; travessem una fondalada i a l'altra banda ja trobem un bosc de pins amb ginebre. Pels viarans, anem baixant cap a l'esquerra, entre els pins.

4 h. 05 min. Collet herbat, 1.950 metres. Hi ha una bassa de plàstic amb un tancat de fusta que deixarem a l'esquerra i baixem tot seguint un viarany que passa a la vora de la clotada (esquerra).

4 h 15 min. Camí transversal. El seguim cap a l'esquerra, tot baixant. El camí és força pedregós. Hi ha senyals de color blau.

4 h 30 min. Pista. Tirem cap a la dreta.

4 h 35 min. Cadena. Una mica més endavant sortim a la pista que hem seguit de pujada. Girem a l'esquerra.

4 h 40 min. Coll de la Creu de Fumanya, 1.660 m.

Canvis en el paisatge de Cunit durant el segle xx

Albert Prades i Albert

Un estudi sobre els canvis accelerats del paisatge i de la vida d'un poble del Baix Penedès, situat a la plana litoral, solcat per eixos de comunicació antiquíssims.

Cunit és el municipi costaner més septentrional del Baix Penedès. Bona part del seu territori se situa sobre la petita plana litoral existent entre les manifestacions més meridionals de la serralada Litoral Catalana i la costa. Aquesta situació ha afavorit la proliferació, ja des de l'antiguitat, d'eixos de comunicació importants (camí ral, carreteres, autopista, via fèrria de primer ordre...). Les primeres manifestacions poblacionals de la zona daten dels temps ibèrics, i per a poder trobar el primer esment escrit d'aquest topònim ens hem de remuntar a l'any 991.

La localització costanera de Cunit, entre dos nuclis de població importants com són Tarragona i Barcelona (i tota la seva àrea d'influència), ha condicionat bastant l'evolució del seu paisatge, que en gran part s'acomoda a les demandes socio-econòmiques de la població. Els trets més importants d'aquesta variació paisatgística es poden concretar en els canvis en els usos del sòl i en la fesomia costanera.

Canvis en els usos del sòl

L'evolució en el canvi dels usos del sòl al terme municipal de Cunit podria seguir un patró genèric aplicable a la majoria de pobles costaners. Si observem els mapes, el fet que crida més l'atenció és la substitució de bona part de l'espai conreable per espai urbanitzat i la

proliferació de zones forestals, inexistents només fa un segle. L'origen d'aquests canvis, al marge dels requeriments socioeconòmics del darrer terç del segle xx, l'hem de cercar un segle abans: durant la crisi de la fil·loxera. El 1890 es documenta a la partida de terra del Rectorat de Cunit un dels primers brots de la plaga a les terres del Baix Penedès.

A Cunit, l'any 1884, hi havia 270 hectàrees de vinya (999 hectàrees formen la totalitat del municipi), les quals es van haver de tallar. L'opció de futur passava per implantar el conreu de ceps americans, variar el tipus de conreu, o

A dalt, el canyissar de l'aiguamoll de Cunit. Els munts de terra de la part superior corresponen al procés antròpic de dessecament. A la dreta tenim l'escola pública i al fons la zona urbanitzada de Puig Pelós.

A baix, camp de conreu de la Plana del Castell de Cunit. Al fons, el nucli urbà.

A dalt, sobre un dels espigons de la platja de Cunit, que han generat un augment de la superfície de la sorra, diversificant les zones d'esbarjo.

A baix, canyes i canyissos de l'aiguamoll de Cunit. Al fons, veiem la C-246 i la urbanització Valparaíso/ Muntanya.

bé vendre senceres o fragmentades les partides de terra. Com que, encara que fos important, el conreu de la vinya no era ni de bon tros la base econòmica del municipi, la majoria de pagesos optaren per una de les dues últimes opcions.

Nous conreus

La variació en el tipus de conreu crea noves plantacions de cereals, les quals tenien associades plantacions arbòries de garrofers i oliveres. També es podria destacar la proliferació de conreus de fruiters, com cirerers, presseguers i

meloneres. De tota manera, el destí de moltes partides de terra va ser la venda. Els compradors eren els mateixos parcers o bé burgesos de la ciutat. La venda provocà en molts casos l'abandó de les terres i la regeneració de la vegetació espontània (màquia termòfila de garric i margalló). En alguns indrets, es plantà pi blanc per a aconseguir un aprofitament forestal. Per aquest motiu el pi conviu d'una manera natural entre màquies i matollars, i arriba a formar àrees boscoses importants. Indirectament, fa un segle, es fonamentaven les bases socials i econòmiques que possibilitarien en un futur la

reconversió de bona part de l'espai: d'agrari a urbanitzable.

Variacions a la zona litoral

Aquesta transformació s'ha desenvolupat en dos aspectes concrets: la desaparició de les maresmes i la transformació de la línia de costa.

Les maresmes ocupaven la zona més meridional del litoral, el que es denomina actualment plana del Castell. No s'han pogut trobar documents cartogràfics que demostrin la seva existència abans de la meitat del nostre segle. Les primeres imatges aèries són del 1956. Però la comunicació amb la gent gran i, sobretot, les referències toponímiques escrites en documents dels segles XIX i XVIII («lo aygual del Prat», «a migdia de mars mortes», o bé «lo estany de Ayguas Mortes») evidencien l'existència de maresmes. A la veïna població de Cubelles també es coneix l'existència de maresmes, utilitzades com a salines. Es podria arribar a afirmar, trobant les proves documentals oportunes, que les maresmes de les dues poblacions formaven una única zona humida. A Cunit s'optà per la seva dessecació. La denominació d'«aigües mortes», que tingué un vessant negatiu com a focus d'infeccions, mostra també l'existència de zones humides.

A partir de les observacions realitzades actualment, i fent un exercici de generalització, podem fer una reconstrucció fiable de la composició vegetal d'aquest aiguamoll. Partint de la línia de ferrocarril que el parteix en dues parts, podem diferenciar dues zones.

Una primera zona aniria del ferrocarril fins a la línia de costa. Probablement fou un salobrar, per la proximitat al mar, i les aportacions d'aigua salada hi eren freqüents. Hi devien dominar espècies halòfiles, resistents a ambients fortament salins. La platja devia ser colonitzada per una vegetació herbàcia de caire suculent, inexistent en l'actualitat.

Una segona zona comprendria del ferrocarril a la carretera C-246. És una zona que es manté més a

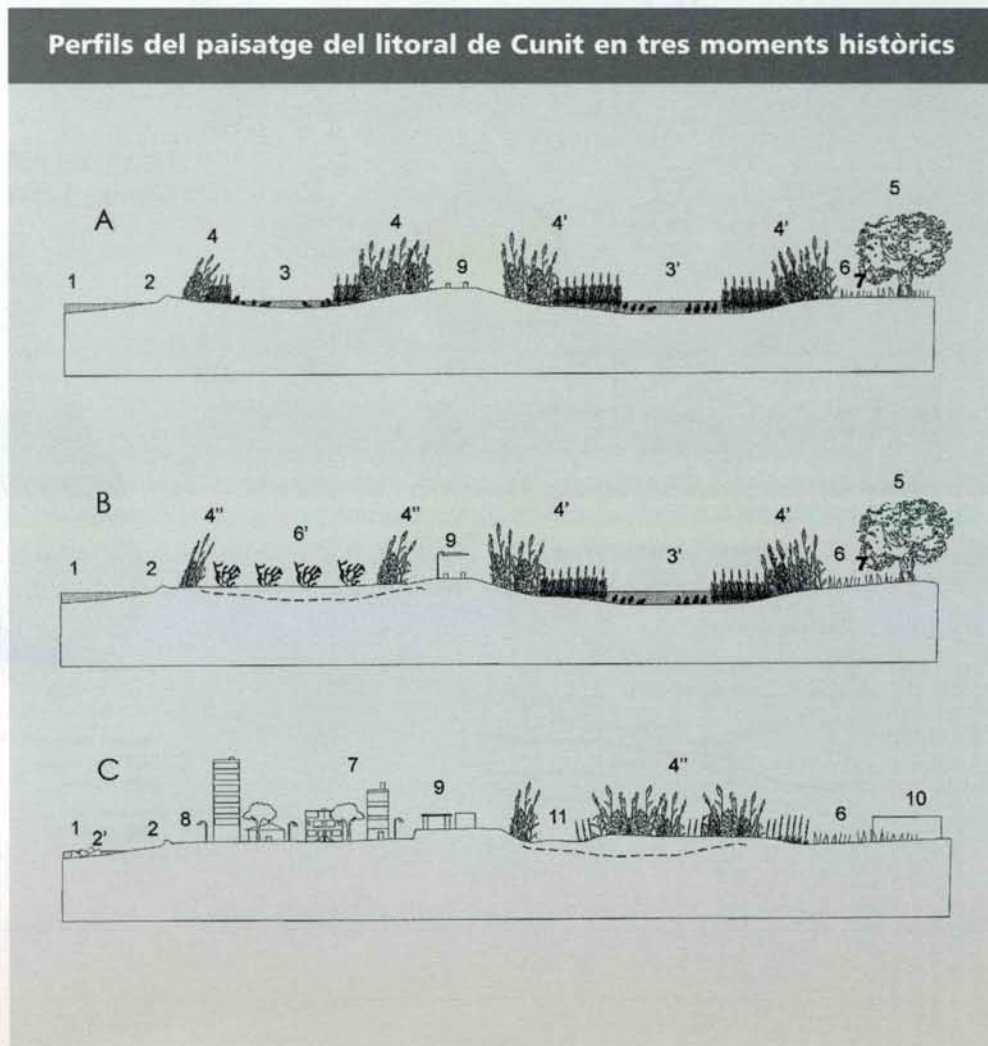
resguard de les llevantades i, per aquest motiu, menys salina. Les aportacions hídriques més importants provenen de les diverses rieres que drenen el territori interior. Encara avui s'hi poden observar restes de canyissars, de canya i boga. Enmig de la llacuna, de la qual no queda cap rastre, hi devia haver plantes aquàtiques.

Els aiguamolls

La localització dels aiguamolls era notable al nord i al sud de la costa de Cunit. Fins en diversos indrets la línia del tren passa pel mig de les antigues llacunes i aiguamolls. Aquests espais foren dessecats per a conreu i fa unes poques dècades per a urbanitzacions, enmig de les quals encara es poden trobar petites restes de canyissars. Cal arribar fins a Torredembarra, a mig camí de Tarragona, per a observar una llarga franja, entre el ferrocarril i la platja, amb aiguamolls i dunes, en els sectors anomenats els Salats i el Muntanyans. Són les restes del paisatge típic de la costa d'aquestes comarques.

Els aiguamolls de Cunit no han tingut la mateixa sort que els de Torredembarra, inclosos al Pla d'Espais d'Interès Natural. La pressió demogràfica i econòmica, potser per ser més propers a la ciutat de Barcelona, ha estat superior i només en resten unes poques desenes de metres quadrats, entre piles de runes i terres que en un futur els acabaran dessecant del tot.

A partir de la construcció, a la dècada dels setanta, de la central tèrmica de Cubelles, es detectà una disminució progressiva de la platja del municipi. El motiu era la construcció de dos espigons, un de presa i un de vessament, per a poder proveir els circuits de refrigeració de la central. Però això féu perillar la conservació de la platja, la base del turisme i de la urbanització. Després de pressions socials i econòmiques diverses, es construïren una sèrie d'espigons, donant la fesomia actual al litoral cunitenc. Els espigons possibiliten diversos aspectes sobre l'entorn costaner: retenen la sorra de les

platges, fent menys freqüent la seva renovació artificial; amanseïxen les onades de primera línia, millorant així les condicions del bany per al turisme, i, finalment, augmenten la superfície de platja a utilitzar per al turisme, diversificant l'oferta d'espais i de zones d'esbarjo.

Cap on anem

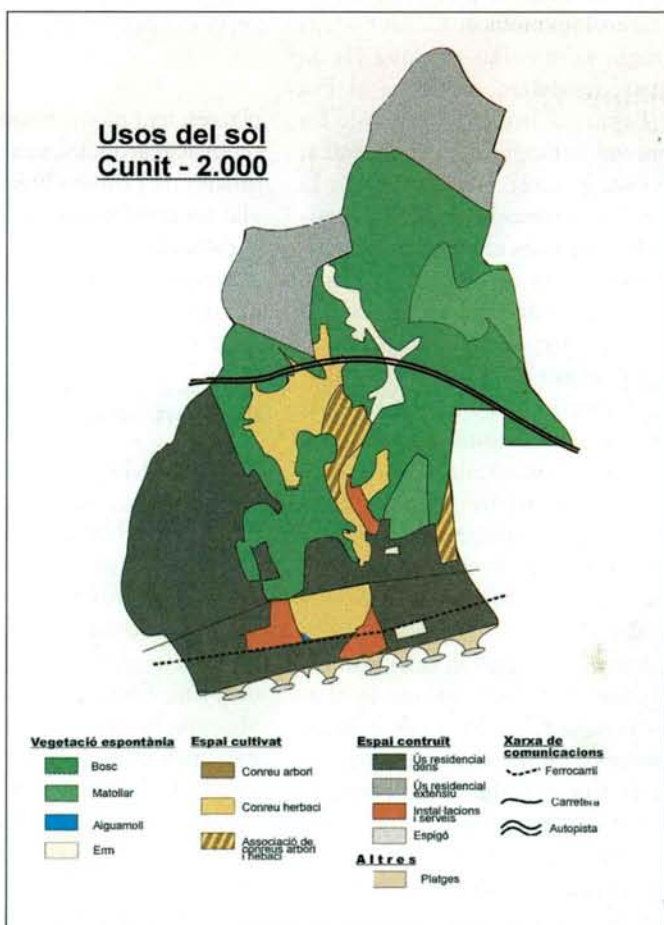
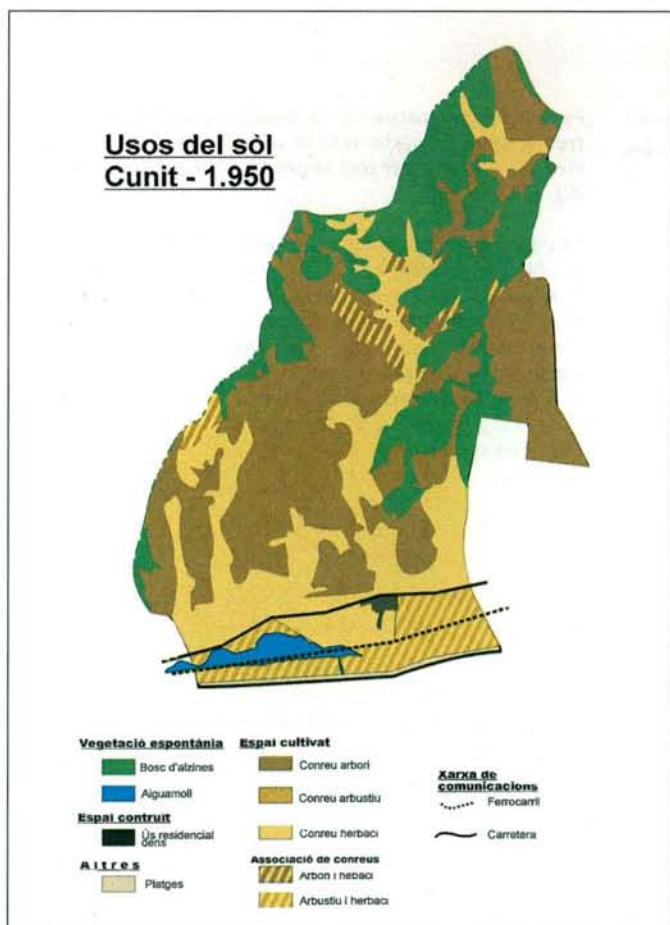
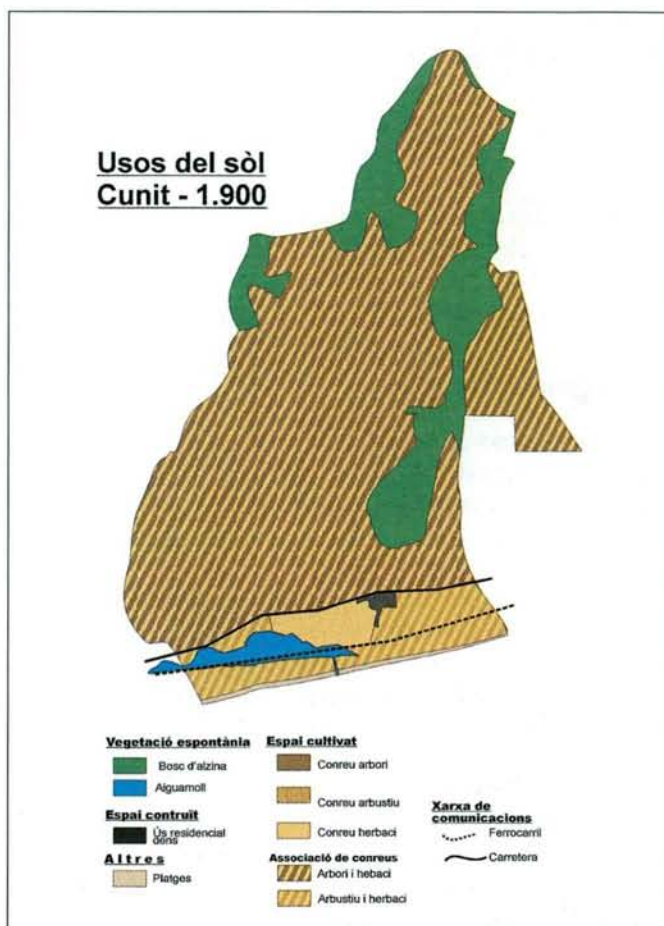
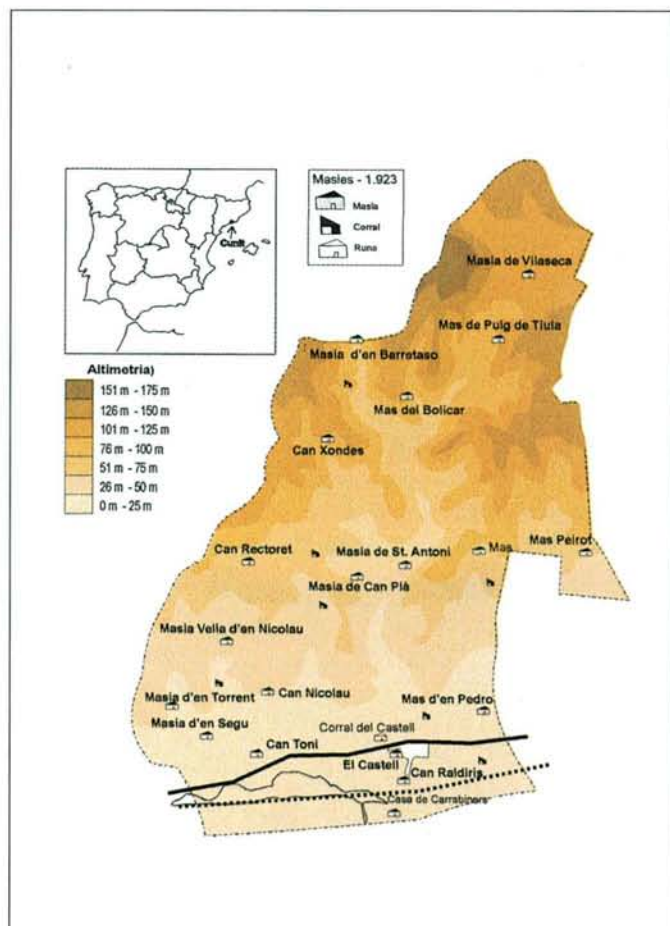
Malgrat la dessecació gairebé total de l'aiguamoll, les restes que n'han quedat encara es nodreixen de les aigües pluvials i subterrànies, ja que el nivell freàtic es troba en aquest punt molt proper a la superfície. Actualment s'està reomplint l'antic aiguamoll amb abocament de runes. Alhora, a la part més propera a la via del ferrocarril s'està obrint un carrer paral·lel a aquesta que comunicarà en un futur les dues parts urbanitzades de la plana del Castell. Aquesta infraestructura farà que la urbanització sigui econòmica-

Perfils del paisatge de la franja litoral de Cunit en tres moments històrics: la segona meitat del segle XIX (A); a la meitat del segle XX (B) i a l'actualitat (C).

Hi veiem a més: 1. Mar; 2. Platja; 2'. Espigó; 3. Llacuna salabrosa; 3'. Llacuna poc salabrosa; 4. Aiguamoll exterior amb vegetació halòfila; 4'. Aiguamoll interior amb vegetació; 4''. Fragment d'aiguamoll amb restes de canyissar; 5. Oliveres als marges de camps i camins; 6. Conreus herbacis; 6'. Vinya amb conreus herbacis; 7. Urbanització; 8. Passeig marítim; 9. Ferrocarril; 10. Àrea de serveis; 11. Camí.

ment més viable. De fet, ja existeix algun assentament que colonitza el marge del carrer on es troba l'aiguamoll.

Per tots aquests motius, i atès que en les consultes realitzades als plans urbanístics del municipi no s'ha trobat cap menció a aquest espai litoral, cal pensar que, en un període de temps més o menys proper, la desaparició d'aquest aiguamoll serà total i se n'esborrarà el record.

Mont Joly, Mont Tondu i Mont Blanc

Estanislau Tomás i Bilbeny

Una crònica personal d'una ascensió al cim rei dels Alps, amb la preparació prèvia en altres cims no tan alts però igualment interessants.

He pogut organitzar l'anelhada ascensió al Mont Blanc sempre depenent de la meteorologia. Ha calgut un seguiment diari de Météo France durant gairebé tres setmanes, per cert molt dolentes als Alps des de finals de juny.

Ha nevat 70 cm al cim i fins a cotes molt baixes. Els cims del voltant de Saint Gervais, on he planat la tenda, es veuen ben blancs.

L'objectiu és fer una aclimatació de tres o quatre dies abans d'atacar el cim del Mont Blanc, en un parell d'ascensions prèvies.

Dilluns 17 de juliol del 2000

Avui la idea és pujar al Mont Joly i veure el panorama del massís del Mont Blanc des dels seus 2.525 metres.

Per la carena empench la marxa, lleugera, passant el Mont Joux (1.958 m) i de seguida el Col du Christ, amb la creu de fusta encarrada a la vall de Les Contamines. Seguint per la cresta fins a la cabana del Mont Joly, des d'on es veu el cim totalment cobert per la boira, en un ambient gris i fred. No sembla possible de moment arribar al cim en aquestes condicions, però en arribar a l'estació superior del telecadira del Mont Joly m'animo. Sembla com si la mateixa boira, que amaga alguna cosa desconeguda, m'atregui cap amunt.

Fa fred i ja hi ha un gruix de neu entre deu i quinze centímetres.

Arribo al cim del Mont Joly (2.525 m) sense veure res de res.

Fins i tot amb l'esperança de trobar la taula panoràmica indicada en el plànol on poder veure gravat a la pedra el que des d'aquí dalt podria contemplar. I mentre em planyo que amb boira i sense taula panoràmica (ja desapareguda) sembla un xic inútil haver fet l'esforç, finalment s'obre una petita clariana que permet veure, com una visió, el cim del Mont Blanc, el Dôme du Goûter i l'Aiguille de Bionnassay, tots els cims de més de quatre mil metres. Aquesta és una bona recompensa per haver pujat.

La baixada la faig de pressa i, prop del Mont d'Arbois, novament el massís del Mont Blanc es destaca, ara totalment, mostrant una de les més belles vistes, amb la paret vertical de l'Aiguille du Goûter a primer terme.

Dimarts 18 i dimecres 19 de juliol del 2000

És agradable no haver-se de llevar massa d'hora, sinó just quan els primers raigs de sol acaricien la gespa, treure el cap fora la tenda i contemplar la immensitat de les neus perpètuas dels Dômes de Miage, a més de quatre mil metres d'altitud. La temperatura a l'exterior és de 8°C!

Avui hem quedat per fer el Mont Tondu, de 3.198 m, i a mitja tarda empenem la pujada des del poblet de Cugnon, després de Les Contamines, cap al refugi de Tré-la-Tête. En poc més d'una hora i mitja hi arribem enlairant-nos a través del bosc i veiem la vall a vista d'ocell, perquè la pujada ha tingut un desnivell de quasi vuit-cents metres. El refugi es troba a 1.970 m.

El Mont Joly segueix dins la boira, com condemnat a no sortir-ne. Es destapa de tant en tant el Mont Tondu, en la direcció oposada, per darrere el refugi.

L'endemà, un cop equipats, iniciem ben abrigats la marxa a les cinc del matí, quan tot just és a punt de trencar l'alba. Amb la lluna de quart minvant hi ha prou claror.

El camí puja entre les roques, vers la glacera de Tré-la-Tête, una de les més grans dels Alps. Després d'alguns pas delicat, encara per les roques, amb l'ajuda de cables fixos i graons metàl·lics ancorats a terra

Carena del Mont Joly envoltada de boires.

ens anem despenjant vers el glaç i endinsant-nos en el circ glacial.

Veiem diversos isards a la zona de l'anomenat Mauvais Pas —el nom ja ho indica tot— dalt de les roques; les seves siluetes negres es retallen en silenci dalt de la cresta, fantasmagòricament, sobre el cel que tot just es comença a il·luminar.

Arribem a la zona dels impressionants seracs de Tré-la-Grande, on la glacera sencera es trenca i forma una gran barrera d'immensos blocs verticals de glaç. L'aspecte himalaià d'aquest circ m'impresiona i em sorprèn alhora, segurament per la seva gran bellesa.

Aviat ens hem de calçar els grampons i encordar-nos. Cal travessar tota la glacera, coberta de neu, després d'haver nevat tant, que amaga les esquerdes que hi ha pertot arreu.

Als cims comença a tocar-hi el sol. Veiem el Mont Tondu radiant. L'assolirem pujant per la glacera del Mont Tondu i no pel coll dels Chasseurs, on hi ha massa roca i no podríem aprofitar les possibilitats dels grampons.

L'ambient lunar, fred i gris es va tornant més càlid a mesura que arriben els primers raigs de sol. Veiem a l'altre vessant el refugi dels Conscrips, que és la base per a fer

l'Aiguille de Tré-la-Tête (3.930 m), els Dômes de Miage (3.673 m) i l'Aiguille de Bionnassay (4.052 m) des d'aquest vessant.

Pujant per la glacera del Mont Tondu la visió panoràmica del Mont Blanc és meravellosa: els Dômes du Miage, el Col Infranchissable, el Dôme du Goûter, el Mont Blanc, l'Aiguille de Tré-la-Tête, l'Aiguille des Glaciers, etc. Són autèntiques joies de la natura.

Arribem al coll, veiem l'altre vessant amb els llacs Jovet al fons de la vall (2.200 m) i aconseguim el Pain de Sucre (3.189 m), a un pas del Mont Tondu, del qual ens separa una delicada cresta de roques cobertes de neu. Del cim estant podem contemplar el bell panorama des de l'Etendard, ja força al sud, fins al Grand Paradiso, la Vanoise, etc. Una vista de gran altura.

Quan iniciem la davallada (cap a les deu), ja fa calor i el dia és esplèndid, tal com ho havia previst el servei meteorològic.

Arribem al refugi i per boscos i clarianes davallem fins a Cugnon, sentint xisclar una gran quantitat de marmotes, que no veiem, per la frondositat de les falgueres.

Al vespre, a Saint Gervais, formem les cordades per al Mont

Blanc. S'acosta el moment tan somiat: la mítica ascensió a la muntanya més alta dels Alps i, sens dubte, la que ha acumulat més història.

Dijous 20 i divendres 21 de juliol del 2000

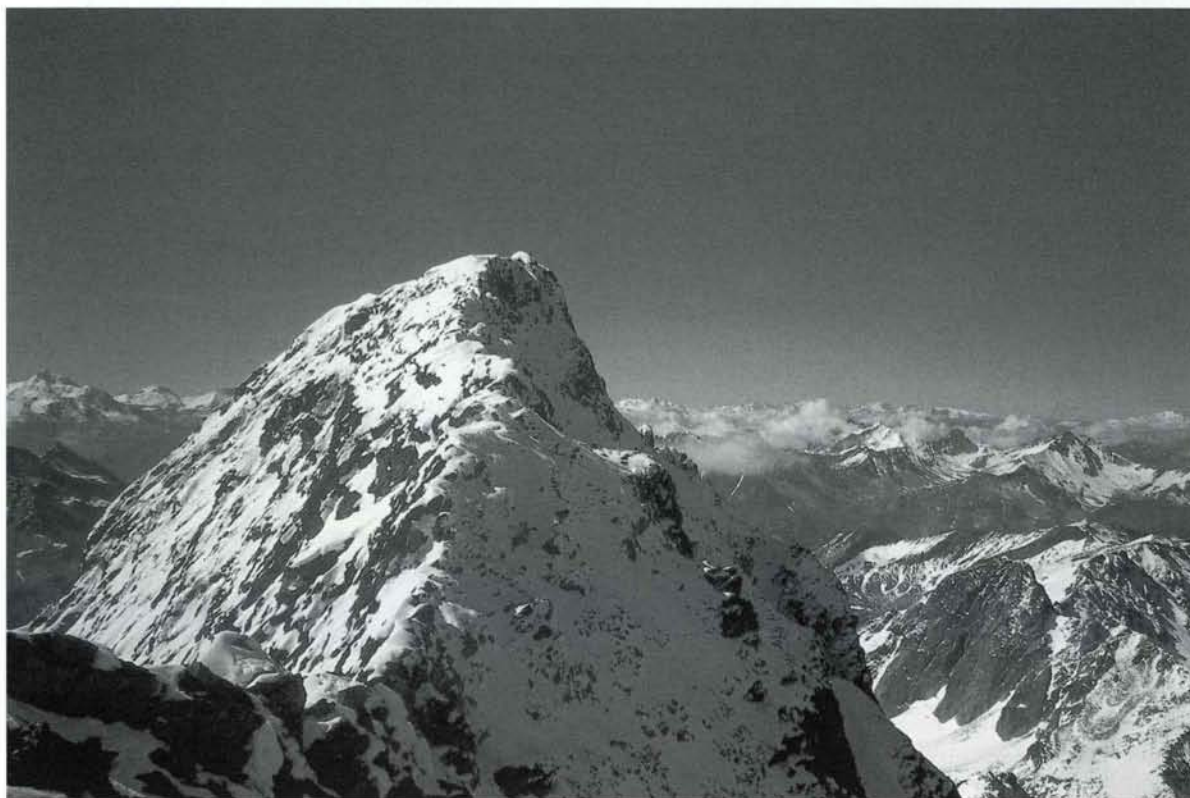
A l'estació del cremallera comença una emoció més real, més palpable, perquè estem a punt d'emprendre una direcció concreta vers el cim més alt. Aquella a la qual, en temps remots (parlem del segle XVIII), els capellans dels petits pobles o del mateix Chamonix s'acostaven a exorcitzar-lo per allunyar-ne els dimonis i mals esperits que creien que provocaven les allaus, tempestes i altres desgràcies.

Ja pugem cap al coll de Voza, Bellevue i cap a Niu d'Aigle, punt on el cremallera s'acaba; sortosament, algú va aturar el projecte de fer arribar la via fins al centre de la muntanya per a enllaçar verticalment amb un ascensor que ens hauria d'haver pujat fins al mateix cim. Increïble, però verídica.

Les diverses parades que fa el cremallera són llargues i podem baixar a prendre l'aire, que és un xic fred. El cel és ben cobert de

Glacera de Tré-la-Tête i seracs de Tré-la-Grande.

Cim del Mont Tondou (3.196 m) des del Pain du Sucre, mirant cap al sud.

nuvols arrissats i platejats, però la visió panoràmica des de l'Aiguille du Midi i la Verte fins a la de Bionnassay s'aixeca davant nostre com una colossal barrera muntanyosa.

Després de caminar des de Niu d'Aigle, abans de les dotze som al refugi de Tête Rousse, a 3.200 m. Hem començat a trobar la neu ben avall, cap a la cota 2.700, gràcies a les copioses nevades de la setmana passada. De fet, a primers d'aquesta setmana ningú no podia arribar al cim del Mont Blanc per la gran quantitat de neu que hi ha dalt de tot, on ha calgut obrir novament la via. El dilluns no es podia arribar més enllà del Dôme du Goûter.

Realment impressiona la verticalitat de l'aresta Payot i la paret que ens separa del refugi de l'Aiguille du Goûter.

Abans de partir del refugi de Tête Rousse, on hem fet un cafè, ens calcem els grampons i ens encordem, perquè es prepara una bona pujada per roca i glaç, amb un desnivell que serà de 750 m fins al cim de l'Aiguille du Goûter.

Creuem la glacera de Tête Rousse, sempre amb la imponent vista de l'Aiguille de Bionnassay, i

aviat arribem al famós *couloir* per on és conegut que cauen pedres des de dalt de tot. Ja ens hem posat el casc i la consigna és passar ben de pressa aquest tram.

Els grampons s'agafen bé al glaç. Més amunt comencen a aparèixer trams amb cable fixat a la roca, per a poder pujar. Ara, però, cal tenir més compte per a evitar qualsevol caiguda. Ja és obligat grimpar contínuament amb peus i mans. El darrer tram és molt vertical i veiem la gent a la barana del balcó del refugi mirant-nos com arribem. La sensació és que ens hem enlairat a una velocitat vertiginosa, i el que semblava infranquejable ha acabat essent possible. A les tres posem els peus a la plataforma penjada que sosté la capsa metàl·lica que és el refugi de Goûter, ben cansats de l'esforç.

Quan les forces van retornant surto a l'exterior, on només es pot recórrer amunt i avall el passadís d'un metre d'amplada a manera de balcó sobre l'aresta Payot, un impressionant mirador de glaceres, agulles i carenes.

Tornen les nuvolades, després d'haver fet un dia esplèndid. Són masses gegantines com castells d'espessos núvols i boires, que van embolcant els cims més alts. El més

proper, que talment sembla a l'abast de la mà, és l'afilada aresta de l'Aiguille de Bionnassay, de 4.052 m, només dos-cents metres per sobre de nosaltres.

A quarts de nou encara arriben els més endarrerits. El contrast amb els que ja fa estona que hi som —que, a més, ja hem sopat— és realment colpidor en comparar els rostres d'uns i altres.

Finalment, pels volts de dos quarts de deu, el mar de núvols que ha cobert les valls deixa sobresortir tots els cims més alts. Tot es va apagant i, de sobte, com si es tractés dels llums d'un escenari, esclata un to rogenic, intens, talment com si sortís de dintre les glaceres. Són imatges difícilment descriptibles i, de fet, vénen acompanyades de sensacions que crec que només es poden sentir en aquests indrets i en aquesta altitud.

El darrer raig i el sol s'acaba perdent a l'horitzó, quan a les valls ja deu ser ben fosc i hom deu contemplar l'efecte invers: des de la seva nit, veuran la radiant lluminositat dels cims de més de quatre mil metres, encara amb un to vermellós.

Cap a dos quarts de dues de la matinada la flaire del cafè que ja preparen a la cuina envaeix l'am-

bient, mitja hora abans de la pre- vista per a llevar-se. Al cap de poca estona el primer es comença a moure i, com una reacció en cadena, tothom fa el mateix (suposo que per la impaciència que tenim tots). Es pot dir que no he dormit gens, encara que hagi reposat lleugerament. I ha arribat un moment de somni: l'inici de l'atac final. Mil metres de desnivell ens separen del cim. El fred és intens i, abans de sortir, ja s'ha glaçat l'aigua de la cantimplora.

Iniciem la marxa, en plena nit, amb la claror de la lluna en quart minvant. El cel ben serè. Una nit esplèndida per a iniciar aquesta ascensió única.

Tothom es va posant en filera, perquè ara sí que només hi ha un camí estret, obert en el gruix de neu recent, vers el Dôme du Goûter. La traça té uns quaranta centímetres de profunditat i és ben estreta. Aviat les diverses cordades, potser més d'una trentena, formem una llarga filera de llum sobre la glacera, ja que tothom porta al front la llanterna encesa. L'efecte que en resulta és ben curiós. Ningú no parla. Només se sent el soroll sec del glaç quan el trenquen els grampons i s'hi claven els piolets.

El cel fosc, els estels més brillants que mai, la immensitat de la neu i aquest silenci especial fan que es creï una atmosfera ben particular. Passem vora el grup de tendes de bivac plantades més amunt, mig enterrades en el gruix de neu, on tothom dorm encara.

El darrer pendent per a arribar al Dôme du Goûter sembla una cursa perquè diverses cordades s'avancen en paral·lel.

Anem guanyant altura monòtonament, com si cada pas fos una eternitat, donat el desconeixement de les distàncies i del recorregut, per més que l'he resseguit abans en el mapa a escala 1:25.000 procurant imaginar-me el que em trobaria. A l'arribada al Dôme du Goûter, a 4.304 m, el cansament ja és intens.

De fet, hem superat els primers cinc-cents metres de desnivell des del refugi i som per fi al Col du Dôme i al refugi Vallot, anomenat així en memòria del físic i geògraf francès Joseph Vallot, que hi va edificar vers el 1880 la primera cabana per fer-hi observacions meteorològiques i científiques, 450 m per sota el cim. En aquella època s'ignorava si l'home podria romandre a quasi cinc mil metres d'altitud, i ell va demostrar, passant tres dies i tres nits aquí, que era possi-

ble. Fins i tot, després de la cabana de Vallot, Jules Jansen, astrònom, va fer construir un observatori al mateix cim i l'enginyer Eiffel, el 1893, es va encarregar del projecte. Jansen hi pujà a setanta anys, sobre un trineu tirat per dotze guies, tot i estar malalt. Però els seus aparells es glaçaren i la construcció va desaparèixer sota la inestable glacera del Mont Blanc.

L'ambient es va tornant més real en començar a fer-se clar i desaparèixer la foscor que fins ara ens acompanyava. Fem la primera i única parada una mica més enllà, per prendre un xic de líquid. Tan sols sis o set minuts, si hi arriba. Es veu clarament el pendent que ens espera, per l'aresta de Les Bosses, a més de 4.500 metres.

Fins aquí en algun moment he sentit un gran esgotament i he seguit caminant com un autòmat, per la inèrcia que cada pas genera, igual al precedent, igual al que vindrà, com si el temps s'aturés. I aquesta sensació de temps infinit és la que em permet seguir i seguir, oblidant el cansament.

Cal no oblidar, però, l'espectacle que es va preparant tot a l'entorn, de cims i massissos alpins. L'aresta de Les Bosses divideix geogràficament França i Itàlia, enca-

La glacera de Tête Rousse i l'Aiguille de Bionnassay, des de la cota 3.100, arribant al refugi de Tête Rousse.

Al cim del Mont Blanc, vers llevant, a dos quart de vuit del matí.

ra que posteriorment el cim torna a quedar dintre de territori francès. Ara podem contemplar molt de prop la glacera que baixa del Mont Blanc, i el Grand Plateau, i una infinitat de seracs gegantins. Realment, aquí les distàncies i les dimensions són fora de l'imaginable. I, finalment, l'aresta culminant. Sembla que no hi arribem mai. El pendent segueix molt fort i l'esgotament és considerable. Tot just són dos quarts de vuit quan en Philippe crida: «Ja hi ets!». Realment, no me n'adonava. Però, sí, veig que s'acaba l'haver de mirar amunt. No hi ha res més alt!

La satisfacció és immensa. Encaixem mútuament fortes abraçades amb cara de molta alegria i les paraules d'admiració pel paisatge que ens envolta no es fan esperar. Es veu absolutament tota la carena dels Alps, 360° a la rodona. Res no ens pot impedir, amb el dia clar que tenim, la vista fins a l'infinit en totes les direccions.

El primer que veig és l'Aiguille du Midi, mil metres més avall. I recordo l'estada allí veient els tres cims (Mont Blanc du Tacul, Mont Maudit i Mont Blanc) tan amunt encara. Ara tot és per sota i, certament, produeix una sensació de grandiositat no viscuda abans a

cap cim. Aquí un es troba fora de la realitat.

Veiem des de la Meije, al massís dels Ecrins, fins a les Dolomites, el Grand Paradis, a Itàlia, el Valais, a Suïssa, la Jungfrau, el Cervino, i un llarg etcètera de massissos i cims que van format diversos termes fins a desaparèixer en la llunyania.

La temperatura deu estar entre cinc i deu graus sota zero; no ens podem treure gens de roba i cal mantenir el cap tapat a pesar que fa poc vent (uns vint km/h).

M'ajec uns instants per recuperar forces i, de seguida, al voltant de les vuit, iniciem ja la davallada. La neu encara es manté força glaçada i aquest és el gran avantatge d'arribar d'hora a dalt. Més tard podria ser que ens trobéssim amb problemes i, ben segur, amb molta més dificultat a la baixada, amb una neu tova. I fins a arribar al refugi-cabana de Vallot no ens aturem, on fem un mos tot reposant un xic i prenent el sol.

Ara haurem de fer la pujada al Dôme du Goûter, que encara que és curta, em fa treure les darreres forces d'on ja no en queden. Finalment les arestes per a arribar a l'Aiguille du Goûter, on més val no fer un pas en fals perquè la caiguda

fins al peu de la glacera de Bionnassay, set-cents metres més avall, seria immediata i d'un sol salt.

Al refugi, una sopa calenta em retorna la vida i, poc després, em prenem la baixada vertiginosa per l'aresta Payot, despenjant-nos per les roques, primer agafats als cables i en molts trams havent de baixar d'esquena, per a més seguretat. És inevitable deixar anar alguns rocs, que cauen ben avall. I a poc a poc l'efecte de l'altitud va desapareixent.

Ben aviat assolim el refugi de Tête Rousse, on ara sí que fem una parada de mitja hora, a ple sol, i ens traiem la roba d'abric, ja totalment innecessària. I cap a quarts de tres arribem a Niu d'Aigle, on cal fer la reserva per al proper cremallera, perquè el primer sortirà totalment ple.

Amb la davallada vers Saint Gervais m'adono que tot ha transcorregut molt de pressa i que és trist haver d'allunyar-se d'aquestes muntanyes. Part del meu pensament és encara allí a dalt de tot i, poc o molt, hi restarà molt de temps —tant de bo sigui per sempre!— perquè tot ha sortit bé i només puc recordar moments de gran satisfacció i sensacions molt intenses.

Relíquies del Capcir, per als amants de les canals esquiables

Pau Margarit

L'objectiu: fer amb esquís la bellíssima canal central del Puigpedrós de Lanós.

A l'oest del Carlit i enfosquit per l'ombra dominant del pic de Coma d'Or, trobem un majestuós pic: el Puigpedrós de Lanós, de 2.842 m, del qual destaquem la cara est, on una sèrie de canals corren paral·leles fins al cim.

Objectiu clar des de feia temps, esperàvem amb ànsia el gran moment. Definitivament, el 26 d'abril del 2000, després de dos dies de mal temps, un cel blau intens ens sorprengué. Ràpidament ens vam activar i conduírem fins al coll de

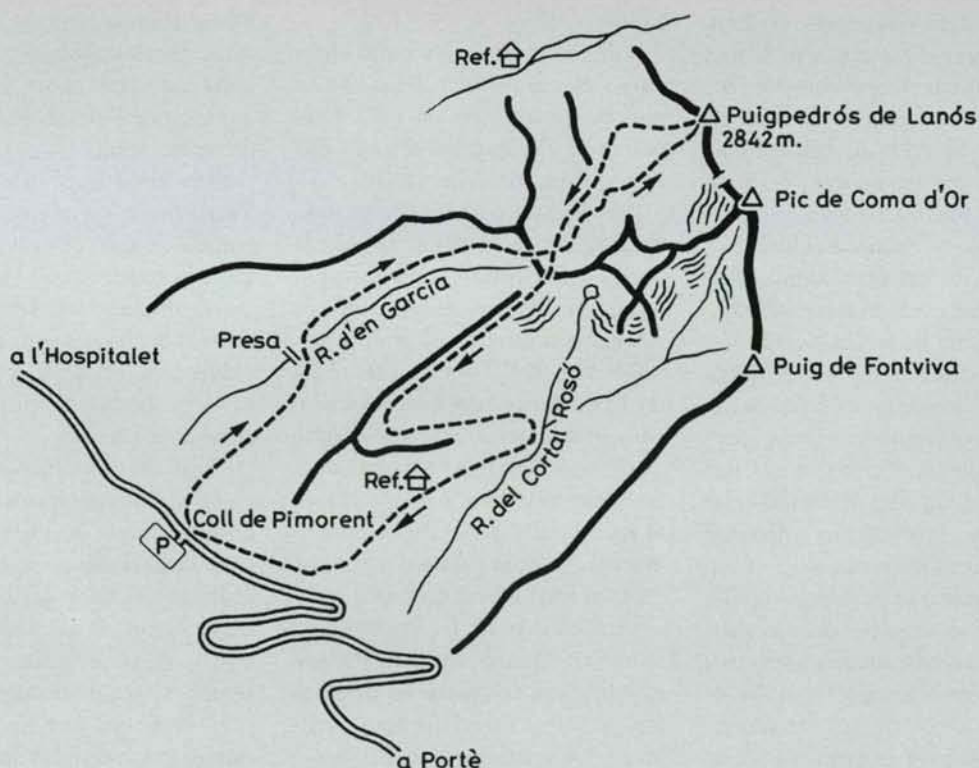
Pimorent, on deixàrem el cotxe. Aquest fou el punt de partida, a 1.915 m, a partir del qual vam començar a lliscar en direcció NE per la vall del torrent de Gràcies. Després de mitja horeta suau, s'activen els motors ja en l'arribada al coll al final de la vall. És en aquest punt quan ens apareix l'objectiu davant dels ulls: la bellíssima canal central del Puigpedrós de Lanós. Un cop fetes les fotografies de rigor, ens traïem les pells de foca per baixar la pala que ens queda sota els peus,

on la neu sol estar en bones condicions per la seva orientació nord, i ens situem sota la imponent canal després d'haver fet una petita diagonal. En aquest moment, i acusant el sol intens, ens traïem els esquís i els carreguem a la motxilla, per començar a gramponar amunt els aproximadament tres-cents metres de canal de 35-45° de pendent. Com si d'un ascensor es tractés, tot va quedant sota els nostres peus, ampliant-nos la visió sobre Andorra i la resta del Capcir més oriental. En qüestió de quaranta minuts ens plantem al coll d'abans del cim, que coronem després d'una lleu grimpadeta.

Victòria! És el moment de gaudir de les espectaculars vistes del Carlit, l'estany de Lanós, que queda sota els nostres peus, el pic germà de Coma d'Or, del qual ens separa un petit coll, el pic de Neressol, el pic de la Cabaneta i el pic d'Alba, entre molts altres.

Un cop recuperades les forces, ens concentrem de ple en el descens. En un principi ens trobem una

Itinerari: coll de Pimorent - Puigpedrós de Lanós

zona ventada que ens limita bastant l'amplada a un estret corredor permetent-nos uns viratges de 180° apurats. Més avall, s'obre en una pala a mà dreta de pendent considerable, la qual ens porta fins a un embut que ens obliga a entrar en el cor de la canal, punt on s'accentua el pendent i s'estreix el pas, però que segons la neu que s'hi trobi pot ser increïble. A nosaltres, per raó de l'època de l'any, se'ns complicà bastant, ja que l'alta temperatura estovà la neu caiguda els dies anteriors i vam haver de controlar les petites esllavissades que queien de dalt. Després del gaudi del gran descens ens vam calçar de nou les pells de foca per remuntar el camí fins al coll. Un cop allà, tot i que el sol començava a decantar-se, decidírem rematar la jornada pujant carena amunt per la cresta de les Lloses fins a 2.500 m, des d'on s'obre una gran pala avall orientada al sud-est, que ens portà fins a la vall del torrent del Cortal Rossó. Més tard arribàvem al refugi del mateix nom, després de planejar per uns preciosos i solitaris boscos. A par-

tir d'aquí vam seguir el camí d'amples dimensions que ens conduí fins al coll de Pimorent, després de mitja hora d'embadaliment causat per les volàtils vistes sobre la vall de Porta dominades per la tènue llum del crepuscle.

Normalment, per la seva orientació sud, s'acaba caminant una estona, i més si es fa ja avançada la temporada.

L'equip era format per Eduard Sarró, Marc Raventós i Pau Margarit.

A dalt, el Puigpedrós de Lanós, 2.842 metres. Vista de la cara oest des del coll, amb la canal central, per on es realitzà l'ascensió i el descens.

A baix, superant la pala intermèdia, a la zona ampla de la canal. La neu acumulada ens fa suar de valent.

El calcari bereber de les gorges del Todra, una ferida oberta al cor del massís de l'Atlas

El Marroc és un país amb grans possibilitats per a fer qualsevol tipus d'activitat de muntanya, amb l'al·licient afegit que és a la vora, que és fàcil moure-s'hi, que surt força econòmic, que és bastant exòtic i que el tracte amb la gent és agradable. Què més voleu?

Les gorges del Todra

Potser el calcari vermell més abra-siu del planeta és ben a prop, al Marroc.

Pot ser que, si voleu fer un viatge d'escalada exòtic, barat, no massa llunyà i sense gaires complicacions, aquest sigui el vostre destí. Això sí, les presses, i no el fanatisme, millor que us les deixeu a casa. «Prisa mata, amigo» serà una de les primeres coses que us ensenyaran quan hàgiu creuat l'estret, deixeu enrere Europa i us hàgiu endinsat en terres magribines. Primer, però, haureu de fer escala obligada a Chefchaouen, petita ciutat del Rif, on podreu assaborir un bon *tagin*, estofat de carn i verdures, unes tasses de te verd amb menta que ells denominen «whisky bereber», amb unes pastes, que els locals anomenen per als turistes «burbuja roja», i que són les postres típiques d'allà.

Després caldrà anar molt més al sud, creuar mig Marroc, i, arribats a l'oasi de Tinerhir, ja serem ben a prop de les gorges del Todra. Allà podreu escalar fins que la roca se us hagi menjat la pell dels dits i la goma dels gats, o decidiu anar-vos-en a un altre lloc a fer alguna cosa de més profit per a l'intel·lecte i per a l'ànima que estar tot el dia de cara a la paret. Això ho pot triar cadascú.

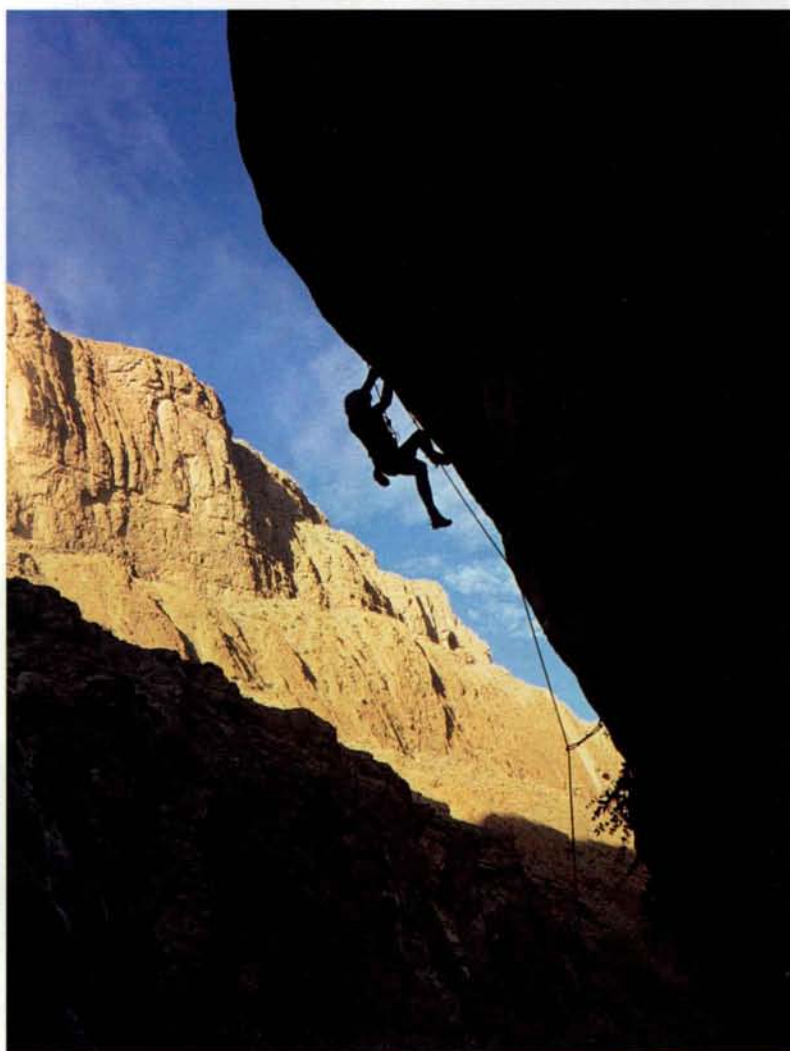
L'escalada al Todra és força variada, amb abundància de sectors amb vies esportives d'un llarg, tot i que també n'hi hagi moltes de diverses tirades d'estil clàssic. D'entre els sectors d'escalada esportiva més recomana-

bles hi ha el de la «Platja d'Al-Mansur», tot just a l'entrada del congost, amb el peu de via a quaranta metres de la porta de l'hotel, tot just creuant el riu. També podeu anar en cotxe a les «Petites gorges», uns quilòmetres més amunt per una pista acceptable, o a «Can Gullich».

La gran majoria dels «totxos» estan ben equipats amb parabolts, tot sovint per escaladors de casa nostra. Aquests darrers anys també hi ha hagut obertures en paret. Les ressenyes les podeu trobar en un antic exemplar de la desapareguda revista *Extrem* o, si no, al llibre de piades de l'hotel que hi ha dintre les gorges.

D'entre les vies de diversos llargs cal assenyalar com a absolutament recomanable la clàssica del Pilier de Couchant, que segueix una successió de diedres molt estètics sobre un magnífic esperó d'uns tres-cents metres, sempre buscant la lògica. La via és força equipada amb parabolts i claus, encara que caldrà portar un joc de tascons i algun friend, que «dispararem» a voluntat a dintre les fissures que segueix la via. L'itinerari es fa tot en lliure i la seva tònica general és de V+, encara que trobarem alguns passos de més dificultat no obligada, fins a 6b. El descens s'efectua carenejant a la dreta fins a un coll, on seguirem les fites i el corriol que ens porten a un ampli barranc que davalla fins al darrere de

Roger Ximenis a «Tuareg», un 7c al sector de les «Petites gorges».

© Fotografies: Xavier Llanos, 2001.

1876
1996

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
120 ANYS D'HISTÒRIA

Si ja el teniu,
el podeu regalar.
Si no...
us el podeu regalar.

El podeu adquirir a la recepció
del Centre Excursionista de Catalunya.
Els socis del Centre gaudeixen
d'un preu especial.

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu,
en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes
i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de
l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre
medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i
mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números
de cinquanta-dues pàgines (Din A4),
impreses sobre paper ecològic de qualitat,
en color i en blanc i negre.

La primera revista
excursionista catalana

MUNTANYA

Membre de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC)

OT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho trobareu a les revistes en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

✂
Retalleu aquesta butlleta
i envieu-la a MUNTANYA
Centre Excursionista
de Catalunya,
Carrer del Paradís, 10 pral.
08002 Barcelona,
o al fax 93 315 14 08.

Cognoms

Nom

Adreça

Població

Codi postal

Se subscriu a la revista MUNTANYA (sis números l'any), a partir de l'any _____,
amb la quota anual de _____ pessetes (IVA inclòs).

Barcelona,

de

de

Signatura

Pagament per banc o caixa

Senyors del Centre Excursionista de Catalunya

Els prego que, d'ara endavant, el rebut anual de subscripció de la revista MUNTANYA
sigui presentat a:

Banc / Caixa

Agència

núm.

Adreça

Població

Codi postal

Número de compte corrent

Número de llibreta d'estalvi

Nom del titular del compte o llibreta

Signatura

Barcelona,

de

de

l'hotel «Étoile des gorges». Hi ha altres itineraris de més dificultat que recorren aquesta paret de gran bellesa; la majoria són perfectament equipats.

A l'anteriorment esmentat sector de la Platja d'Al-Mansur també trobarem vies de diversos llargs que surten de la riba del riu, com «La china perdida» o altres de similars. La majoria tenen una dificultat al voltant del sisè grau i, en general, estan molt ben equipades. A diferència del Pilier de Couchant, el descens s'efectua en ràpel pel mateix itinerari d'ascensió.

Gorges endins hi ha molts més itineraris i molta roca encara verge, tot i que de més difícil accés. Val la pena dedicar alguna tarda a pujar alguna de les muntanyes que dominen les gorges, cosa que ens servirà per a adonar-nos d'on som. La llum, els colors i el paisatge són espectaculars.

És molt recomanable aprofitar el viatge per a visitar el petit desert de dunes que hi ha al costat de la població de Merzouga, a unes cinc hores de viatge des del Todra, ben a prop de la frontera amb Algèria. Allà val la pena fer una petita caminada, a l'estil de Lawrence d'Aràbia, per a passar la nit dalt d'una duna i poder veure la posta i la sortida del sol, si pot ser ben acompanyats o acompanyades... Uf, que romàntic!

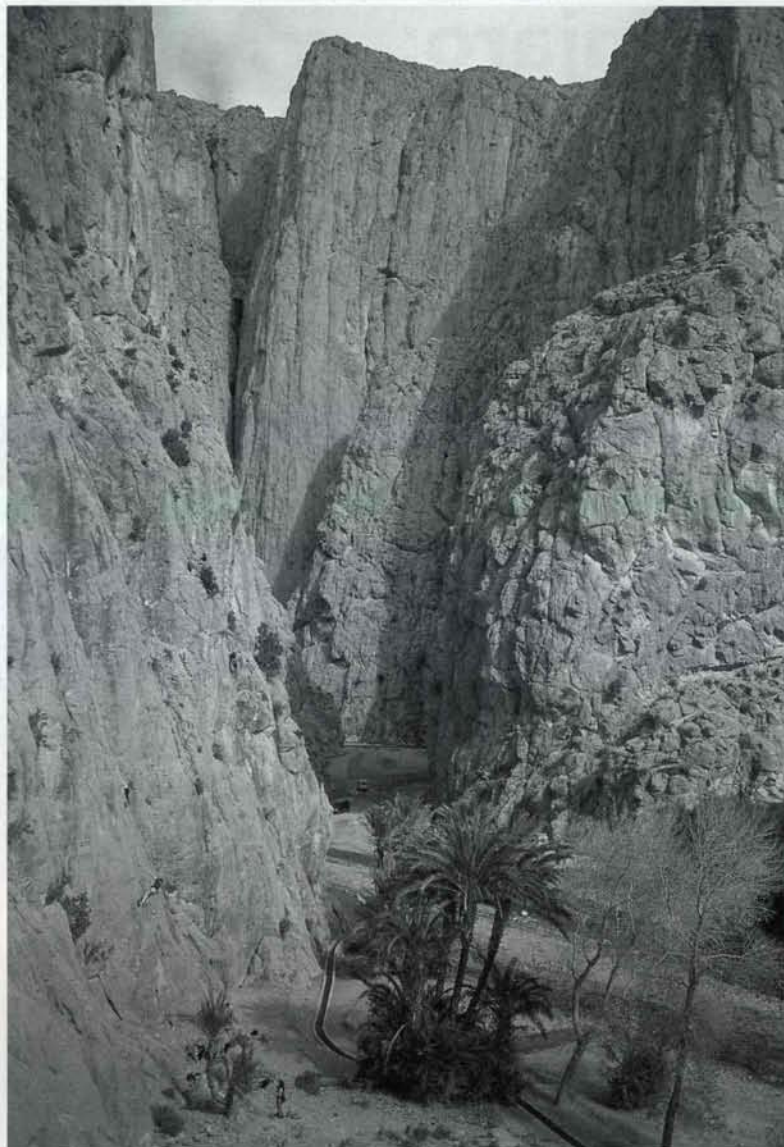
De fet, nosaltres vam combinar aquesta possibilitat amb la posterior visita al massís del Tubkal, per fer el cim més alt del nord d'Àfrica, que amb 4.167 m, és molt recomanable amb esquis de muntanya pels volts del febrer. També val la pena visitar la ciutat imperial de Marràqueix, que agafa de pas si es va al Tubkal des d'Imlil.

En qualsevol cas, feu-vos la idea que el Marroc és un país amb grans possibilitats per a fer qualsevol tipus d'activitat de muntanya, amb l'al·licient afegit que és a la vora, que és fàcil moure-s'hi, que surt força econòmic, que és bastant exòtic i que el tracte amb la gent és agradable. Què més voleu?

Dades pràctiques

Com arribar-hi?

Per a anar al Todra el més pràctic i econòmic és omplir un vehicle de

Panorama de l'entrada a les gorges del Todra: a mà esquerra, la Platja d'Al-Mansur, al fons, l'impressionant Pilier de Couchant.

col·legues amb qui compartir despeses, travessar la Península, agafar el vaixell des d'Algeciras fins a Ceuta o Tànger i creuar el Marroc per Fes i ErRachidia, fins a Tinerhir. Feu-vos la idea que són força quilòmetres: en aquest viatge, entre anar al Todra, al desert i al Tubkal i tornar, en vam fer uns cinc mil.

Allotjament

A l'entrada del congost a mà dreta hi ha un parell d'hotels força econòmics (unes set-centes pessetes o quatre euros per persona i nit). A dintre del congost n'hi ha un altre de més gran i més car, on tenen les ressenyes. També es pot fer bivac sense gaires problemes. L'aigua es pot agafar en una deu que neix de sota la paret, pujant a mà esquerra. Per a comprar menjar cal anar a Tinerhir en cotxe, encara que a l'entrada del

congost hi hagi alguna paradeta.

Sobre el Marroc hi ha moltíssimes guies escrites. A part d'aquestes, us recomanem el número 9 de la revista *Altaïr*, del febrer del 2001, i un exemplar, ja esmentat anteriorment, i del qual no recordem el número, de la malaguanyada revista *Extrem*, amb força ressenyes del Todra. Pel que fa a l'època recomanada, es deu poder escalar tot l'any, encara que a l'estiu la calor deu ser inhumana. A l'hivern la temperatura, de dia i al sol, permetia fins i tot escalar sense samarreta, tot i que de nit feia fred.

Activitat realitzada des de Sant Esteve del 2000 fins a Reis del 2001 com a sortida col·lectiva del CADE. Hi participaren: Roger Besora, Miquel Blanco, Raquel Chacobo, Xavi Llanos, Felix Queipo, Edu Requena, Bet Solé, David Tort, Joan Maria Vendrell i Roger Ximenis.

El Kilimanjaro: la muntanya més divertida del món

Iñaki Núñez

L'autor diu que sabia que el Kilimanjaro era la muntanya més alta d'Àfrica, però el que encara no sabia es que era la més divertida del món. Només la primera característica era una raó més que suficient per a fer-la molt atractiva.

Introït

En Josep és un muntanyenc de tota la vida, com jo. Jo diria que més bon muntanyenc que jo, però tampoc gaire més. A més, és força més jove. Doncs bé: tot va començar quan vam coincidir als urinaris, abans d'una reunió de feina. Orinàrem junts. Això, ja se sap, uneix molt. I potser per això es va veure obligat a dir-me que havia quedat amb tres amics de la seva secció per a anar al Kilimanjaro, però que no m'havia convidat abans per no sé quina raó que no vaig entendre, i que ja no em convidava. Que si jo hi volia anar. Em vaig cordar la bragueta molt amoïnats: em convidava o no em convidava?

Jo sabia que el Kilimanjaro era la muntanya més alta d'Àfrica, però el que encara no sabia es que era la més divertida del món. Només la primera característica era una raó més que suficient per a fer-la molt atractiva.

Vaig passar uns quants dies molt preocupat. He de reconèixer que em van animar molt les persones més properes. I que els companys d'en Josep —en Carles, l'Enric i en Pep— no eren mala gent del tot. Finalment vaig dir a en Josep que acceptava la seva invitació. Ell, que és una persona educada, no em va dir que no era una invitació, però tampoc que sí, de manera que suposo que va acceptar.

L'agència

Bé: ells ja havien contactat amb una empresa que gestionava la pujada. Això és molt important. I aquesta elecció va ser, crec, la base de l'èxit de l'empresa.

Quan arribes a Moshi, que és l'últim poble important situat sota el Kilimanjaro, et veus assetjat per una multitud d'agències. Tots els africans que trobes pel carrer, sempre molt simpàtics, són agències. Tots et pugen al Kilimanjaro. No sé si, en general, funcionen bé o no. He sentit dir que no, però vés a saber. Hi ha una certa mania de fer-nos creure que a Àfrica no funciona res, quan resulta que hi funciona tot; el que passa és que és un funcionament diferent.

Total, que en Josep i els seus homes havien contractat directament des de Barcelona una agència de Tanzània. No em mou l'afany de lucre en publicar el nom de l'agència, sinó el de ser útil als feliços mortals que vulguin pujar allà. Ladreça és: Transkibo Travels Ltd. P. D. Box 588. Moshi. Tanzania. Telèfon i fax: 0255-55-52017 (-51241) (-50096).

A Moshi hi ha un Youth Hostel (alberg de joventut). És aquí on hi ha l'agència, i on vam passar també la nit. Ometo les aventures sense solta ni volta de les primeres nits a l'Àfrica per a una persona curiosa com jo.

La ruta de Marangu al Kilimanjaro

L'endemà vam anar ja cap a la muntanya. Pujarem per la ruta més normal: la de Marangu, de manera que arribem a Marangu Gate, on ens espera el guia cap, que havíem conegut la vigília. Es diu Anasion (un Ignasi, però en swahili, em sembla). El nostre grup consta de dos guies perquè, si algú vol tornar, sobretot l'últim dia, pugui fer-ho acompanyat. I dos portadors per *bwana*. Com que som cinc *bwanes*, constituïm una expedició de disset persones. Més o menys, com els anglesos a l'Everest.

De les contractacions i de l'organització se n'encarrega el guia, Anasion. Perquè després cal pesar

**A sota,
primer dia: la
selva:**

**A la pàgina
següent, a dalt,
segon dia: les
estepes. Apareix
el Kibo;**

**al mig;
el refugi
Horombo. Al
fons, el
Mawenzi;**

**a baix, tercer
dia: The Saddle.
Al fons, el Kibo.**

les càrregues, inscriure coses, tramitar molt (Anasion), esperar més (nosaltres). La sortida no és quan cadascú vol. Els grups van sortint per un ordre predeterminat, no sé per qui.

Resumiré ara l'ascensió. No succeeixen moltes grans coses, però algunes sí. I moltes de petites. Tantes que és impossible explicar-les. Per això he de resumir, com si d'una fitxa tècnica es tractés. O sigui: poc càlid.

L'ascensió al Kilimanjaro ocupa quatre jornades de pujada i dues de baixada, que fa un total de cinc jornades; i no és un error, perquè l'últim dia de pujada és el primer de baixada (ja he dit que Àfrica funciona, però diferent).

Cada jornada acaba en un refugi. Per refugi no s'entén tampoc el que hi ha per les muntanyes d'Europa. Un refugi és una sèrie de casetes, molt confortables, per als *bwanes*, i d'unes altres per als portadors i guies. El conjunt és més semblant a un petit poblat. Això és així en els dos primers refugis: Mandara i Horombo. El tercer refugi, Kibo, és ja de tipus més alpí: una sola edificació (per als *bwanes*. N'hi ha una altra per als africans).

La situació i, sobretot, l'altitud dels refugis delimita també un tipus de paisatge.

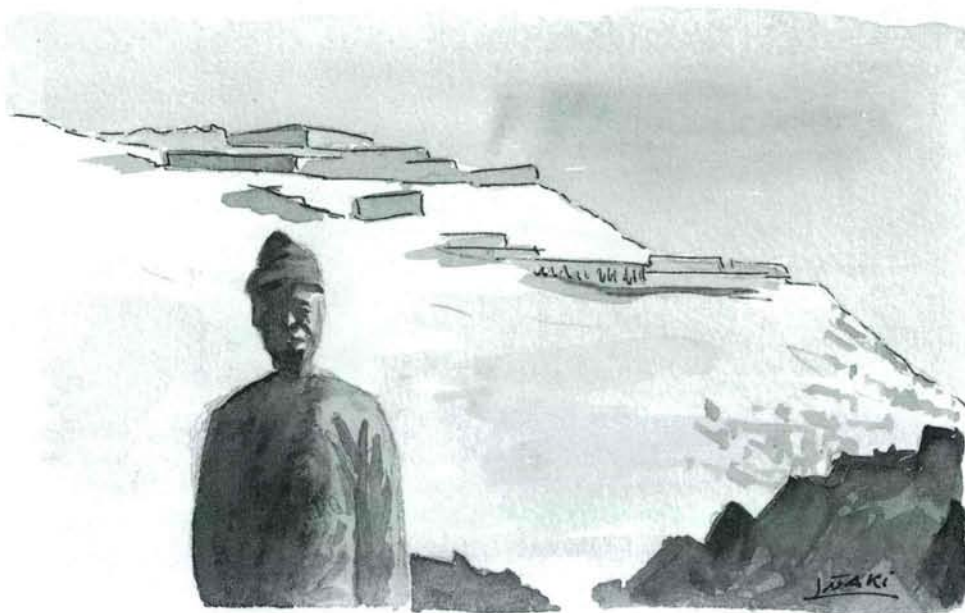
I aquí són necessàries algunes...

Notes geogràfiques

El massís del Kilimanjaro és en realitat un antic volcà amb tres cràters: el Mawenzi (5.149 m), actualment la muntanya de tall més alpí, el Kibo (5.895 m), el principal, el del perfil més emblemàtic, i el Shira (4.005 m), del qual gairebé no queden restes. La ruta de Marangu puja cap al Mawenzi, passant per dos primers refugis, per a creuar després una espècie de desert (The Saddle) cap a la base del Kibo, on és situat l'últim refugi.

Més notes geogràfiques. Cada un dels dies d'ascensió es correspon amb un paisatge diferent, perquè entra en un nivell diferent. En els estatges habituals als Pirineus i als Alps (muntà, subalpí, alpí, nival), en el Kilimanjaro cal intercalar-ne un altre: el desert. I, en

**Quart dia:
Anasion al cim.**

estar situat a l'equador, les altituds que limiten aquests estatges canvien respecte de les nostres. El conjunt queda així:

Conreus: de 800 a 1.800 m.

Selves: de 1.800 a 2.800 m.

Estepes i arbustos: de 2.800 a 4.000 m.

Desert volcànic: fins als 5.000 metres.

Roques, neu: fins al cim.

L'ascensió

El resum de l'ascensió, en pla estàndard, és el següent:

Primer dia: de Marangu Gate (1.800 m) al refugi Mandara (2.700 m): ambient selvàtic.

Segon dia: al refugi Horombo (3.730 m). És la zona d'àmplies estepes i arbustos.

Tercer dia: al refugi Kibo (4.703 metres). Aquest recorregut té dues opcions. Es pot anar al refugi directament des d'Horombo o, acostant-nos a la base del Mawenzi, recórrer després tot el desert del Saddle, camí que és molt més bonic, però que els guies no acostumen a voler fer perquè és una mica més llarg. Nosaltres no vam tenir problemes quan ho vam proposar. A més, el descens es pot fer per la via directa.

Quart dia: pujada al cim (5.816 metres) i descens al refugi Kibo i a l'Horombo. El cim és molt bonic. Situat per la vora del cràter, es poden admirar les glaceres interiors

del cràter, força estranyes i d'una gran bellesa.

Cinquè dia: al refugi Mandara i a Marangu Gate.

L'ascensió transcorre plàcidament per uns paisatges ben determinats, cada dia amb una personalitat diferent. Com que el temps de marxa diari és de poques hores, de quatre a sis, i no hi ha res més a fer, pots anar a poc a poc (*pole-pole*), veient-ho tot, olorant-ho, escoltant-ho. No hi ha dificultats de cap mena fins al refugi Horombo. Tampoc no n'hi ha després, però a partir de 4.000 metres poden, i és normal, començar els problemes, en general no seriosos, de l'altitud, que, si més no, prometen una nit infame en el refugi de Kibo i la impossibilitat de pujar l'endemà fins al cim. Això succeeix a més de la meitat dels *bwanes* (i a més d'un africà).

L'única dificultat és, doncs, el mal de muntanya. Al meu entendre, el pla estàndard de pujada és una mica just, i les probabilitats d'arribar fins al cim augmenten molt si, durant la pujada, es fa una nit més a Horombo (a 3.720 m), cosa que, a més, resulta més agradable i més car. En tot cas, aquestes coses cal emparaular-les per endavant perquè cada dia puja un nou contingent de persones, per la qual cosa els plans no són fàcilment canviabls.

Efectivament: la capacitat dels refugis està ben calculada. Refugi

Mandara, 60 places (per a *bwanes*). Refugi Horombo, 120 places (perquè s'hi ajunten els seixanta que pugen i els seixanta que baixen). Refugi Kibo, 60 places. De manera que cada dia poden entrar seixanta *bwanes* per Marangu Gate, i poden pujar-ne també seixanta al cim.

Material

És més aviat pirinenc: bones botes de tresc, res de piolet ni cordes, res especial. Però bona roba d'abric per a l'últim dia, el qual pot ser molt, molt fred.

Swahili indispensable per a pujar al Kilimanjaro:

Hi ha tres termes i una cançó que són indispensables i cinc termes prescindibles.

Akuna matata: «no t'amoïnis, no passa res». Utilíssim en qualsevol moment. Encara més: imprescindible. Si no se sap dir bé, no cal ni somiar anar a Tanzània.

Jambo! És una salutació. Fonamental. Utilitzable en tot moment. Els nadius somriuen sempre que la senten, la qual cosa no és gaire important perquè també somriuen quan no la senten i no sabem si és de satisfacció o perquè es riuen de nosaltres.

Pole-pole: «a poc a poc». Com em va traduir un africà, en pensar que érem espanyols: *poliki-poliki*. Em vaig emocionar (perquè això és èuscar).

Els cinc termes prescindibles però convenients són:

Habari? *Habari yani?*: «què tal? com està?».

Msuri sana: «molt bé».

Bwana: «senyor» (no forçosament blanc).

Safari: «viatge».

Karibu: «benvingut».

La cançó (que ara el lector eixerit ja sabrà traduir): *Jambo, jambo bwana, habari yani, msuri sana*.

Un dit donaria jo perquè avui tornés a ser el 20 de juny de 1997. Una càlida salutació als meus quatre companys. I a l'Anasion, que plorava quan ens vam acomiadar.

Titelles a l'Àsia

Rafael Battestini

Un repàs de les diverses modalitats de titelles asiàtics, un art amb arrels culturals profundes i que ha d'ésser considerat amb un gran respecte.

Un titella és un «ninot manipulat», que reemplaça un actor en el joc escènic.

Massa sovint tenim una idea simplista d'aquest autèntic art i ens limitem a la seva consideració com a divertiment infantil.

A Catalunya un seguit de grans artistes, com Russiñol, Morera, Picasso, Artís i Miró, han contribuït a l'escenografia i/o a la música d'autèntiques obres d'art en aquest gènere.

Com a especialistes citarem H. V. Tozer, del Taller de Titelles i Marionetes de l'Institut del Teatre de Barcelona, i conjunts de titellaires com Claca, Garibaldi o Marduix.

Un seguit de viatges a l'Àsia ens ha permès entrar en contacte amb diferents aspectes d'un art que no té res de «menor».

Actualment a l'Àsia es viu una recuperació d'aquest art popular, que ha adaptat epopeies, com la Ramayana, i llegendes locals. En força casos hi ha una certa motivació política, per part dels nous estats, tendint a recuperar un ric llegat cultural, del qual els titelles formen una part important.

En les representacions de titelles hi participen divinitats, éssers humans, com reis, prínceps i princeses, guerrers, cavallers, pastors, pagsos, bruixes i bruixots, a més d'ani-

mals reals, serps, cavalls i altres, o mífics, com els dracs.

En dues ocasions, al Pakistan i a Birmània, hem assistit a la lluita d'un cavaller contra un drac, per salvar una princesa: la llegenda de Jordi de Capadòcia, el nostre patró, s'ha estès considerablement...

Hi ha una tendència al que podríem anomenar com a «especialització nacional»; o sigui, cada regió té un tipus, únic i ben determinat, que, en general, es diferencia dels titelles veïns, sobretot en el vestuari, el llenguatge i l'acció.

En conjunt cal considerar-hi: un local on s'instal·la el públic; un escenari; uns titellaires, que manipulen els ninots; els mateixos ninots, titelles, marionetes o putxinellis; un narrador o tot un grup de narradors; i un músic o una petita orquestra.

El «local» pot ésser una plaça, on els espectadors s'acomoden com poden i paguen el que volen, o un teatre especialitzat en què es paga una entrada amb el preu fixat.

L'escenari, ambulant o estable, s'acomoda al tipus de titelles. Els ti-

A l'esquerra, un titella de fils que representa un personatge reial (Tailàndia).

A la dreta, un titella de fils que representa un cavaller (Pakistan).

**A l'esquerre,
un titella de
fils que
representa un
cavall
(Birmània).**

**A la dreta,
un titella de
fils que
representa un
camperol
(Birmània).**

tellaires poden arribar a ésser fins a tres per personatge, encara que sovint un sol titellaire manipula dos personatges.

Segons el tipus de manipulació, tindrem els *titelles de fil*, manipulats des de dalt; els *titelles de tija*, manipulats des de baix; els *titelles de guant*, o *putxinel·lis*, manipulats des de baix, els *titelles d'aigua*, manipulats a distància, mitjançant un joc de palanques, i els *titelles d'ombra*,

en què una pantalla rep «ombres xineses» d'uns titelles de tija.

La distribució és molt desigual, amb predomini dels titelles de fil, que trobem al Pakistan, l'Índia, Tailàndia i Birmània. Els titelles de tija són d'influència xinesa; una varietat d'aquests són els *Buraku*, del Japó, transportats per tres titellaires, vestits de negre, invisibles sobre un fons també negre.

A Indonèsia trobem també titelles de tija.

Els titelles d'ombra, de fet una derivació dels de tija, es troben a la Xina i Indonèsia.

Els putxinel·lis de guant es localitzen a l'Àsia Central, per l'àrea turocaltaica, centrada a Bujara.

A diferència dels nostres putxinel·lis, manipulats amb una mà i tres dits, per al cap i els dos braços, els titelles de guant de l'Àsia Central es manipulen amb dues mans, dos dits, un per a cada braç, i una tija central que acciona el cap.

El tipus més original és propi del Vietnam: es tracta dels titelles d'aigua, allà anomenats «marionettes d'eau».

L'escenari és una espècie de piscina, d'uns cinquanta centímetres de profunditat i d'extensió variable.

Els protagonistes hi evolucionen, emergint a la superfície.

Els titellaires queden amagats darrere la piscina, en una espècie de tramoia envoltada de cortines.

Els titelles es manipulen, a distància, mitjançant un seguit de palanques en tisora, que, des de la tramoia, penetren a l'aigua i subjecten el titella, que sobresurt arran de superfície.

L'efecte obtingut amb aquest conjunt és molt espectacular, ja que a les «marionettes d'eau» s'hi afegeix un bon joc de llums, amb efectes variables, uns narradors, amb la seva veu musical i un to nasal, a més de la seva peculiar música.

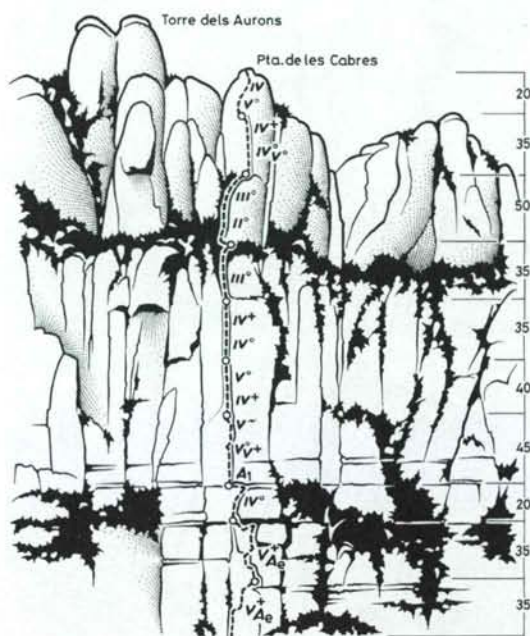
Una representació de titelles d'aigua té molta relació amb un ballet aquàtic i s'apropa molt al concepte d'art total.

Fent un repàs de les diverses modalitats de titelles asiàtics, constatem que es tracta d'un art amb arrels culturals profundes i que ha d'ésser considerat amb un gran respecte.

**Un titella de
tija que
representa una
princesa
(Indonèsia).**

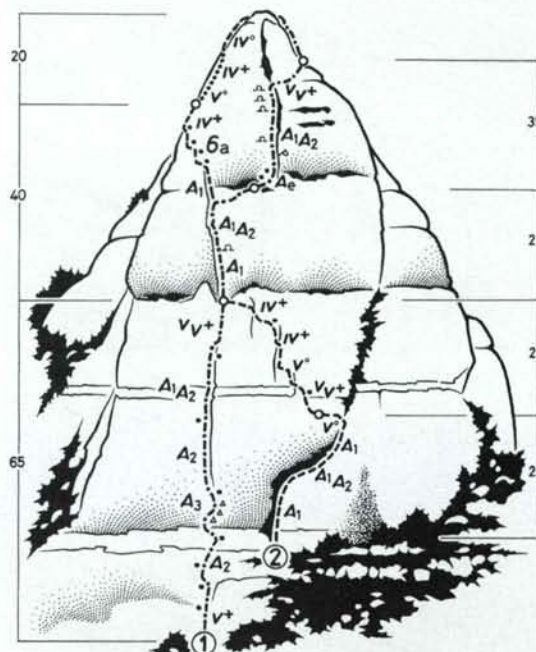

Montserrat: paret N dels Aurons

Via «Diedre de l'home del nord» (350 m, MD⁺/A³), 1a. asc. 31-II-2001, per Joan Altimira (sol). Material: joc de tascons i friends del 2 al 3,5.

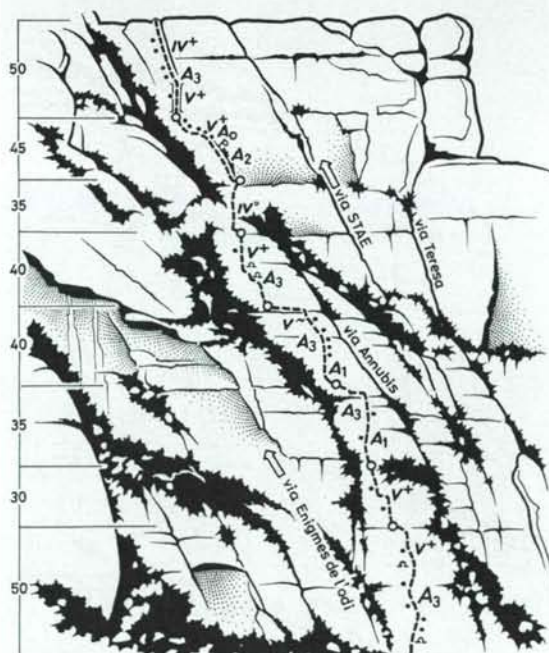
Montserrat: roca del Coll del Llum

Via «Frescor natural» (125 m, MD⁺/A³), 1a. asc. 19-IV-2000, per Joan Vidal i Miquel Blanco.

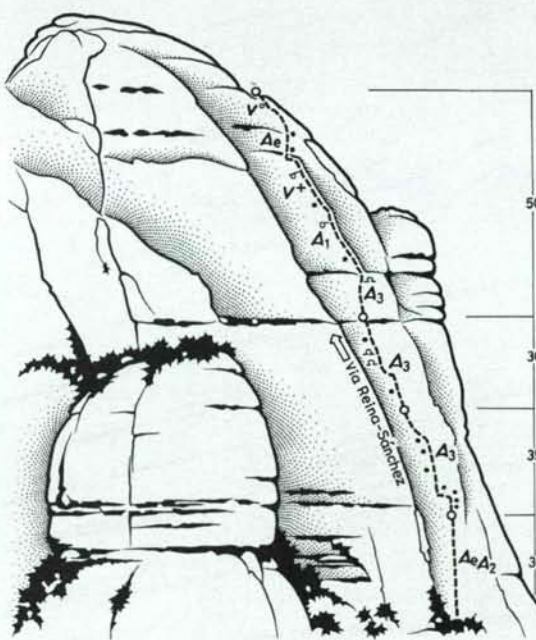
Via «Toy Story» (105 m, MD/A²), 1a. asc. 18-XII-2000, per David Hita (sol). Material: 4 universals, tascons i joc de friends.

Montserrat: serrat del Moro

Via «La festa del Paca» (325 m, MD⁺/A³), 1a. asc. 13-V-2001, per Jaume Clotet (sol). Material: 25 pitons, 40 ploms, ganxos, friends i 6 xapes recuperables.

Montserrat: el Ganivet dels Diables

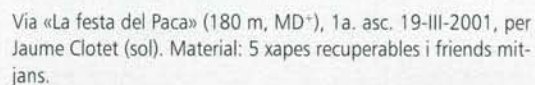

Via «M. 1º G.» (145 m, MD⁺/A³), 1a. asc. 7-VII-2001, per Jaume Clotet (sol). Material: 20 pitons, 30 ploms, ganxos, friends, falquetes i 4 xapes recuperables.

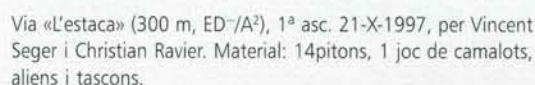
VIES D'ESCALADA

a cura d'Armand Ballart

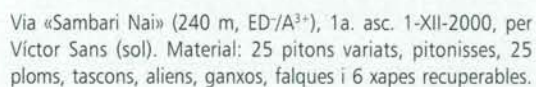
Congost de Terradets: el Peladet

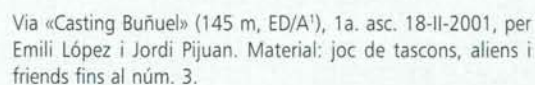
**Congost de Mont-rebei:
paret de Catalunya**

Vilanova de Meià: roca dels Arcs

**Vilanova de Meià:
roca Alta**

NOTÍCIES

XIV Concurs de fotografia de temes obligats

Resultat de Concurs corresponent al tema «Mà/mans». Antoni Abel i Bonada, Joaquim Ferràndiz i Rovira i Hilari Sanz i Gonet actuaren de jurat, el 10 de juliol. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: foto «Castellers», d'Emili Vicente, 6,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Becaina», de Maria Bonet, 5,1; «Passant la cistella», de M. Rosa Campaña, 4,6; «Hola», de Llorenç Gómez, 4,6; «Fent ganxet», de Josefina Garriga, 4,3; «Mà i ocell», de Dora Serra, 4,3; «Amigues», de Montserrat Jacas, 4,1; «Estesa», de Roser Romaní, 4; i «Empresonades», d'Eduard Estrada, 3,6.

Apartat paper color: «Amics», de Llorenç Gómez, 6,5 punts, guanyadora de l'apartat. «Força», de Maria Bonet, 5,8; «Joan Carles», de Montserrat Jacas, 5; «Mans i roses», d'Emili Vicente, 4,8; «Mà i copa», d'Estanislau Torres, 4,5; «Plegades», d'Antoni Ollé, 4,3; «Cosint», de Neus Sánchez, 4; «Mans», de Dora Serra, 3,8; «Pensatiu», de David Anglés, 3,6; «Escrivint», d'Antoni Borrell, 3,6; «Descans», d'Eduard Estrada, 3,6; «Puntaires», de Josefina Garriga, 3,6; «Puntaire», de Roser Romaní, 3,6; i «Aniversari», de M. Rosa Campaña, 3,1.

Apartat diapositives: «Amigues», de Montserrat Jacas, 4,5 punts, guanyadora de l'apartat; «Puntaire», de Roser Romaní, 4,1; «Manipulant», d'Eduard Estrada, 3,5; «Descans», d'Antoni Ollé, 3,5; «Mans», de Dora Serra, 3; «Esperant», de Josefina Garriga, 2,8; i «Por», de M. Rosa Campaña, 2,5.

Resultat total del Concurs de fotografia de temes obligats 2000-2001

Blanc i negre: Emili Vicente, 26,8 punts; Dora Serra, 25,3; Josefina Garriga, 22,6; Maria Bonet, 22,4; M. Rosa Campaña, 20,1; Eduard Estrada, 18,5; Roser Romaní, 16,9; Neus Sánchez, 15,2; Llorenç Gómez, 10,9; Montserrat Jacas, 9,7; Josep M. Escoda, 5,6; Antoni Borrell, 5,5; Estanislau Torres, 5,3; Isidre Rodrigo, 4,6.

Paper color: Maria Bonet, 24,6 punts; Montserrat Jacas, 24,6;

Estanislau Torres, 24,1; Neus Sánchez, 23,9; Llorenç Gómez, 22,9; M. Rosa Campaña, 22,2; Emili Vicente, 22,2; Josefina Garriga, 20,1; Roser Romaní, 19,4; Antoni Borrell, 18,3; Antoni Ollé, 18; David Anglés, 17,3; Eduard Estrada, 17; Dora Serra, 17; Josep M. Escoda, 11,9; Francesc Ramia, 9,9; Margarida Palmer, 7,6; Antoni Parellada, 5,6; Núria Felip, 4; Adela Mir, 3,6.

Diapositives: Roser Romaní, 24,9 punts; Antoni Ollé, 22; Eduard Estrada, 19; Dora Serra, 17,3; Josefina Garriga, 17,1; M. Rosa Campaña, 16,4; Montserrat Jacas, 16,1; Llorenç Gómez, 12,3; Isidre Rodrigo, 5; Josep M. Escoda, 4,6.

Guanyadors del Concurs de fotografia de temes obligats 2000-2001

Apartat blanc i negre: 1r premi: Emili Vicente; 2n premi: Dora Serra; 3r premi: Josefina Garriga.

Apartat paper color: 1r premi: Maria Bonet i Montserrat Jacas; 2n premi: Estanislau Torres; 3r premi: Neus Sánchez.

Apartat diapositives: 1r premi: Roser Romaní; 2n premi: Antoni Ollé; 3r premi: Eduard Estrada.

Relació breu d'exposicions, conferències i projeccions

a cura de Laia Farrés

Exposicions

17-29 de setembre. Exposició fotogràfica «Roda el món» de Dora Serra i Espasa a la sala d'exposicions Albert H. Gordon. Organitzada per la Secció d'Història i Art.

Projeccions

5 de setembre. Projecció de diapositives de la Ruta d'Estiu del grup de Jovent de la Secció de Muntanya. Organitzada per la Secció de Muntanya.

Rectificació

En el número 835 de la revista MUNTANYA, corresponent al mes de juny, en l'article *Les grans parets de Sant Llorenç del Munt* d'Armand Ballart, per un problema informàtic, hi van constar unes indicacions que no es corresponen amb la realitat.

A la pàgina 123, a les aproximacions i descensos de les vies que es relacionen consten unes lletres (l, k j i m) que en realitat han de ser números que permeten trobar els itineraris en el mapa. Així doncs, on consta la lletra j hi hem de llegir un 1, a la lletra k un 2, a la lletra l un 3 i a la lletra m un 4.

En el Centenari de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus

La Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus enguany commemora el seu centenari. A partir del mes de novembre del 2000 i fins al novembre del 2001, se celebra aquest aniversari organitzant un seguit d'actes: la XXXII edició de la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana, la XXX Festa de Sant Jordi de les Roses a Siurana de Prades, la XX Marxa i Aplec d'Excursionistes Veterans de Catalunya, el XXV Aplec Excursionista dels Països Catalans i la XXXVII edició del Dia del Camí de Muntanya. Al llarg de tot l'any s'han organitzat conjuntament amb altres entitats excursions col·lectives, dues amb el Centre Excursionista de Catalunya —l'una al Montseny i l'altra a les muntanyes de Prades— i un viatge col·lectiu al Marroc amb ascensions al Tubkal (4.165 m) i el Biguinousenne (4.002 m), els cims més destacats de l'Atlas. Entre els actes també cal esmentar l'edició del documentat llibre de la Història de la Secció Excursionista, original d'Oscar Subirats. La presentació d'aquest llibre fou compartida entre el president del Centre Excursionista de Catalunya, Enric Nosàs, que signà en el llibre d'Honor del Centre de Lectura, i el director de les Edicions del Centre de Lectura i aleshores president de l'entitat Pere Anguera, a la sala d'actes, amb la presència de l'alcalde de Reus, Lluís Miguel Pérez, i de molts socis del Centre de Lectura i d'altres entitats excursionistes. En aquest acte acompanyava el president del Centre el vicepresident Francesc Beato.

La nostra més cordial felicitació per aquests cent anys d'activitat. El Centre de Lectura i el Centre Excursionista de Catalunya des dels seus inicis fins a l'actualitat hem mantingut unes excel·lents relacions, unes relacions que ens han fet sentir de sempre molt propers.

Francesc Beato i Vicens

LLIBRES I MAPES

Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I

Gaspar Feliu i Josep M. Salrach (dirs.), M. Josepa Arnall i Ignasi J. Baiges (coords.), Pere Benito, Rafael Conde, Víctor Farias i Lluís To. Edició a càrrec de la Fundació Noguera (col·lecció «Diplomataris») amb el suport de Fundació «la Caixa». Pagès Editors, S.L. 3 vols., 1.660 pàgs. Barcelona 1999.

Estudi i transcripció de 963 documents del fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó conservats en la secció «Reial Cancelleria» com a pergamins dels comtes Ramon Borrell, Berenguer Ramon I «el Corbat» i Ramon Berenguer I «el Vell», carpetes 5 a 22. Unes escriptures que s'han datat entre el 9 de febrer del 981 i el 5 de novembre de 1179, per bé que la part més completa i seguida de la sèrie (947 documents) és la dels anys 993 al 1098.

Hi ha obres que per elles mateixes honoren tota una bibliografia. Són poques les nacionalitats que poden mostrar, actualitzada, la transcripció de la documentació històrica dels seus inicis, com ho pot fer Catalunya amb la publicació de llibres com aquest.

En el pròleg, Pierre Bonnassie exposa l'interès d'aquesta publicació, que ultrapassa de lluny la simple història catalana del segle XI per afavorir els estudis de la història medieval de tot Europa. Tant la història política com la social, l'economia i la cultura.

A part de l'excel·lent transcripció literal de cadascun dels 963 documents precedits d'un ampli i entenedor regest, el sumari de l'obra conté una sèrie d'estudis i de treballs il·lustratius.

De primer l'Estudi arxivístic, signat per Rafael Conde, on es detalla la història de la custòdia d'aquests pergamins a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Tot seguit l'Estudi paleogràfic i diplomàtic, i uns Quadres tipològics i de tradició documental, redactats i confeccionats per M. Josepa Arnall i Ignasi J. Baiges, on s'analitzen l'escriptura, les grafies,

l'estructura, la tipologia i altres característiques i particularitats de la documentació.

El següent capítol està dedicat a la Cronologia. Gaspar Feliu ens exposa els diversos mètodes utilitzats per a la datació fidedigna de tots els documents. Com s'ha procedit per a adiar segons el calendari actual uns escrits datats amb cronologies tan diverses com el regnat dels reis francs, l'any de l'Encarnació o altres còmputos antics. Molts dels documents no van ser datats en el moment de la seva elaboració. Alguns duen més d'una computació, sovint amb errors evidents, però que algun cop introdueixen dubtes o possibilitats alternatives. Ha calgut tenir present la indicció, la concurrent, l'era, la lluna, l'epacta, el dia de la setmana, etc.

Josep M. Salrach signa un Estudi històric i documental. Situa els documents dins l'àmbit on es van produir, analitzant la riquesa de la informació tot agrupant-los en diverses famílies per comentar-los seguint un criteri d'interès històric. Documents per a l'estudi de la institució familiar (donacions esponsalícies i dotacions; testaments, adveracions i execucions testamentàries). Documents per a l'estudi de les activitats econòmiques (vendes, donacions; empenyoraments; permutes). Per a l'estudi del poder i la vida política (convinences; infeudacions; juraments de fidelitat). Per a la història del dret processal (greuges; judicis i sentències; definicions i reconeixements; atestats). Per a la de la senyoria i la tinença (contractes agraris; inventaris i capbreus; franqueses) i la de l'Església i la cultura (actes de consagració, una butlla, la compravenda d'un llibre i una carta privada).

No podem acabar la relació sense lloar la meritòria tasca de Gaspar Feliu i Josep M. Salrach, amb la col·laboració de Xavier Sanahuja, en confeccionar l'útilíssim Índex d'antropònims i topònims. Un índex molt fàcil de manejar. Inclou alfabèticament dins una sola taula, tots els topònims i els antropònims continguts en el recull de documents, diferenciant-los a la vista pel caràcter de lletra emprat. Els noms de lloc hi figuren escrits correctament amb la grafia actual. Els que no han estat localitzats, o que no presenten una clara continuïtat amb els noms actuals, s'han inclòs a l'índex en lletra cursiva.

Fèlix Olivé i Guilera

Los senderos de Lobo y Seda. Guía de Cataluña

Juanjo Alonso. Desnivel Ediciones. Madrid 2001, 96 pàgs., il·l.

Aquest quart volum de la col·lecció dedicada als nens, a partir dels set o vuit anys, amb finalitats pedagògiques i per a estimular-los l'interès per l'excursionisme i el respecte a la natura, és una petita guia de Catalunya que presenta deu itineraris fàcils pels indrets més interessants del país.

És un llibre senzill, il·lustrat amb vistosos dibuixos i fotografies en color, croquis o mapes dels recorreguts, fitxa tècnica i que al final es completa amb una llista de seveis, allotjaments i restaurants.

Una eina pensada per a engrescar els nens en les seves primeres sortides a la muntanya junt amb els seus pares.

J. Bordons

Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I

Gaspar Feliu i Josep M. Salrach (dirs.), J. Josepa Arnall i Ignasi J. Baiges (coords.), Pere Benito, Rafael Conde, Víctor Farias i Lluís To. Edició a càrrec de la Fundació Noguera (col·lecció «Diplomataris») amb el suport de Fundació «la Caixa». Pagès Editors, S.L. 3 vols., 1.660 pàgs. Barcelona 1999.

Estudi i transcripció de 963 documents del fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó conservats en la secció «Reial Cancelleria» com a pergamins dels comtes Ramon Borrell, Berenguer Ramon I «el Corbat» i Ramon Berenguer I «el Vell», carpetes 5 a 22. Unes escriptures que s'han datat entre el 9 de febrer del 981 i el 5 de novembre del 1179, per bé que la part més completa i seguida de la sèrie (947 documents) és la dels anys 993 al 1098.

Hi ha obres que per elles mateixes honoren tota una bibliografia. Són poques les nacionalitats que poden mostrar, actualitzada, la transcripció de la documentació històrica dels seus inicis, com ho pot fer Catalunya amb la publicació de llibres com aquest.

En el pròleg, Pierre Bonnassie exposa l'interès d'aquesta publicació, que ultrapassa de lluny la simple història catalana del segle XI per afavorir els estudis de la història medieval de tot Europa. Tant la història política

com la social, l'economia i la cultura.

A part de l'excel·lent transcripció literal de cadascun dels 963 documents precedits d'un ampli i entenedor regest, el sumari de l'obra conté una sèrie d'estudis i de treballs il·lustratius.

De primer l'Estudi arxivístic, signat per Rafael Conde, on es detalla la història de la custòria d'aquestes pergamins a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Tot seguit l'Estudi paleogràfic i diplomàtic, i uns Quadres tipològics i de tradició documental, redactat i confeccionats per M. Josepa Arnall i Ignasi J. Baiges, on s'analitzen l'escriptura, les grafies, l'estructura, la tipologia i altres característiques i particularitats de la documentació.

El següent capítol està dedicat a la Cronologia. Gaspar Feliu en exposa els diversos mètodes utilitzats per a la datació fidedigna de tots els documents. Com s'ha procedit per a Adiar segons els calendari actual uns escrits datats amb cronologies tan diverses com el regnat dels reis francs, l'any de l'Encarnació o altres còmputos antics. Molts dels documents no van ser datats en el moment de la seva elaboració. Alguns duen més d'una computació, sovint amb errors evidents, però que algun cop introdueixen dubtes o possibilitats alternatives. Ha calgut tenir present la indicció, la concurrent, l'era, la lluna, l'epacta, el dia de la setmana, etc.

Josep M. Salrach signa un Estudi històric i documental. Situa els documents dins l'àmbit on es van produir, analitzant la riquesa de la informació tot agrupant-los en diverses famílies per comentar-los seguint un criteri d'interès històric. Documents per a l'estudi de la institució familiar (donacions esponsalícies i dotacions; testaments, adreçacions i execucions testamentàries). Documents per a l'estudi de les activitats econòmiques (vendes, donacions; empenyoraments; permutes). Per a l'estudi del poder i la vida política (convincences; infeudacions; juraments de fidelitat). Per a la història del dret processal (greuges; judicis i sentències; definicions i reconeixements; atestats). Per a la de la senyoria i la tinença (contractes agraris; inventaris i capbreus; franquesses) i la de l'Església i la cultura (actes de consagració, una butlla, la compravenda d'un llibre i una carta prívada).

No podem acabar la relació sense lloar la meritòria tasca de Gaspar Feliu i Josep M. Salrach, amb la col·-

laboració de Xavier Sanahuja, en confeccionar l'utilíssim Índex d'antropònims i topònims. Un índex molt fàcil de manejar. Inclou alfabèticament dins una sola taula, tots els topònims i els antropònims continguts en el recull de documents, diferenciant-los a la vista pel caràcter de lletra emprat. Els noms de lloc hi figuren escrits correctament amb la grafia actual. Els que no han estat localitzats, o que no presenten una clara continuïtat amb els noms actuals, s'han inclòs a l'índex en lletra cursiva.

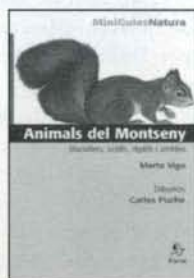
Fèlix Olivé i Guilera

Arbres dels carrers

Núria Duran i Ramon Pascual.

Animals del Montseny

Marta Vigo i Carles Puche.

Plantes de Collserola

Ramon Pascual.

Fruits i plantes silvestres comestibles

Núria Duran i Ramon Pascual.

«Miniguies Natura», 5, 6, 7 i 8.

Editorial Pòrtic. Barcelona, 2001. 63 pàgs., il·l.

Hem rebut aquests quatre nous volums de «Miniguies Natura», de l'Editorial Pòrtic. Són uns bonics llibres de butxaca que han estat concebuts com una eina de consulta bàsica per a conèixer el nostre món natural.

En tots els casos, després d'un parell de pàgines d'introducció, la presentació de cada espècie va encapçalada per una fotografia o dibuix en color seguida per la descripció, formant com una fitxa on podem trobar totes les característiques, distribució o hàbitat de l'arbre, planta, flor o animal. El llibre acaba amb un índex dels noms científics i comuns.

L'acurada presentació i la mida d'aquests llibres en fan una eina pràctica de gran utilitat per als que vulguin conèixer les principals espècies de les

nostres muntanyes i carrers, les seves característiques i el nom.

J. Bordons

La Cerdanya, el Capcir, el Conflent

Col·lecció «Guies Comarcals Catalunya Romànica». Direcció: Antoni Pladevall. Pòrtic edicions. Barcelona 2001. 192 pàgs., il·l.

Aquest és el número 14 de les Guies Comarcals fruit de l'exhaustiva compilació aplegada en la monumental obra *Catalunya Romànica*, de la Fundació Enciclopèdia Catalana i, com els anteriors, és una invitació a la visita dels monuments més importants, prestigiats en aquest cas pels dos grans monestirs de Sant Miquel de Cuixà i Sant Martí del Canigó. Es tracta d'uns manuals pràctics en els quals ha col·laborat el Centre Excursionista de Catalunya.

El nou volum aplega tres comarques pirinenques vinculades per la geografia i la història, situades a banda i banda de la frontera. En el llibre són citats tots els municipis que contenen elements romànics coneguts i es descriuen amb més detalls els principals, agrupats per municipis i acompanyats de nombroses i excel·lents fotografies en color, plantes dels edificis i un mapa general a la contraportada que permet situar-los.

Són uns llibres acuradament presentats i escrits, i de gran interès, que proporcionen un bon coneixement dels monuments romànics religiosos, civils i militars d'aquestes comarques.

J. Bordons

La Garrotxa i el Pla de l'Estany

M. Àngels Castillo i Jordi Bastart. Pòrtic Guies. Barcelona 2001. 127 pàgs., il·l.

Aquest és el tercer llibre de la col·lecció «Sortides en família». Es tracta d'unes guies pensades per als nens i nenes, perquè, acompanyats dels seus pares i familiars, puguin tro-

bar el màxim d'al·licients per a gaudir en grup de les excursions.

El llibre està dividit en cinc capítols, que corresponen al parc natural de la Zona Volcànica, l'alta Garrotxa, la vall de Bianya i la vall del Bac, la vall d'en Bas i el Pla de l'Estany, i cada un d'ells ofereix diverses rutes (en total 26 rutes entre una i quatre hores). Al final de cada capítol hi trobem dades pràctiques sobre gastronomia, allotjament i activitats diverses. Petits mapes, dibuixos amb el traçat dels itineraris i abundants fotografies en color, d'excel·lent qualitat, completen aquests simpàtics llibres, que sens dubte serveixen perquè els menuts aprenguin a conèixer millor la natura i a gaudir-ne.

J. Bordons

Passejades i excursions pel Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac

Antoni Aragon i Jordi Lalueza. *Pòrtic Guies*. Barcelona 2001. 80 pàgs., il·l.

Com Montserrat, Sant Llorenç del Munt és una de les muntanyes

més conegudes i visitades de les comarques barcelonistes, per la facilitat d'aproximació i per l'atractiu de les seves espectaculars cingleres i agulles, a més d'uns camins ben condicionats que permeten un bon nombre d'interessants excursions.

El llibre que ara hem rebut, com tots els de la col·lecció de «Passejades i Excursions», aplega una vintena d'itineraris a peu repartits estratègicament, aptes per a tothom i ben senyalitzats. A més, està il·lustrat amb belles fotografies en color, mapes de tots els itineraris i dibuixos. Els recorreguts destaquen pel seu interès natural, històric i arquitectònic i, per a completar la informació necessària, també hi trobem adreces i telèfons dels equipaments i serveis del Parc, bibliografia i cartografia.

J. Bordons

Rincones singulares de Bizkaia

Santiago Yaniz. *SUA Edizioak*. Bilbao 2001. 224 pàgs., il·l.

Ens ha arribat aquest nou volum de la col·lecció «Rutas y Paseos», obsequi de SUA Edizioak, que supera la trentena de títols. L'autor, Santiago Yaniz, excel·lent fotògraf, ha recorregut el País Basc d'un extrem a l'altre i en coneix els més amagats racons, que ha donat a conèixer en diferents volums.

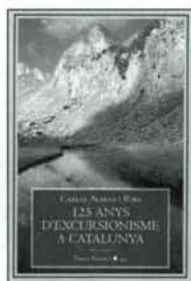
El llibre, a l'estil de tots els altres de la col·lecció presenta 51 itineraris per Bizkaia i ho fa descobrint camins poc divulgats que ens fan conèixer monuments, històrics, costums i racons d'aquestes terres, que conserven gairebé intacte tot el seu valor paisatgístic i humà.

Belles fotografies en color, mapes parcials entenedors i breus descripcions de cada itinerari faciliten un bon coneixement d'aquesta part del País Basc.

J. Bordons

125 anys d'excursionisme a Catalunya

Carles Albesa i Riba. *Col·lecció «Terra Nostra»*, 42. Infesta editor. Barcelona 2001. 64 pàgs. il·l.

Aquest llibre és un resum de la història de l'excursionisme català des dels seus inicis fins a l'actualitat, un resum forçosament limitat, per la seva extensió, però que dona una visió general de l'evolució històrica de l'excursionisme català al llarg dels seus cent vint-i-cinc anys d'existència. Pretén mostrar l'evolució que al llarg dels anys ha expe-

rimentat l'excursionisme organitzat en el nostre país, des dels seus inicis, en què prevalien els estudis historicoarqueològics, fins avui dia, on la pràctica esportiva i la competició són predominants.

Per la seva extensió no és una anàlisi aprofundida de la història de l'excursionisme en què s'estudiïn les causes de la seva evolució, sinó una síntesi, amb la qual tindrem, però, una visió força detallada de la vida i activitats del nostre excursionisme.

Al llarg del text les referències al Centre Excursionista de Catalunya són constants, com també a les dues entitats que el precedien, l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana, però no deixa d'esmentar totes les entitats que al llarg dels anys han estat significatives dins del moviment excursionista.

En el llibre hi ha uns requadres, originals de José Luis Infesta, en què es tracten diversos temes de cultura excursionista. Les fotografies i dibuixos, tant a color com en blanc i negre, fan que l'obra sigui molt vistosa.

Aquest any que celebrem el cent vint-i-cinquè aniversari del Centre Excursionista de Catalunya i, per tant, de l'excursionisme català, l'obra de Carles Albesa ens permet fer un recorregut per la seva història. És un llibre que no pot faltar en cap biblioteca excursionista, però tampoc en la de qualsevol persona interessada en la història de les institucions i de la cultura catalana.

F. B.

Rutes a peu

Josep Nuet i Badia. *Col·lecció «Descobrir»*, 2. Edicola-62. Barcelona 2001. 550 pàgs.

Amb aquest llibre tenim a l'abast un recull d'itineraris fàcils i realment útils, una proposta d'excursió per a cada cap de setmana al llarg

de tot un any. Tots els 52 itineraris que ens proposa sortint de Barcelona són detallats i molt entenedors, i cada un d'ells va acompanyat de totes les dades necessàries per a facilitar a l'excursionista la informació i les dades que li caldran per a gaudir plenament de la natura i dels monuments i paratges singulars que es trobarà al llarg de la caminada. Acompanya cada recorregut un detallat croquis que encara facilita més la seva interpretació, a més d'una llista dels llibres i mapes per a obtenir encara més informació.

Els itineraris es reparteixen per les comarques del Penedès, l'Anoia, el Bages, el Baix Llobregat, l'Osona, el Baix Empordà, el Priorat, la Conca de Barberà, el Bergedà, el Ripollès, la Garrotxa, el Pla de l'Estany, el Gironès, la Selva, el Garraf, el Maresme i el Barcelonès. Una bona part de la geografia catalana és la que ens proposa de resseguir i sempre amb la facilitat que a l'inici i final de l'excursió hi ha transport públic.

El nostre consoci Josep Nuet ens ofereix un llibre d'itineraris d'un sol dia realment singular, itineraris que, per les seves característiques, són a l'abast de tot excursionista en qualsevol època de l'any.

F. B.

Rocacorba

Lluís Willaert i García. *Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció «Guies del Centre Excursionista de Catalunya»*, 13. Barcelona 2001, 158 pàgs., il·l. ISBN: 84-8415-259-6.

Us presentem una nova guia de la col·lecció del Centre Excursionista de Catalunya, obra d'un soci actiu de l'enititat, en Lluís Willaert. Descriu un sector de país que poc ha merescut l'atenció dels escriptors excursionistes. Cal dir que tan sols en les històriques guies d'Artur Osona

i de Cèsar August Torras de finals del segle XIX i principis del XX van ser objecte d'atenció, però des d'aleshores les muntanyes que envolten el santuari de Rocacorba han estat del tot ignorades. Per tant, ja és hora que es faci un nou recull d'itineraris de la vall de Llèmena, en el sector que se centra al santuari de la Mare de Déu de Rocacorba, entre les comarques de la Garrotxa, el Gironès i el Pla de l'Estany.

La guia consta d'una curta introducció, amb dades d'interès per al seu ús, mapes del sector a escala 1:50.000, les pistes d'accés, la descripció de vuit itineraris amb vehicle per camins de terra, i vint-i-dos itineraris a peu pels indrets més interessants, a partir de les poblacions de Canet d'Adri, Llorà, Sant Martí de Llèmena, Sant Esteve de Llèmena, Granollers de Rocacorba, Sant Gregori, Mieres i Banyoles. A més del llarg recorregut entre Olot i Girona, passant pels santuaris de Finestres i de Rocacorba.

La descripció de cada itinerari és detallada, explicant tot el que l'excursionista es trobarà al llarg del camí. A més, quan es passa per un poble, veïnat o construcció aïllada ens explica un resum de la seva història, i no deixa d'informar del paisatge que es descobreix des dels cims o miradors més destacats. Al final de la guia hi ha una llista d'adreces i telèfons útils com els dels ajuntaments, empreses de transport públic, hostals, la relació de festes i aplecs, la bibliografia i el corresponent índex toponímic.

És una guia que aporta informació de primera mà. Com diu en una nota al final del llibre, la serra on se situa el santuari de la Mare de Déu de Rocacorba no és gaire alta, però té una extensió considerable amb paisatges molt interessants, sempre presidits per grans boscos d'alzines.

Cal dir que val la pena conèixer aquestes muntanyes, i més de la mà d'un excursionista que se les coneix pam a pam. De segur que no en sortireu decebuts.

F. B.

Rutes per a nens i nenes

Joan Portell i Rifà. *Col·lecció «Descobrir»*, 3. Edicola-62. Barcelona 2001. 253 pàgs., il·l.

Aquest llibre, com diu el títol, ens ofereix una sèrie de vint propostes d'excursions dedicades als més petits. En cada una d'aquestes vint propo-

tes, l'autor ens ofereix els elements necessaris perquè puguem gaudir i sobretot fer gaudir els infants de la muntanya.

Ens ofereix propostes de diferents maneres d'apropar-nos a la natura i per a totes les èpoques de l'any; a peu, amb bicicleta o amb raquetes, resseguint tota la varietat de paisatges de la nostra geografia, des de la costa fins al Pirineu; fins i tot hi ha una proposta de visitar la monumental ciutat de Tarragona o una altra que ressegueix el camí de Cavalls de l'illa de Menorca.

Però, a més de la descripció detallada dels itineraris, cada un d'ells va acompanyat d'una contalla o llegenda relacionada amb l'indret que ens proposa visitar, com també d'un apartat de consells pràctics, on ens explica tot un seguit de temes relacionats amb la muntanya i la natura, com són les Vies Verdes, instruccions per a l'ús de les raquetes de neu, consells sobre el tipus de calçat més adequat, l'estada en refugis, consells per a l'observació d'ocells, les normes que s'han de seguir en les excursions dins d'un parc natural o com introduir els infants en l'excursionisme.

L'autor, soci del Centre Excursionista de Catalunya, ens ofereix un llibre d'itineraris en el qual realment aporta tots els elements necessaris perquè puguem introduir d'una manera lúdica, però també profitosa, els nostres infants en l'activitat excursionista.

F. B.

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

A cura de Martí Puras i Rexach i la col·laboració de Llibreria Quera

Guies itineràries

- España a pie. Ecoguia. Mitad Sur. 115 excursiones a pie.* Anaya Touring.
- Siurana. 19 itineraris a peu.* Antoni Cabré i Puig. «Azimut», 20. Editorial Cossetània.
- El Port. 40 rutes de senderisme.* Joan Tiron i Ferré. Editorial Piolet.
- Ports de Beceit. 44 itineraris a peu.* Jordi Bustos i Bermús. Editorial Prames.
- Paseos y excursiones por el Reino de los Mallos.* Mapes 1:40.000. Editorial Prames.

- Siurana. Guia itinerària. Mapa 1:10.000. Rafael Ferré i Masip. Editorial Piolet.
- Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac. Antoni Aragon i Jordi Lalueza. Guies Pòrtic.
- Rutas y paseos por los rincones singulares de Bizkaia. Santiago Yaniz. SUA Edizioak.
- Guia montañera Picos de Europa. David Atela. SUA Edizioak.
- GR-PR Aragón. Valle de Chistau. Conté mapa 1:40.000. Editorial Prames.
- La Sierra de Guadarrama. 40 itinerarios. Juan Pablo Arison. «El Senderista», 13.
- El Pirineo navarro. 50 itinerarios. Rufo Ganuza y Alicia Sanz de Acedo. «El Senderista», 11.
- Excursiones a pie por el municipio de Murcia. 20 itinerarios. Ángel Ortiz Martínez. Federación Municipal de la Región Murciana.
- El Valle de Ricote. Excursiones a pie, en BTT y piragua. Ángel Ortiz i Lázaro Giménez. Natursport y Federación Murciana.
- Caminos por la huerta de Murcia. A pie y en BTT. Francisco Franco Saura. Natursport.
- Caminant per l'Alt Penedès. J. Domènech, G. Espuñes i F. Masachs. «La Butxaca de Muntanya», 3.
- Rutes a peu. 52 itineraris d'accés fàcil des de Barcelona. Josep Nuet i Badia. «Descobrir», 2. Edícula - Grup 62.
- Vall de Benasque. Guia, 3. Editorial Alpina.
- La Vall de Boí. Guia. Editorial Pòrtic.
- Passejades per l'Empordà en BTT i a peu. Joan Portell i Leonor Sesén. Editorial Pòrtic.
- Serra de Finestres, les Medes i la Barroca. Lluís Willaert i Garcia. «Guies del Centre Excursionista de Catalunya», 14. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- El Alto Mijares II. Ricardo Muñoz Badia. Editorial Antinea.
- Rutes per Granollers, 1. El Pedró. Ajuntament de Granollers.
- Val d'Avan. Guia. Editorial Alpina.
- Parque Natural Sierras Subbéticas. Mapa 1:50.000. Junta de Andalucía.
- Mapes de la costa del Cap de Creus. 12 mapes. Arnald Plujà i Canals.
- Mapa del Collsacabra. 1:25.000. Editorial Piolet.
- Mapa Puigsacalm-Bellmunt. 1:25.000. Editorial Alpina.
- Mapa-Guia Urkiola. 1:40.000. Editorial Nondik.
- Mapa-Guia Sierra Salvada. 1:40.000. Editorial Nondik.
- Mapa Aneto-Posets. 1:50.000., núm. 23. Rando éditions.

Bicicleta de muntanya

- En BTT pel Gironès. 18 itineraris. Josep M. Cullerell i Surroca. «Azimut», 19. Editorial Cossetània.
- Huelva en BTT. Guillermo Robles Hernández. Diputació de Huelva.
- El camino de Santiago en BTT. Juanjo Alonso. Editorial Tutor.
- Volta en BTT per la Cerdanya. Albert Castellet i Pere Oller. Editorial Alpina.
- Rutas BTT Alto Palancia-Alto Mijares. José M. Almerich Iborra. Centre Excursionista de València.
- Passejades per l'Empordà en BTT i a peu. Joan Portell i Leonor Sesén. Editorial Pòrtic.

Escalada

- Guia de escaladas en Benasque y alrededores. Daniel Díaz Lopez. Editorial Barrabés.
- Vies ferrades i camins equipats. 56 itineraris per Catalunya, Aragó, Andorra i Pirineu francès. B. Forés, D. Sánchez, X. Sánchez.
- Guia d'escalades de l'alta vall del Ter. Marc Serradell i Macau. UEC.
- Vies ferrades a prop nostre. Marc Pérez i Ignasi Vidal. «La Butxaca de Muntanya», 4.

Esquí de muntanya

- Excursions amb esquís pel Posets-Maladeta. Manel Broch i Eduard Martín. Editorial Prames.

Descens de barrancs

- Descenso de cañones. Manual técnico. Editorial Desnivel.

Natura

- Flora y fauna de España y del Mediterráneo. Paul Sterry. Edicions Lynx.

- Murciélagos del Alto Aragón. Kees Woutersen i J. José Bafoluy. Editorial KW.

- La vegetació del Pirineu Oriental, deu aspectes. Josep Nuet (editor). Centre Excursionista de Catalunya.

Monografies

- El castell de Cardona. Andreu Galera i Pedrosa. Editorial Farell.
- Tavertet. 100 anys d'història. Jordi Sanglas i Puigferrer. Editorial Amics dels Cingles de Collsacabra.
- La despoblació rural i les masies del Collsacabra (2a ed.). Quirze Parés i Ganyet. Editorial Dalmau.
- Monte Perdido. Historia i mitos del gigante pirenaico. Alberto Martínez Embid. Editorial Desnivel.
- L'Aneto i els seus homes. Jean Escudier. Editorial Pòrtic.
- Las fuentes del Port. El hechizo de un macizo salvaje. 50 itinerarios. Vicent Pellicer i Ollés. «Azimut», 21. Editorial Cossetània.
- Refugis de Catalunya. Jordi Embodas i Farré. UEC (nova edició).
- Les Guillerries. Emili Rams i Josep Tarrés. «Quaderns de la Revista de Girona», 91.

Art

- La Cerdanya, el Capcir i el Conflent. «Catalunya Romànica», 14. Editorial Pòrtic.
- Romànic de la vall de Boí. Patrimoni mundial. Rosario Fontova i M. Carme Polo. Disseny cultural.
- La Segarra, Urgell i Conca de Barberà. «Guies Catalunya Romànica Comarcal», 15. Editorial Pòrtic.
- Una passejada pel romànic del Baix Empordà. Consell Comarcal.

Etnografia i folklore

- Pedraforca màgic. Isabel Artero i Novella. «Col·lecció popular llegendes», 6. Editorial Farell.
- Llegendes de la Cerdanya. Manuel Figuera i Abadal. «Col·lecció popular llegendes», 5. Editorial El Farell.

Literatura de muntanya

- Camins de quietud. Recorregut literari per pobles abandonats del Pirineu. Edicions 62.

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ULLDETER

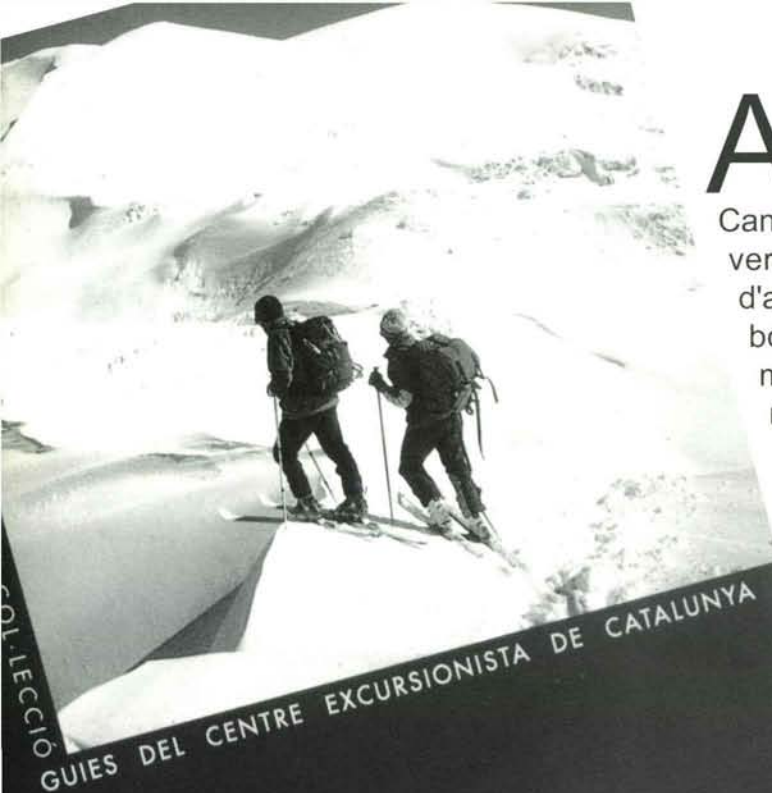
EXCURSIONS I TRAVESSIES DES DEL REFUGI

JOSEP NUET I BADIA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Aquestes dues guies enriqueixen el coneixement que es té d'uns territoris amb una llarga tradició excursionista. La vall de Núria i el massís del Canigó esdevenen a l'hivern paratges curulls de neus verges que faran fruir tot muntanyenc desitjós d'aventurar-se a recorre'ls amb esquís. De la mà de dos bons coneixedors del terreny, anireu descobrint, mentre obriu traça, un món de possibilitats: els refugis, alguns força nous; recorreguts inèdits; travessies que no oblidareu; amanit tot amb unes bones dosis d'informació sobre l'anàlisi de la neu i el risc d'allaus. Tot plegat forma una eina valuosa que permetrà planificar amb antelació les vostres sortides d'una manera més segura i eficaç.

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

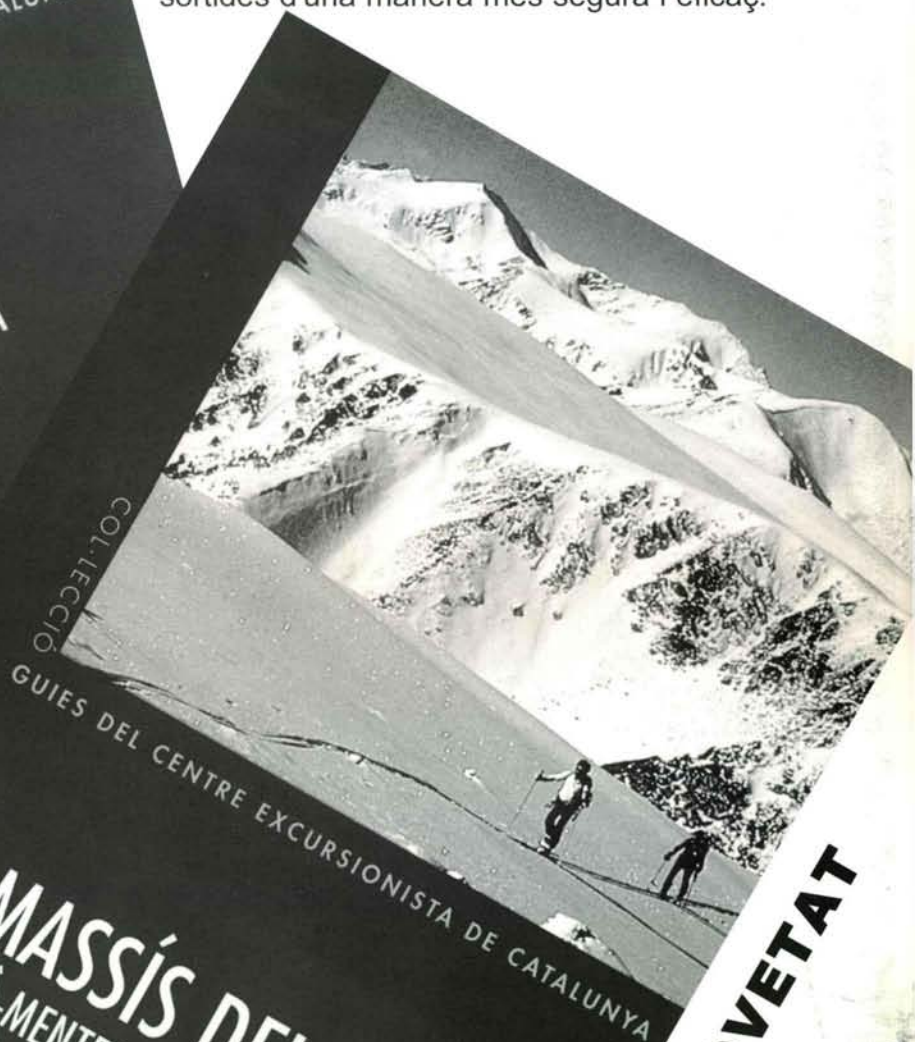
LA VALL DE NÚRIA

BALANDRAU-TAGA-PUIGLLANÇADA
(EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

MIDA NATURAL

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

EL MASSÍS DEL CANIGÓ

CARANÇÀ-MENTET-COSTABONA
(EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

NOVETAT

**Les
trobareu
a les
llibreries
del ram.**

